

ATHARVA

VED

(Gujrati)

ાંણો પ્રથમ કાંડ હોં

• પહેલો અધ્યાય •

સૂક્તા-૧ દેવતા : વાચસ્પતિ (બ્રહ્મ)

સંસારના બધા જ પદથોમાં એકવીજ દેવતાઓ વ્યાપ્ત છે. વાણીપતિ બ્રહ્મ અમને તેમનું બળ આપો હે વસુપતિ ! વાણીપતિ બ્રહ્મ ! અમને પઠિત જ્ઞાન-ધારક-બુદ્ધિ અને ઈચ્છિત ફળ આપો હે વાચસ્પતિ બ્રહ્મ ! ઐશ્વર્યમાં અમારી બુદ્ધિ સ્થિર રહો. અમે સંપૂર્ણ જ્ઞાનથી ઓતપોત બનાઓ.

સૂક્તા-૨ દેવતા : પર્જન્ય

જગત-ચેતનાના ધારક પર્જન્ય (મેઘ) અને પૃથ્વી, બાળનાં માતા-પિતા છે. તીવ્ર બાણો અને શત્રુઓના દ્રેષ્પૂર્ણ કમોને હે દેવપતિ ! અમારાથી દૂર કરો. અમારા શરીરને ઢઢ કરો. પૃથ્વી-ધૂલોકની વચમાં સ્થિત આ ‘બાણ’ અમારા રોગ, આવ અને ધાને સાજા કરે છે.

સૂક્તા-૩ દેવતા : પર્જન્ય

મેઘ-નુત્ર બાણ વડે હે રોગો ! તમારા મૂત્રરોગો દૂર થાય છે. સૂર્યનાં કિરણોથી તમારા રોગો દૂર થાય છે. અટકી ગયેલો પેશાબ ધ્વનિ સામે બહાર નીકળી જાય છે. મૂત્રાશયના દ્વાર ખૂલ્લી જાય છે.

સૂક્તા-૪ દેવતા : આપ : (જળ)

જળ, સોમરસ, દૂધ તથા ધી આદિ હોમદવ્ય લઈને યાજીક યજમાં આવે છે. સૂર્ય-મંડળ સ્થિત જળ અમારા યજને સફળ કરો. દિવ્યગુણોવાળું અને અમૃત તથા ઔષધિઓથી પૂર્ણ જળ અમારા પશુઓને શક્કિત આપો. અમે જળ દેવતાનું આહ્લાવાન કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૫ દેવતા : આપ : (જળ)

હે સુખદાયક જળ ! તમારા રસ વડે અમને પુષ્ટ કરો. અન્ન પ્રાપ્તિ માટે પયપ્તિરૂપમાં અમે આપને મેળવીએ. સુખ-સાધનોનાં સ્વામી અને ઔષધિરૂપે વ્યાધિ નિવારક જળની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૬ દેવતા : આપ : (જળ)

હે દિવ્ય ગુણ-સંપૂર્ણ જળ અમને સુખ-શાંતિ આપો. બધા ઔષધિઓમાં

વ્યાપ્ત જળ અમારા માટે કલ્યાણકારક અને રોગ નિવારક બનો. મરુ પ્રદેશ – જળસંપન્ન પ્રદેશ તથા કુલા અને ઘરાનું જળ અમને સુખ આપો.

• બીજો અધ્યાય •

સૂક્તા-૭ દેવતા : અજિન-ઇન્દ્ર

હે અજિન ! અમારા હવિથી પ્રસાન્ન થઈને અમારા ઉપાસ્ય દેવને અહીં બોલાવો. દૂત અને હવિના બોજન વડે પ્રસાન્ન થઈને આપ અને ઈન્દ્ર રાક્ષસોનો નાશ કરો. હે જ્ઞાન સ્વરૂપ અજિન ! આપ અમારા દૂત બનીને અમારા ઈચ્છિત પ્રયોજનોને પૂર્ણ કરો. રાક્ષસોને અમારાથી દૂર કરો. ઈન્દ્ર પોતાના વજથી રાક્ષસોનો નાશ કરો.

સૂક્તા-૮ દેવતા : બૃહસ્પતિ

નદી જેવી રીતે પોતાના પ્રવાહમાં ફીઝાને વહાવી દે છે. હે અજિન ! અમારા દ્વારા આપાયેલા હવિઓને દેવોની પારો પહોંચાડો અને દુષ્ટોને તથા તેમના હાનિકારક યત્નોને દૂર ફંકી દો. હે અજિન ! હે બૃહસ્પતિ ! આપનાથી નર્સત થયેલા અને શરણમાં આવેલા આ રાક્ષસોને નાશ કરો. મંત્રબળથી વૃદ્ધ પ્રાપ્ત અને જ્ઞાન સંપન્ન આ રાક્ષસોને સંતાન સહિત નાશ કરો.

સૂક્તા-૯ દેવતા : વસુ આદિ

ધન આદિના ઈચ્છાકુ યજમાનને વસુ, ઈન્દ્ર, પૂર્ણા, વરુણ, સૂર્ય, અજિન આદિ દેવ ધન આપો અને આદિત્ય તથા વિશેષેવા તેને તેજસ્વી બનાવો. હે દેવો ! આ યજમાનમાં સૂર્ય, અજિન, ઈન્દ્ર આદિની જ્યોતિ રહો. તેને શત્રુરહિત, દુઃખરહિત કરીને સ્વર્ગમાં પહોંચાડો. દેવો સુધી હવિ પહોંચાડાનાર હે અજિન ! આ યજમાનને યજા-મંત્રોથી વધારો અને લોકમાં શ્રેષ્ઠ બનાવો.

સૂક્તા-૧૦ દેવતા : વરુણ

વરુણદેવ સર્વ નિયામક અને પાપીઓને દંડ આપનાર હે. સત્ય ભાષણ તેમના વશમાં છે. તેમની પારોથી શક્તિ મેળવી તીક્ષ્ણ થયેલા અમે વરુણના કોધથી પીડિત યજમાનને બચાવીએ છીએ. હે વરુણ ! આ યજમાન આપના બનીને સો વર્ષ જીવે. અસત્ય વાણી બોલીને જીભનો હુરુપ્યોગ કરનાર, જળના અવિજ્ઞાતા વરુણદેવના કોધને પાત્ર બને છે. આ યજમાનને અમે વરુણદેવના પાશમાંથી છોડાવીએ. હે વરુણ ! અમારી સુતિઓથી પ્રસાન્ન થઈને આપ અમારા બધા અપરાધ માફ કરી દો.

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : પૂણ આદિ

હુ પૂણ ! વષટ્કાર (સ્વાખા) દ્વારા ઋત્તિજ, અર્થમા, વેદા અને આપને હવિ આપે. આપની કૃપાથી આ સ્વીને વિના કષ્ટ પ્રસવ થાવ. ઈન્દ્ર આદિ દિવ્ય પંચભૂતોએ આ ગર્ભને ધારણ કર્યો છે તેઓ જ તેને આ આવરણમાંથી મુક્તા કરો. આ 'જરાયુ' પ્રસૂતા માટે ઉપયોગી નથી તે બહાર નીકળી જાવ. પક્ષી જે વેગથી આકાશમાં ઉડે છે તેમજ મન જે તીવ્રગતિથી વિષયોમાં વિના રહે છે તેવી જ રીતે આ ગર્ભરથ શિશુ ફેરી સાથે ગર્ભથી મુક્ત થઈને બહાર આવો.

• ગ્રીજો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૨ દેવતા : રોગનાશક સૂર્ય આદિ

આ જરાયુથી ઉત્પન્ન થયેલાં શિશુની જેમ બળવાન સૂર્યદિવ વાયુના પ્રભાવથી મેઘોની વચ્ચે પ્રગટ થઈને અમારા શરીરોને આનંદિત કરે છે. તેઓ સીધા માર્ગ આગળ વધતાં પોતાના એક જ ઓજને ગ્રણ રીતે પ્રસારિત કરે છે.

હુ સૂર્ય અને સૂર્યની સમિપ રહેનારા દેવો ! હવિ આપણા દ્વારા તુષ્ટ આપ યજમાનના શિરદઈ, શ્વેષા, ખાંસી જેવા રોગોથી મુક્ત કરો. તેના કદ્દજ, વાતજ અને પિતજ રોગોને દૂર કરો. અમારા શરીરમાં વ્યાપ્ત રોગ નાચ થાવ અને અમારા પ્રત્યેક અંગને સુખ પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્ત-૧૩ દેવતા : પર્જન્ય, વિઘૃત

ચયકતી વીજળી, તેની ગર્જના-ધ્વનિ અને વજ તેમજ મેઘને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. તમે પાતકો અને આતતાયીઓ ઉપર વજપ્રધાર કરો છો. સત્પુરુષ રક્ષક પર્જન્ય (જળ બેઠા મેઘ)ને અમે નમન કરીએ છીએ. આપ અમને સંતપ્તાન સુખ આપો અને અમારો ભય દૂર કરો. હુ અગમ્ય પર્જન્ય ! આપને અમારા નમસ્કાર.

સૂક્ત-૧૪ દેવતા : વધૂ-વર

આ વધૂની તેજસ્વિતા અને તેના ભાગને હું માન્ય હું. તે મારી માતા અને બાંધવો સાથે પર્વત સમાન સ્થિર થઈને લાંબા કાળ સુધી રહે. હે નિયમમાં રહેનારા રાજા (વર) ! નિયમ વડે બંધાયેલી આ વધૂ આપના

પરિવારમાં રહો. તે આપના પરિવારની રક્ષિકા છે. જ્યાં સુધી તે જીવિત છે ત્યાં સુધી આપનાં માતા-પિતા અને ભાઈઓની સાથે ભવે રહો. હે સોમપાણી, બંધન-રહિત અમે તમને ઐથ્રથ સહિત એરે આપની સાથે જોડીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૫ દેવતા : પ્રજાપતિ

બધી નદીઓ, વાયુ અને પક્ષી અમારા અનુકૂળ રહો. અમે ધી, દૂધ અને હવિ વડે દેવતાઓ માટે યજ્ઞ કરીએ છીએ. બધા અમારા અનુકૂળ બનો. હે દેવો ! યજ્ઞમાં સ્તુતિ કરાયેલા અને યજ્ઞમાં હવિ અપાયેલા તમે યજ્માનના યજ્ઞમાં આવો અને તેમને સંત્પાન, ધન, પશુ વગેરે આપો. નદીઓના અક્ષાય જળથી અમે અવિચિન્ન સ્વરૂપે ધન-ધાન્યાદિ પ્રાપ્ત કરતા રહીએ. ધી, દૂધ અને જળ તથા પશુઓ અને ધન અમે પયપિતૃપમાં પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૧૬ દેવતા : અજિન-વૃદ્ધા આદિ

અંધકારમાં વિચરણ કરનારા માનવધાતી રાક્ષસોથી અમને તેમના સંહારક અજિનદેવ બચાવે છે. ઈન્દ્રે કહું છે કે, દેવો દ્વારા આપવામાં આવેલું આ ‘શીસુ’ અસુરોનું નિવારણ કરનારું છે. હે શત્રુઓ ! જો તમે અમારી ગાયો, અંશો તથા મનુષ્યોને મારશો તો અમે સિસા દ્વારા તમારો સંહાર કરીશું.

• ચોથો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૭ દેવતા : યોચિત-ધમનીઓ

આ સ્ત્રીના શરીરના નિમ્ન ભાગ, ઉપરના ભાગ અને મધ્યભાગમાં આવેલી તમામ નાની-નોટી ધમનીઓ રક્ત વહેવડાવવાનું બંધ કરીને સ્થિર થઈ જાવ. હૃદયની હજારો શાખાઓવાળી મુખ્ય સો ધમનીઓનો રક્તસ્થાવ બંધ થઈ જાવ. મૂત્રાશર્યની વક નાડી અને અન્ય નાડીઓ તમે આ રક્તસ્થાવ બંધ કરાવી આ રોગીને સુખ પ્રદાન કરો.

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : સવિતા આદિ

વલાટ, મર્સ્તક અને શરીરનાં કુલક્ષણોનો અમે ત્યાગ કરીએ છીએ. અને અમે તથા અમારાં સંત્પાનો માટે કલ્યાણકારી ચિહ્નનો ધારણ કરીએ છીએ. સવિતા, વરુણ, અર્થમાદેવ અને અમારી અનુકૂળ બુદ્ધિ પણ અમારા અસૌભાગ્ય ચિહ્નનોને દૂર કરો. હે બરાબ લક્ષ્ણોવાળા મનુષ્યો ! તમારા શરીર, વાળ, અંખોમાં અને બહાર-અંદર જે કુલક્ષણ વાચક ચિહ્નનો છે તેને

અમે મંત્રો વડે દૂર કરીએ છીએ. એવી જે સ્ત્રીના પગ હરણ જેવા, દાત બળણ જેવા, ચાલ ગાય જેવી અને અવાજ કઠીર છે, અમે તેના મસ્તક ઉપર રહેલાં બધાં ખરાબ લક્ષણોને મંત્ર દ્વારા દૂર કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૧૬ દેવતા : ધન્દ આદિ

અસ્ત્રો વડે વેધ કરનારા અને ચારે બાજુ પ્રહાર કરનારા શત્રુ અમારી પારે આવે નહિ. હે ઈન્દ્ર ! શત્રુઓના બાણોને અમારાથી દૂર કરો. અમારા દિવ્ય બાણ શત્રુઓનો સંહાર કરો. અમારા સમાજ, જીતિના લોકો અને અન્ય જીતિના લોકો હોય, જો તેઓ અમને દાસ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે તો તે દુશ્મનોને દુદ્દેટ્વ બાણોથી વિંધી નાંખો. ભલશાનનુંપી કવચ અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્તા-૨૦ દેવતા : સૌમ-મસુદ્ગણ આદિ

હે સૌમ ! અમારા શત્રુ તેમના સ્થાન અને સ્ત્રીથી અલગ થઈ જાવ. હે મસુદ્ગણ ! અમારા યજા અમને સુઝી કરો અને શત્રુઓને દૂર કરો. હે વરુણ ! શત્રુઓના અસ્ત્રોને દૂર કરો. શત્રુ અમારી હિંસા ન કરે. અમને સુખ આપો. હે ઈન્દ્ર ! આપ અપરાજેય છો, શત્રુ તિરસ્કારક છો. આપના મિત્ર પુરુષ અપરાજેય અને અહિરસ્ય બની જાય છે. આપની સહાયતાથી અમે શત્રુ વિજેતા બનીએ.

સૂક્તા-૨૧ દેવતા : ધન્દ

અવિનાશી, શોભન ફળ આપનારા, મંગલદાયી, પ્રજ્ઞપાલક, વૃષ્ટિ કરવા માટે વૃત્તનો નાશ કરનારા, શત્રુનાશક, પ્રાણી-નિયત્તા અને સૌમનું પાન કરનારા હે ઈન્દ્ર અમને અભય આપો. યુદ્ધમાં અમારા નેતા બનો. હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો. અમારું ઘન-ક્ષેમ આદિનું હરણ કરવા ઈચ્છનારા શત્રુને અંધકારમાં નાંખો. હે પ્રભુ ! હે વૃત્તહન્તા ! શત્રુઓનો ઉત્સાહ બંગ કરી તેમના જડબા તોરી નાંખો, તેમના બાણોને અમારાથી દૂર કરો.

• પાંચમો અધ્યાય •

સૂક્તા-૨૨ દેવતા : સૂર્ય

હે રોગી ! હદ્યરોગને કારણે થતી બળતરા, કમળો, રક્તની ઊણપો, આપના શરીરનું પીળાપણું સૂર્ય તરફ ચાલ્યું જાય. રક્ત વાણની ગાયો અથવા

સૂર્યના રક્તવજ્ઞનાં કિરણો દ્વારા અમે આપને દરેક રીતે બળવાન બનાવીએ છીએ. આપ પાંડુરોગથી મુક્ત બની હરિત વજ્ઞધારી પોપટ વગેરે પક્ષીઓની જેવા બનો.

સૂક્ત-૨૩ દેવતા : વનસ્પતિઓ

હે હળદર, બાંગરો, ઠંડવારુણિ, અસિત વજ્ઞની ઔષધિઓ ! આપ સૌ રાતે ઉત્પન્ન થઈ છો. રંગ આપનારી હે ઔષધિઓ ! તમે દૂરી રહેલા કુષ અને શેતકુષગ્રસ્ત વ્યક્તિને રંગ પ્રદાન કરો. હે નીલ ઔષધિ ! આપનું ઉત્પત્તિ સ્થાન કૃષ્ણવર્ણ છે. આપ શ્યામવજ્ઞા છો એટલે લેપન આદિ દ્વારા આ રોગીના કુષ વગેરે ડાઘાનો નાશ કરો. અમે મંત્રના પ્રયોગથી તેનો રોગ દૂર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૪ દેવતા : આસુરી વનસ્પતિ

હે ઔષધિ ! રૌથી પહેલા આપે ગરુડના પિત્તાપમાં હતી. આસુરી ચુપક્ષની સાથે સંગ્રામ જીતીને તે પિત્તને ઔષધિનું રૂપ આપ્યું. તે જ રૂપ નીલ આદિ ઔષધિમાં પણ પ્રવેશયું છે. હે ઔષધિ ! આપની માતા અને આપના પિતા પણ આપના જેવા વર્જિવાળા છે. આથી તમે આ શેતકુષ રોગીનો હુસિત રંગ દૂર કરી તમારા જેવો રંગ આપો. હે કણા રંગવાળી ઔષધિ ! આ કોઢવાળા અંગને સારી રીતે મુક્ત કરી પહેલાના જેવા રૂપરંગવાળું બનાવી દો.

સૂક્ત-૨૫ દેવતા : યથમાદિ જીવનાશક અજિન.

હે પીડાદ્યાયક જીવર ! તારી ઉત્પત્તિ હવનના અજિન વડે જ થઈ છે એ સમજી લે. અમારા દ્વારા શરીર ઉપર છાંટવામાં આવતા યજના આ ઉષ્ણ જળથી તું અમારું શરીર છોડીને બહાર નીકળી જા. તું શરીરને પીળું બનાવી દે છે અંથી 'હ્રદ' નામથી ઓળખાય છે. અજિનથી ઉત્પન્ન તાપ-ગુણ યુક્ત શરીર તાપક જીવર ! તું ઉષ્ણ જળથી સિંચિત આ શરીરની બહાર નીકળ. શીત જીવર ! એકાંતરો તાવ, બે-ત્રણ દિવસો આવતો વગેરે બધા તાવને દૂરથી નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૬ દેવતા : ઇન્દ્રાણી

હે ટેવો ! શત્રુ દ્વારા છોડવામાં આવેલ અસ્ત્ર મને તેમના દ્વારા ફેંકવામાં આવતા પથ્થરથી અમને દૂર રાખો. સૂર્ય, સવિતા, પરમેશ્વર અને ઈન્દ્ર અમારા

મિત્ર બનો. તેઓ અમને સુખ-આરોગ્ય આપો, અમારા સંતાનોને સુખ આપે અને અમારા અનિષ્ટને દૂર કરો. સપ્ત ગુણયુક્ત તેજસ્વી મરુદુગણ અને પર્યાન્ય અમને સુખ આપો.

સૂક્તા-૨૭ દેવતા : ઈન્દ્રાણી

નાગલોકની ૨૧ જાતિઓના સાપોની કાંચળીઓ વડે અમે પરહિતચિંતક શત્રુઓની આપોને ઢાકી દઈએ શિવ ધનુષ્ય સમાન તીક્ષ્ણ શસ્ત્રાસ્ત્રધારીણિ અમારી રેના શત્રુઓનો નાશ કરો. થોડા અથવા અરાંખ્ય શત્રુઓ અમારાથી હારીને એવા નિર્બણ બની જાય, જેવી રીતે વાંસની ઉપરની શાખ નિર્બણ હોય છે. હે સુભબો ! તમે જલદીથી આપણાં લક્ષ્ય - શત્રુના રાષ્ટ્ર સુધીઃ - રેનાને પહોંચાડો. રેનાની રક્ષિકા ઈન્દ્રાણી રેનાની આગળ આગળ ચાલે છે.

સૂક્તા-૨૮ દેવતા : અજિન, ચાતુર્ધાન

રેણ અને રાક્ષસોના નાશક અજિનદેવ સ્વર્ગમાંથી ચાલીને યજમાનની નજીક આવી રહ્યા છે. હે અજિન ! પિશાચો, ચાતુર્ધાનો, રાક્ષસોને ભરમ કરો. પાપિની, કટુભાષિકી, હિંસિકા અને સંતાનના રૂપ-રસ-પુષ્ટિનું હરાણ કરનારી રાક્ષસી પોતાનાં સંતાનો અને અમારા શત્રુઓનાં સંતાનોનું ભક્ષણ કરો. આ રાક્ષસીઓ પરસ્પર લડીને મરી જાવ.

• છઠો અદ્યાય •

સૂક્તા-૨૯ દેવતા : બ્રહ્મણાસ્પતિ

હે બ્રહ્મણાસ્પતિ ! જે મહિં ઈન્દ્રની સમૃદ્ધિનો દાયક છે, તેના વડે શત્રુઓથી પીરિત રાષ્ટ્રની અશ-ગજ-ધન-સંપત્તિ વધારો. હે મહિં ! તું અમારા શત્રુઓને નિર્વિર્ય બનાવ. છવોના પ્રેરક સવિતા દેવથી સમૃદ્ધ અને સોમથી સમૃદ્ધ કે મહિં ! તું ધારણકર્તાઓનો મહિમા વધારે છે, અમને શત્રુઓને હરાવવાનું બળ આપ, બધાં પ્રાણીઓના પ્રેરક સૂર્યનો ઉદ્ય થાય છે. શત્રુ-પરાબ્રહ્મ-કામનાવાળી મારી વાણી પ્રગટ થઈ. મહિંધારક અમે શત્રુનાશમાં સમર્થ બનીએ છીએ. હે મહિં ! તારા બળથી અમે શત્રુ હતા, રાષ્ટ્રના સ્વામી અને પ્રજાઓને ઈચ્છિત ફળ આપનારા બનીએ.

સૂક્ત-૩૦ દેવતા : વિશેષટો

હે ઈન્દ્ર ! વિશેષટો, વસુગણ, ધાતા, અર્યમાદેવો ! આયુષ્ણની કામનાવાળા યજ્માનની રક્ષા કરો. એનાથી શરૂગણને અશક્ત કરો. અમારી શ્રેષ્ઠ હિંસા ન કરી શકે. હે સ્વર્ગવાસી દેવો, ભૂમંડળવારી અજિનદેવ, હે અંતરિક્ષમાં ગમનશીલ વાયુ ! તમે યજ્માનના આયુષ્ણે વધારો. જે અજિન માટે પંચયજ્ઞ થાય છે, જે દેવોનો યજ્ઞમાં હવિ ભાગ છે તે ઈન્દ્રાદિ દેવો અને દિશાઓના સ્વામી દેવતાઓ આ યજ્માનનું આયુષ્ણ વધારો.

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : દિગ્પાલ

અમે દિગ્પાલોને મંત્રો વડે આહૃતિ આપીએ છીએ. હે ઈન્દ્રાદિ દિગ્પાલો ! અમને મૃત્યુના તથા અન્ય હૃદાયક પાશમાંથી મુક્ત કરાવો. ચોથા દિગ્પાલ કુબેર ધન આપો, અમે કુબેરને હવિ અપીણ કરીએ છીએ. અમારાં માતા-પિતા, ગાંધો, બધા સંબંધીઓ શ્રેષ્ઠ ધનવાળા અને કુશળ બનો તથા અમે સો વર્ષ સુધી સૂર્યનાં દર્શન કરીએ.

સૂક્ત-૩૨ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વી

હે જિજાસ્યુઓ ! એ જાણો કે જળાત્મક ભક્ત નથી પૃથ્વી ઉપર રહેતું કે નથી દીમાં રહેતું. જળથી ઔષધિઓ પુષ્ટ બને છે. જળ આકાશ અને પૃથ્વીની મધ્યમાં સ્થિત છે. ગંધર્વ પણ અંતરિક્ષમાં રહે છે. અંતરિક્ષ જ સ્થાવર-જંગમનું આશ્રયસ્થળ છે. હે ધાવા-પૃથ્વી ! તમે આ જળની ઉત્પત્તિમાં રોકાયેલા છો. જળ તરબ છે. નદીઓ જળયુક્ત રહે છે. આકાશ વિશ્વનું ઢાંકણ છે. વૃષ્ટિ દ્વારા સમસ્ત ધન આપનાર આકાશ અને વિશ્વના આશ્રય પૃથ્વીને અમે પ્રાણામ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૩ દેવતા : આપ : (જળ)

રમણીય, સુદુરવાર્ણ અને પવિત્રતાપદ જળથી સૂર્ય, વિદ્યુત અને વહવાનલ ઉત્પન્ન થાય છે. જે અજિનગર્ભ છે, તે જલ રોગાદિહર અને સુખદાયક બનો. જેમાં કર્પાશધારક વરુણ રહે છે તે જળ અમને સુખ-શાંતિ આપો. જે જળ વડે દેવ સ્વર્ગમાં સોમનો ઉપભોગ કરે છે તે જળ અમને સુખ-શાંતિ આપો.

સૂક્ત-૩૪ દેવતા : મધુ-વનસ્પતિ

મધુમયી પૃથ્વીથી ઉત્પન્ન હોવાથી મધુમયી હે મધુકલતા ! અમે તને

ખોટીએ છીએ. તું અમને મધુરતા આપ મારી જિહ્વાનો અગ્રભાગ મધુર બનો. મારું શરીર, અંતકરણ અને કર્મ મધુર બનો. મારા કરવામાં આવતું નજીકનું અને દૂરનું કાર્ય મધુર બનો. મારી વાળી અને કાર્યોમાં મધુરતા હોવાથી હું સર્વ પ્રિય બનું. હે મધુકલતા ! તારી સમાપ્તાથી હું વધારે મધુર બનું. મીઠી શેરડીની જેમ ઓકલીજાની સાથે મીઠાશયુક્ત રહેવા જ હે પત્ની અમે તમને પ્રાપ્ત થયા છીએ. અમને ત્યાગીને તું ન જઈ શકે એટલે અમે તારી પારો આવ્યા છીએ.

શૂક્ત-૩૫ દેવતા : હિરણ્યમ् (સોનું)

હે પુરુષો ! તમને શતાયુ બનાવવા આનંદપ્રાણ હિરણ્ય તમને બાંધીએ છીએ. સોનું દેવોમાં પ્રથમ ઉત્પન્ન થયું છે. તેને ઘારણ કરનારને રોગ થતો નથી. પ્રિશાચ પીડા આપત્તા નથી. આ બળદાયક આઈમી ધાતુ છે. ઘારણ કરવાથી રાક્ષસનાશક અને શતાયુ બને છે. જળ, ઈન્દ્ર અને સૂર્ય-ચંદ્રના તેજમાં હિરણ્યધારક છો. ઐચ્છાથી ઈચ્છાથી સંવત્સર સુધી રહેનાનું તેજ તમારામાં મૂકીએ છીએ.

*

“ભોગો બીજો કાંડ હો”

• પહેલો અધ્યાય •

શૂક્ત-૧ દેવતા : બહા, આત્મા

વિશ્વ પરબ્રહ્મમાં લીન થઈને રહે છે. ભૌતિક જગતથી અમિત્ન સર્વશક્તિયુક્ત આ બ્રહ્મને સૂર્યના નામ-રૂપથી પ્રગટ કર્યું છે, ત્યારથી પ્રજ્ઞા સૂર્યને જાળતી અને પૂજતી આવી છે. આરાધકોના હૃદયમાં સ્થિત બ્રહ્મને સૂર્ય કહેવામાં આવ્યો છે. બ્રહ્મના ત્રણ પણ દાઢિથી ઓળખ છે. સત્યોપદેશ દ્વારા જ બ્રહ્મજ્ઞાન થઈ શકે છે. સૂર્યાત્મક બ્રહ્મ જ આપણાં માત્રા-પિતા છે. કુમ્ભજળના શ્વાતા પણ તે જ છે. તે ઈન્દ્ર, અઞ્જિન નામથી પણ લોકમાં પ્રગટ થાય છે. જેવી રીતે બ્રહ્મ સંસારને વ્યાપ્ત કરીને સ્થિત છે તેવી રીતે અમે પણ આત્મામાં સ્થિત છીએ. તત્ત્વજ્ઞાન પ્રગટ થવાથી બાબી જાણકારી મળે છે. ઈન્દ્રાદિ દેવતા પણ બ્રહ્મમાં લીન થઈ જાય છે. વૃત્તિઓ દ્વારા જ બ્રહ્મનો સાખ્યાત્કાર થવાથી ઈન્દ્રિયો બ્રહ્મમાં લીન થઈ જાય છે.

સૂક્ત-૨ દેવતા : ગંધર્વ (સૂર્ય) આપસારાઓ (કિરણો)

વૃષ્ટિ (કિરણોરૂપી) દ્વારા સંસારનું પોષણ કરનાર સૂર્ય પૃથ્વીનો સ્વામી છે, પ્રજાઓનો સ્તુત્ય છે. હે ગંધર્વ (સૂર્ય)! અમે તમને હવિ અર્પણ કરી નમસ્કાર કરીએ છીએ. ગંધર્વ અમને સુખ આપો. ગંધર્વ (સૂર્ય) રશિમાઓ (આપસારાઓ)થી સંગત રાખે છે.

રશિમાઓ સૂર્યમાથી નીકળે છે અને તેમાં જ વિલિન થઈ જાય છે. ચંદ્રમાથી સંયુક્ત થનારી હે સૂર્ય રશિમાઓ તમને હવિ આપીને નમસ્કાર કરીએ છીએ. ઉપદવોથી સંસારને રડાવનાર આપસારાઓ (સૂર્ય પત્નીરૂપ રશિમાઓ)ને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩ દેવતા : આવરોહિક લેખજ મુંજ-માટી

જે રક્ષક ગ્રવાહ (સોમ) મુજજ્વળાન પર્વત પરથી નીચે લાવવામાં આવે છે તેના આગળના ભાગની વનસ્પતિને અમે એવી રીતે બનાવીએ છીએ જેથી તે આપના માટે શ્રેષ્ઠ ઔષધિ બની જાય. હે મુંજ (દિવ્યગ્રવાહ) આપનાથી ઉત્પન્ન થનારી અસીમ ઔષધિઓ, અતિસાર, બહુમૂર્તા તથા નારીદ્વારા આદિ રોગોનો નાશ કરવા સંપૂર્ણપૂર્ણ સક્ષમ છે. જેતરમાંથી ઉપાડેલી ઔષધિરૂપ માટી ફોડલાને પકાવનારી તથા અતિસાર આદિ રોગોનો સમૂહ નાશ કરનારી (રામભાણ) ઔષધિ છે. ઔષધિઓ માટે વાપરવામાં આવેલું જણ આનંદદાયક બનીને અમારી વ્યાધિઓનું શમન કરનારું થાઓ. અસુરો દ્વારા મનુષ્યો ઉપર તાકવામાં આવેલા વ્યાધિરૂપ બાળ અમારા બધાથી દૂર જઈને પડો.

સૂક્ત-૪ દેવતા : જંગિ મહિ

આ જંગિડ મહિણ હજારો બળથી સંપન્ન થઈને દુબળતા પેઢા કરનાર, દેહ સૂક્વનાર તથા ભક્તાણ કરનારી કૃત્યા આદિનો વિનાશ કરે છે. અમારા બધા રોગોનું નિવારણ કરનારી સંપૂર્ણ ઔષધિરૂપ તે પાપથી અમારી રક્ષા કરો. શન્તરૂપ વ્યાધિઓને દૂર કરી અમારું આયુષ વધારો.

સૂક્ત-૫ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે શૂરવીર ઈન્દ્રદેવ ! આપ આનંદિત થઈને આગળ વધો. આપના અશ્વો દ્વારા આ યજમાં પધારો. અભિષુત સોમરસ તથા સ્તુતિઓના માધ્યમથી આપને સ્વર્ગના જેવો આનંદ પ્રાપ્ત થાવ. ઈન્દ્રદેવ બધાં પ્રાજીવોના મિત્ર, તથા શન્તુઓ ઉપર ત્વરિત ગતિથી આકમણ કરનારા છે. તેમણે વૃત્તાનો

સંહાર કર્યો હતો. ભૃગુજ્ઞણિની જેમ એમણે અંગિચાઓના યજ્ઞોની સાધનભૂત ગાયોનું અપહરણ કરનારા બલાસુરનો સંહાર કર્યો હતો. અમારા સ્તુતિ-વરનોનો સ્વીકાર કરો.

• જીજો અદ્યાય •

સૂક્ત-૫ દેવતા : અગિન

હે અગિનદેવ ! આપને મારા, ત્રષ્ટુ, વર્ષ, ગ્રધિ તથા સત્ય-આચરણ સમૃદ્ધ કરો. આપના દેવી રેજસથી રંપન થઈને સમર્સ્ત દિશાઓને આલોકિત કરો. આપ સારી રીતે પ્રદીપ્ત થઈને આ ચાજકની વૃદ્ધિ કરો અને તેને ખૂબ ઐશ્વર્ય આપવા ઉત્સાહિત રહો. આપના સાધકોનો કદી નાશ થતો નથી. બીજા જે લોકો યજાપિ નથી કરતા તેઓ કીર્તિવાન ન થાવ. આપ સમાન જન્મવાળા બ્રાહ્મણોની વચ્ચે બેસીને તથા રાજાઓની વચ્ચે વિશેષરૂપે આખ્યવાનીય થઈને આ યજમાં આલોકિત થાવ. અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો અને અમને પરાકર્મી સંતાનોવાળું ઐશ્વર્ય આપો.

સૂક્ત-૬ દેવતા : વનસ્પતિ (દૂર્વા)

દેવનિર્મિત વીર્દ્ધ (દૂર્વા ઔષધિ) અમારા બધા પાપોને એવી રીતે ધોઈ નાખે છે જેવી રીતે જળ બધા મેલને ધોઈ નાખે છે. બ્રાહ્મણ દ્વારા કોઇમાં આપવામાં આવેલ શાપ, શત્રુઓનો શાપ અને સ્ત્રીઓનો શાપ અમારા પગની નીરે જાય.

સૂક્ત-૭ દેવતા : યક્ષમા-કુષ્ઠાદિકા નાશન

વિશ્વત નામની પ્રભાવપૂર્ણ બંને તારિકાઓ ઊગી છે. તેઓ વંશાનુગત રોગના અધમ તેમજ ઉત્તમ પાશ ખોલી નાખો. આ રાત્રી ચાલી જાય, હિંસક રોગાશુ પણ ચાલ્યા જાય. ભૂરા અને સફેદ રંગવાળું અર્હુન લાકડું, જળનું ઝુંઝું તથા તલ સહિત તલની મંજરી વ્યાધિનો નાશ કરો. બળદવાળું હળ તથા તેના કાણ્યુક્ત અવયવોને પ્રાણમ હો. ક્ષેત્રિય રોગ નિવારક ઔષધિ આ રોગનું નિવારણ કરો.

સૂક્ત-૮ દેવતા : વનસ્પતિ

હે ગુલર-પલાશ કાણ નિર્મિત હે મણિ ! બ્રહ્મ રાક્ષસથી ગ્રસિત (રાવિવાળા રોગથી જકડાયેલા)ને આપ મુક્ત કરો. આપની કૃપાથી આ વ્યક્તિ

જીવન મેળવી જીવિત વ્યક્તિઓના સમૂહમાં પાછો આવી જાય અને પોતાના પુત્રોનો પિતા બની જાય તથા ભાગ્યવાન બને. વ્યાવિધી મુક્ત થયેલ વ્યક્તિને વિદ્યાઓનું સ્મરણ થઈ જાય તથા મનુષ્યોના નિવાસસ્થાનને ફરીથી જાડ્યો જાઓ. આ રીતે આપના ગુણધર્મને ટેવ, ભાલણ તથા ચિકિત્સક જાશે છે. જે દેવ અનુવરત ચિકિત્સાકાર્ય કરે છે તે જ કુશળતા પ્રાપ્ત કરે છે અને અન્ય ચિકિત્સકો સાથે પરામર્થ કરી આપના રોગોની ચિકિત્સા કરી શકે છે.

સૂક્ત-૧૦ દેવતા : નિગરિતિ-ધાવા-પૃથ્વી આદि

હે રોગી ! અમે તને પૈતૃક રોગથી, દોહથી, સંબંધીઓના કોણથી તથા વરુણાદેવના પાણથી મુક્ત કરીએ છીએ. અમે તને ભલભાનથી દોષરહિત કરીએ છીએ અને આ ધાવા-પૃથ્વીની પણ તારા માટે હિતકારી થાં. અંતરિક્ષમાં વિચરણ કરનારા વાયુદેવ આપના માટે સામર્થ તેમજ કલ્યાણ આપો તથા ચારે દિશાઓ હિતકારી બનો. જેવી રીતે દેવતાઓએ સત્યરૂપી સૂર્યને રાહુ નામના ગ્રહથી મુક્ત કર્યા હતા તેવી જ રીતે અમે આપને દોષમુક્ત કરીએ છીએ.

• ગીજો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : ગંગોકત

હે તિલક મહિં ! આપ દોષોને પણ દુષ્ટ કરવા સમર્થ છો. અનિષ્ટકારી હથિયારો માટે આપ વિનાશક હથિયાર છો. આપ વજનું પણ વજ છો, તેથી આપ શ્રેયસ્કર બનો. શત્રુઓ કરતાં પણ વધુ સમર્થ થાઓ. આપ તિલકવૃક્ષથી ઉત્પન્ન છો, પ્રતિસર (ઘાને પાછો વાળવામાં સમર્થ) છો. પ્રતિ આકમણ કરવા સમર્થ છો. તેથી આપ શ્રેયસ્કર બનો. જે અમારો દેખ કરે છે અથવા અમે જેનો દેખ કરીએ છીએ તેના ઉપર આપ સામું આકમણ કરો. આપ શુક જેવા ઉજજવળ-વીર્યવાન છો, આત્મસત્તા સંપન્ન અને જ્યોતિર્ય છો. આપ શ્રેયસ્કર બનો.

સૂક્ત-૧૨ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વીની-અંતરિક્ષ

ધાવા-પૃથ્વીની, વિશાળ અંતરિક્ષ, સમસ્ત કોતની પત્ની (પ્રકૃતિ), અદ્ભુત સૂર્યદિવ, વાયુને સ્થાન આપનાર વિશાળ અંતરિક્ષ વગેરે અમે સંતપ્ત થઈએ ત્યારે આ બધા પણ અનિષ્ટનું નિવારણ કરવા તેયાર થાં. હે યજનીય

દેવો ! ઋષિ ભારદ્વાજ અમને ઉક્થ (મંત્રો) આપી રહ્યા છે. સત્કર્મમાં મળન
અમારા મનને જે શત્રુ હુંઝી કરે છે, તે પાપોને પાશમાં બાંધી યોગ્ય સ્થાને
પ્રયોજો. હે ઈન્દ્રદેવ ! સોમવાન દ્વારા આનંદિત બની અમારું કહેતું સાંભળો.
વસુ, અંગિરા તેમજ આદિત્યો સહિત અમારા પિતૃઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ
ઈષાપૂર્ત કર્મો અમારી રક્ષા કરો. હે ધાવા-પૃથિવી, હે અંગિરાઓ, સોમવાન
પિતૃઓ અને મરुદ્રગણો બ્રહ્મદેવિઓને પીડા આપો. હે રોગ અથવા શત્રુ
તમારા સાત પ્રાણ અને આઠ મુખ્ય નાડીઓ આદિને અમે બ્રહ્મશક્તિથી
વાંધીએ છીએ.

સૂક્તા-૧૩ દેવતા : અજિન, બૃહસ્પતિ, વિશ્વેદ્વા

હે અજિનદેવ ! તમે શતાયુ આપનારા છો અને ઘૃત જેવા તેજસ્વી છો.
તમે ધીનું પાન કરી અમને શતાયુ બનાવો. હે દેવતાઓ ! અમને પરિધાન
(વસ્ત્રો) ધારણ કરાવો. અને તેજસ્વી બનાવો. હે બાળક ! તારી કુશળતા માટે
આ વસ્ત્રો બનાવ્યાં છે. તમે ગાયોની રક્ષા-પોષણ કરી ઐચ્છર્ય પ્રાપ્ત કરો, દઢ
અને નિરોગી બનો. વિશ્વેદ્વા તમને શતાયુ બનાવે અને બાંધવ, પુત્ર-
પૌત્રાદિથી સમૃદ્ધ બનાવે.

સૂક્તા-૧૪ દેવતા : મંત્રોકત

નિઃસલા (નિષ્કાસિત કરનારી), એક વાદ્ય અને ચંડહાસા રાક્ષસીઓના
સંતાનોનો અમે નાશ કરીએ. હે મગુન્દી (પાપ ઉત્પન્ન કરનારી) રાક્ષસીની
પુનીઓ ! અમે તમને અમારી ગાયોની ગૌશાળામાંથી કાઢીએ છીએ. કાઢી
મૂક્યા પછી અરાઈ (દરિદ્રતાજન્ય) તથા સેદી (કલેશ કરનારી) આસુરી
શક્તિઓ ભૂગર્ભમાં ચાલી જાય. હે રાક્ષસીઓ ! તમે કોઢ, સંગ્રહણી આદિ
આનુવંશિક રોગોનું મૂળ કરણ છો. તેથી તમે અમારા ઘરમાંથી બહાર
નીકળીને નાશ પામો. અમે તમારા નિવાસસ્થાન ઉપર નિયંત્રણ કરી લીધું છે
તેથી તમે નિરાશ્રિત થઈને નાશ પામો.

સૂક્તા-૧૫ દેવતા : પ્રાણ

હે અમારા પ્રાણ ! જેમ ધુલોક અને પૃથ્વીલોક ચિરંજલી છે તેમ તમે
પણ નાશ પામવાનો ભય રાખશો નહિ. રાત્રી અને દિવસ ડરતા નથી કે નાશ
પામતા નથી, તેવી રીતે હે પ્રાણ તમે પણ નિભય બનો. જેમ સૂર્ય-ચંદ્ર
અવિનાશી છે તેમ તમે પણ વિનાશથી ઉરો નહિ. જેવી રીતે બાલણ અને

ક્ષત્રિય ઉરતા નથી તેવી રીતે હે પ્રાણ તમે પણ ઉરશો નહિ. જેવી રીતે ભૂત
અને ભવિષ્ય કોઈથી ભયબીત થતા નથી તેમ હે પ્રાણ તમે પણ મૃત્યુના
ભયથી મુક્ત બનીને રહો.

સૂક્ત-૧૬ દેવતા : પ્રાણ-અપાન આદિ

હે પ્રાણ અને અપાન ! આપ બન્ને મૃત્યુથી અમારી રક્ષા કરો અને
અમારી આહુતિનો સ્વીકાર કરો. હે ધાવા-પૃથિવી આપ બન્ને સાંજળવાની
શક્તિ આપીને અમારી રક્ષા કરો અને આ આહુતિ સ્વીકારો. હે સૂર્યદીવ !
અમને જોવાની શક્તિ આપીને અમારી રક્ષા કરો અને અમારી આહુતિ
સ્વીકારો. હે વૈશાનર અજિનદેવ ! હે સમસ્ત પ્રાણીઓનું પોષણ કરનારા
વિશ્વભરદેવ આપની બધી પોષણશક્તિથી અમારી રક્ષા કરો અને આ આહુતિ
ગ્રહણ કરો.

સૂક્ત-૧૭ દેવતા : ઓજ આદિ

હે અજિનદેવ ! આપ ઓજસ્વી છો તેથી અમને ઓજ આપો. આપ
શૌર્યવાન છો તેથી અમને શૌર્ય આપો. હે અજિન ! આપ બળસંપન્ન છો
આથી અમને બળ આપો. આપ જીવનશક્તિ સંપન્ન છો આથી અમને શક્તિ
આપો. આપ શ્રવણશક્તિ અને દર્શનશક્તિ આપો. આપ પરિપાલન શક્તિથી
સંપન્ન છો તેથી અમને પાલન કરવાની શક્તિ આપો. અમે આપને હનિ
આપીએ છીએ.

• ચોથો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : અજિન

સંતાપદ્યિકા શક્તિથી પ્રદીપ્ત થઈને હે અજિન ! અમારા શત્રુઓનો
નાશ કરો. અમારી સાથે દ્રેષ રાખનારા અથવા અમે જેના ઉપર દ્રેષ કરીએ
છીએ તેમના ઉપર કોધ કરો. અમારા વેરીઓ અને અમે જેના વેરી છીએ
તેમનો તમે નાશ કરો. અમારા શત્રુઓની શક્તિ છીનવી લઈને તેમને
બળણિન કરો.

સૂક્ત-૨૦ દેવતા : વાયુ

અંતરિક્ષમાં ધૂમનારા હે વાયુ ! તમારી પીડિપદ શક્તિથી એમને હાનિ
પહોંચાડો, જે લોકો અમારો દ્રેષ કરે છે. હે વાયુ ! તમે એ શત્રુઓ ઉપર

કોધ કરો જે અમારી સાથે દ્રેષ્ટ કરે છે. હે વાયુ ! તમે તમારી રહિયા (પ્રજીવલન) શક્તિ વડે અમારા શત્રુઓને બાળી નાખો.

સૂક્ત-૨૧ દેવતા : સૂર્ય

હે આદિત્ય ! આપની અંદર જે સંતપ્ત કરવાની શક્તિ છે, તે શક્તિ દ્વારા આપ શત્રુઓને સંતપ્ત કરો. અમારી સાથે જે શત્રુતા કરે છે તે તે શત્રુઓની શક્તિનું હરાણ કરો. જે અમારો દ્રેષ્ટ કરે છે અથવા જેમનો અમે દ્રેષ્ટ કરીએ છીએ તે મનુષ્યોને તમારી પરામિભૂત કરવાની શક્તિ દ્વારા તેજ વિહિન કરો.

સૂક્ત-૨૨ દેવતા : ચંદ્ર

હે ચંદ્રદેવ ! આપની અંદર જે તપાવવાની શક્તિ છે તે દ્વારા આપ જે અમારો દ્રેષ્ટ કરે છો તથા જેમનો અમે દ્રેષ્ટ કરીએ છીએ તે શત્રુઓને સંતપ્ત આપો. અમારા શત્રુઓને શોકાકૃત કરી તેમને શોકામિભૂત કરો અને તેમને તેજ વિનાના કરી દો.

સૂક્ત-૨૩ દેવતા : આપ

હે જગદેવ ! આપની અંદર જે તાપ છે તે શક્તિ દ્વારા આપ જે અમારો દ્રેષ્ટ કરે છે તથા અમે જેમનો દ્રેષ્ટ કરીએ છીએ તે શત્રુઓને સંતપ્ત આપો. આપની અંદર જે હરાણ કરવાની શક્તિ છે તે શક્તિ દ્વારા આપ જે અમારો દ્રેષ્ટ કરે છે તથા અમે જેમનો દ્રેષ્ટ કરીએ છીએ તે શત્રુઓની શક્તિનું હરાણ કરો. હે જગદેવ ! અમે જેમનો દ્રેષ્ટ કરીએ છીએ તે શત્રુઓને તેજ વિનાના કરી દો.

સૂક્ત-૨૪ દેવતા : આયુ

હે વધ કરનારા તથા લુંટારાઓ ! અમારી તરફ આવેલા તમારા પ્રખાર તથા યાતનાઓ અમારી પાસેથી ફરી ફરી પાછા વળી જાઓ. તમે તમારા જ સાથીઓનું ભક્ષણ કરો. જેમણે તમને મોકલ્યા છે તેમનું ભક્ષણ કરો. પોતાનું જ માંસ ખાઓ. હે ઘાત કરનારા શેવૃધક અમારી તરફ આવેલા તમારા પ્રખાર અને યાતનાઓ, વારંવાર પાછા ફરી જાઓ. આપના ચોર આદિ સેવકો પણ પાછા જાવ. હે જૂર્ણી રાક્ષસી અને તેની સેવિકા લુંટારિઓ ! તમારા દ્વારા મોકલવામાં આવેલી યાતનાઓ, અસુર તથા હથિયાર અમારી પાસેથી ફરી-ફરી પાછા ચાલ્યા જાવ. તમને જે વ્યક્તિએ અમારી પાસે મોકલી છે તમે તેનું જ ભક્ષણ કરો.

સૂક્ત-૨૫ દેવતા : પૃથ્વીપર્વતી ઓષ્ઠિ

હે પૃથ્વીપર્વતી ! અમે તમારું સેવન કરીએ છીએ. આ ચમકનારી ઔષ્ઠિ અમારા દાદર, ખરજતું, કોઠ જેવા વિકરાળ રોગોનો સમૂહ નાશ કરનારી છે. લોહી પીનારા રોગો તથા ગબન્નો નાશ કરનારા રોગો રૂપી શત્રુનો નાશ કરો. જીવનશક્તિનો નાશ કરનારા દીપો તથા રોગોને આપ પર્વત પર લઈ જાઓ અને તેમને દાવાજની જેમ ભસ્મ કરી નાખો. શરીરની ધાતુઓનું ભક્તાળ કરનારા દુષ્ટ રોગોને અમે અંધકારમાં મોકલીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૬ દેવતા : પશુ

જે પશુ આ સ્થાનથી દૂર ચાલ્યા ગયા છે તે ફરીથી આ ગોઢમાં ચાલ્યા આવો. જે પશુઓની સુરક્ષા માટે વાયુદેવ સહયોગ કરે છે અને જેમના નામરૂપને ત્વાયુદેવ જાડો છે, હે સર્વિતાદેવ ! આપ તે પશુઓને ગોઢમાં ચાખો. ગાય આદિ પશુઓને નિયમમાં રાખો. અમે ગાયોનું દૂધ સિંચીએ છીએ તથા શક્તિવર્ધક રસને દી સાથે મેળવીએ છીએ. અમે અમારા ઘરમાં ગાયનું દૂધ, ધાન્ય તથા રસ લાવીએ છીએ.

• પાંચમો અદ્યાય •

સૂક્ત-૨૭ દેવતા : પાઠા નામની ઓષ્ઠિ, ધન્દ

હે પાઠા ઓષ્ઠિ ! રાક્ષસોથી રક્ષા કરવા ઈન્દ્ર આપનું સેવન કર્યું હતું. આપ અમારા દારા પ્રાશન બ્રહ્મણ કરીને પછી પ્રતિપક્તીઓને પરાસ્ત કરો. હે ઔષ્ઠિઓ આ પ્રતિવાદીઓના કંઠે નીરસ કરી તેમને બોલવામાં અસમ્રથ કરી દો. જેવી રીતે ઈન્દ્રદેવે જંગલી કૂતરાઓને નિરુત્તર કરી દીધા હતા તેવી રીતે હે ઔષ્ઠિ ! આપનું સેવન કરી અમે પ્રતિપાદી શત્રુઓને નિરુત્તર કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમારા સ્મરણમાત્રથી જળ ઔષ્ઠધ બની જાય છે. આ પાઠાનું સેવન કરીને અમે શત્રુઓને હરાવવાની શક્તિ મેળવીએ.

સૂક્ત-૨૮ દેવતા : અઞ્જિન વગેરે દેવો

હે અઞ્જિન ! હર્ષિત મનવણા હે મિત્ર દેવતા ! જે રીતે માતા પોતાના પુત્રને ગોદમાં લે છે તેવી જ રીતે આપ આ બાળકને મિત્રદોહ બાબતમાં પાપોથી મુક્ત કરો. મિત્ર તથા દુષ્મનનો નાશ કરનારા વરુણદેવ બંને મળીને આ બાળકને વૃદ્ધાવસ્થા સુધી પહોંચીને જ મૃત્યુ પામનાર બનાવો. દાનદાતા તેમજ બધાં કર્માને વિવિહત જાણનારા અઞ્જિનદેવ તેને માટે દીવાયુની પ્રાર્થના

કરો. હે મિત્રાવસુષ ! આ બાળકને સંતાપોત્પાદનમાં સમર્થ બનાવો, તેને શતાયુ અને તેજસ્વી બનાવો અને બધા ગુણોથી સંપન્ન બનાવો.

સૂક્ત-૨૬ દેવતા : અજિન, સૂર્ય આદि

પાર્વિન્દરસાનું પાન કરનારી વ્યક્તિઓને સમર્સત દેવ 'ભગ' જેવા બળશાળી બનાવો. અજિનદેવ ! આને સો વર્ષનું આખુષ આપો અને આદિત્ય આમને તેજસ આપો તથા બૃહસ્પતિદેવ વેદ અધ્યયનથી જન્મનારી કાંતિ આપો. હે ધારા-પૃથ્વી ! આપ અમને આશીર્વાદ આપો. આપની ગોદમાં રહીને આ વ્યક્તિ બૂજ અને તરસથી ન પીડાઓ. એક વસ્ત્ર ધારણ કરનારા આ રોગી, અધિનીકુમારોની માયાને ગ્રહણ કરીને સોમરસાનું પાન કરો.

સૂક્ત-૩૦ દેવતા : મન, ઔપધિ, દંપતિ

હે સ્ત્રી ! જે રીતે ભૂમિ પર રહેલા તથાખલાને વાયુ ઘુમાવે છે તેવી જ રીતે અમે આપના હૃદયને મથીએ છીએ. જેથી આપ અમારી ઈચ્છા રાખનારી થાઓ અને અમને છોરીને બીજી જગ્યાએ જશો નહિ. હે અધિનીકુમારો ! અમે જે વસ્તુની ઈચ્છા કરીએ છીએ આપ તેને અમારી પાસે પહોંચાડો. મનોહર પક્ષીની આકર્ષક બોલી અને નીરોગી મનુષ્યના પ્રભાવશાળી વચનની જેમ અમારો પોકાર બાણની જેમ પોતાના લક્ષ્ય પર પહોંચો. આ સ્ત્રી પતિની કામના કરતી મારી પાસે આવી છે. હું તે સ્ત્રીની અભિવલાષ રાખતો તેની પારો પહોંચો છું. હણહણતા અથ જેવા ઐશ્વર્યની સાથે તેની પારો આવ્યો છું.

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : કૃમિનાશ

ઈન્દ્રદેવની જે વિશાળ શિલા છે તે બધા કીટાણુઓનો નાશ કરનારી છે. તેના દ્વારા અમે કીટાણુઓને એવી રીતે પીસીએ છીએ જેવી રીતે પથ્યર દ્વારા ચેણા પીસવામાં આવે છે. વનો, પહોરો, ઔપધિઓ તથા પશુઓમાં રહેનારા કીટાણુઓ અને અમારા શરીરમાં પ્રવેશનારા કીટાણુઓની સમર્સત ઉત્પત્તિનો અમે વિનાશ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૨ દેવતા : આદિત્ય

ઉગતા અને આથમતા સૂર્યદિવ પોતાના ડિરણો દ્વારા જે કીટાણુ પૃથ્વી પર રહે છે તે બધા કીટાણુઓનો નાશ કરો. હે કૃમિઓ ! અમે અત્રિ, કષ્ટ અને ઋષિની જેમ મંત્રશક્તિથી તમને મારીએ છીએ તથા અગરસ્ય ઋષિની મંત્રશક્તિથી તમને પીસી નાખીએ છીએ. અમારા પ્રયોગ કરવાથી

કીટાશુઓનો રાજ તથા રેમનો મંત્રી માર્યા ગયા. તે પોતાના માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન સહિત પોતે પણ માર્યો ગયો. હે કીટાશુઓ ! અમે તમારા તે શિંગડાને તોડીએ છીએ જેના દ્વારા તમે પીડા આપો છો. અમે તમારી કુષુભ (વિષગ્રંથિ)ને તોડીએ છીએ. જેમાં તમારું વિષ હોય છે.

• છદ્રો અધ્યાય •

સૂક્ત-૩૩ દેવતા : યક્ષમા

હે યક્ષમા (ક્ષયરોગ) ગ્રસ્ત ! આપની બંને આંખો, બંને નાસિકાના છિદ્રો, દાઢી, માથું, મસ્તિષ્ઠ અને જીબનો ક્ષયરોગ દૂર કરીએ છીએ. હે રોગી ! અમે આપનું હદ્ય, ફેફસા, પિતાશય, બંને પાંસળીઓ, મૂત્રપિંડ, પ્લીહા તથા કલેજામાંથી ક્ષયરોગને દૂર કરો. પ્રત્યેક અંગ, પ્રત્યેક લોમ અને શરીરના પ્રત્યેક સાંઘા/વા ભાગમાં જ્યાં પણ ક્ષયરોગનો નિવાસ છે ત્યાંથી તેને મંત્ર દ્વારા દૂર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૩૪ દેવતા : પશુપતિ આદિ

જે પશુપતિ (શિવ) ને પગવાળા મનુષ્યો અને ચાર પગવાળાં પશુઓના સ્વામી છે, તેઓ સંપૂર્ણરૂપે ગ્રહણ કરેલા યજીવ ભાગને પ્રાપ્ત કરો અને મને યજમાનને ઐશ્વર્ય તથા પુર્ણ આપો. વિશેષજ્ઞ વિદ્વાન, ચોતરફ વિચરણ કરનારા પ્રાણને બધાં અંગોથી એકત્ર કરી સ્વર્ણ જીવનયાપન કરે છે. તે પછી દેવતાઓના જીવાના માર્ગો સ્વર્ગમાં જાય છે તથા પ્રકાશવાન સ્થાનને પ્રાપ્ત થાય છે.

સૂક્ત-૩૫ દેવતા : વિશ્વકર્મા

યજ્ઞકાર્યમાં ધન ન ખર્ચાને, ભક્ષણ કાર્યમાં ધન ખર્ચ કરવાને કારણે અમે સમૃદ્ધ નથી થયાં. આ રીતે અમે યજ્ઞ ન કરનારા અને દુર્યોગ કરનારા છીએ. તેથી અમારી શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ કરવાની અભિવાધા વિશ્વકર્માદિવ પૂર્ણ કરો. જે વ્યક્તિ ધન ન કરીને મનમાની રીતે સોમપાન કરે છે તે ન તો યજ્ઞ જાણે છે અને ન દીર્ઘવાન હોય છે. જે અજીવદેવ યજ્ઞના નેત્રસ્વરૂપ પોષણકર્તા તથા મુખ જેવા છે તે અજીવદેવને અમે મન, શ્રોત્ર તથા પાણી સહિત હબ્ય સમર્પિત કરીએ છીએ. વિશ્વકર્મા દેવ દ્વારા કરવામાં આવેલા યજ્ઞ માટે શ્રેષ્ઠ મનવાળા દેવ પધારો.

શ્રી ગ્રીજો કંડ નોંઠ

• પહેલો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧ દેવતા : અજિન, મરુત, ઈન્દ્ર

શાની અજિનદેવ વિનાશ માટે તત્પર શત્રુસેનાનાં ચિત્તને ભરમાવીને તેમના હાથ શસ્ત્રો વિનાના કરી નાખો. તે શત્રુઓનાં અંગોને બાળતાં આગળ વધો. હે મરુતો ! આપ આવા સંગ્રામમાં ઉગ્ર થઈ અમારી પાસે રહો. આ વસુગણ પણ શત્રુનાશક છે. તેમના સંદેશવાહક અજિનદેવ પણ શત્રુઓની તરફ આગળ વધો. આપના પ્રયંક વજથી શત્રુઓ ઉપર પ્રથાર કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ શત્રુ સેનાઓને સંમોહિત કરો અને મરુદ્વગણ બળપૂર્વક તેમનો વિનાશ કરો. અજિનદેવ તેમની આંખોને હરી લે. આ રીતે હારીને શત્રુસેના પાછી ચાલી જાય.

સૂક્ત-૨ દેવતા : અજિન ઈત્યાદિ

દેવદૂત સમાન અગ્રાણી અને વિદ્વાન અજિનદેવ અમારા શત્રુઓને બાળીને તેમની તરફ આગળ વધો. તેઓ શત્રુઓના ચિત્તને ભરમાવો. અને તેમના હાથને શસ્ત્રો વિનાના કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ શત્રુઓના મનને સંમોહિત કરી શુભ સંકલ્પો સાથે અમારી પાસે પથારો. તે પછી અજિનદેવ અને વાયુદેવ પ્રયંક વેગથી શત્રુસેનાઓનો ચારે બાજુથી નાશ કરી નાખો. હે મરુતો જે શત્રુસેનાઓ પોતાના સામર્થ્યથી મદમાં સ્થધપૂર્વક અમારી તરફ આવી રહી છે તે સેનાઓને આપ આપના કર્મિન કરનારા અંધકારથી સંમોહિત કરો જેથી એમાંનો કોઈ શત્રુ એકવિજાને ઓળખી ન શકે.

સૂક્ત-૩ દેવતા : અજિન આદિ

હે અજિનદેવ ! પદભાઈ પરંતુ પ્રજાપાલક આ રાજને તેનું રાજ્ય પાછું આપવામાં આવે. આપ સંપૂર્ણ ધાર્વા-પૃથ્વીમાં વ્યાપ્ત થાઓ. મરુદ્વગણ અને વિશ્વેષા આપની સાથે જોડાઓ. આપ નમતાપૂર્વક હવિદાતાને અહીં લાવો. હે તેજસ્વિન્ વરુણદેવ ! જી માટે, સોમદેવ પવતો માટે તથા ઈન્દ્રદેવ પ્રજાઓ માટે આપને બોલાવો. આપ ગરુડની ગતિ આ સ્થાન પર આવો. હે ઈન્દ્રદેવ ! બધા વિજાતીય અને સજીતીય લોકો આપના આહવનીય પક્ષની સમીક્ષા કરો. તેને બહિષ્કૃત કરી આ વાંદનીયને અહીં લઈ આવો.

સૂક્તા-૪ દેવતા : ઈન્ડ

હે રાજન ! આ તેજરવી રાષ્ટ્ર આપને ફરીથી પ્રાપ્ત થયું છે. આપ વર્ચરિતપૂર્વક ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરો. આપ પ્રજાઓના સ્વામી તથા તેમના એકમાત્ર અધિપતિ બનીને સુશોભિત થાઓ. સમસ્ત દિશાઓ તથા ઉપદિશાઓ આપને બોલાવો. આપ અહીં બધા માટે વંદનીય થાઓ. હે રાજન ! મિત્રાવરુણ, અધિનિકુમારો, વિશેષટવા અને મરુદ્રગજ આપને બોલાવો. આપ આપના મનને ધનદાનમાં જોડો અને પ્રચંડવીર થઈને અમને પણ યથાયોગ્ય ઐશ્વર્ય આપો. ઘાવા-પૃથ્વી આપને માટે કલ્યાણકારી થાઓ. રાજી વરુણ પણ આપનું આહ્રવાન કરે છે, તેથી આપ આવો અને પ્રાપ્ત કરો. હે શાસકોના શાસક ઈન્દ્રદેવ ! આપ મનુષ્યની નાણક પદારો. જળદેવતા અને અન્ય દેવતાઓ પણ હે રાજન તમને બોલાવે છે. તમે સો વર્ષ સુધી રાજ્યસુખ ભોગવો.

સૂક્તા-૫ દેવતા : પલાશમણિ

આ બળશાળી પલાશમણિ પોતાના બળો શત્રુઓનો નાશ કરનારી છે. આ દેવોનું ઓજસ તથા ઔષધિઓના સપ્તરૂપ છે. આ પલાશમણિ અમારી અંદર શક્તિ તથા ઐશ્વર્ય સ્થાપિત કરો. જેનાથી અમે રાષ્ટ્રના વિશિષ્ટ વર્ગમાં ઉત્તમ આત્મીય બનીને રહીએ. આ મણિ લાંબા સમય સુધી અમારી પારો રહીને અમારા માટે કલ્યાણકારી થાઓ. અમે દીઘાયુ તથા શતાયુની પ્રાપ્તિ માટે આ મણિને પ્રિય માનીએ છીએ. સોમપાણીથી ઉદ્ભબવેલા હે મણિ ! આપ શરીર-રક્ષક છો, વીર છો. આપ સવિતાના તેજથી પરિપૂર્ણ છો. તેથી આપનું તેજ ગ્રહણ કરવા માટે અમે આપને ઘારણા કરીએ છીએ. ધીવર (કુવટ), રથ બનાવનાર, લોહકર્મ કરનાર (લુણાર) જે બુદ્ધિમાન છે તે બધાને અમારી પારો સેવાચાકરી માટે આપ ઉપસ્થિત કરો.

• બીજો અધ્યાય •

સૂક્તા-૬ દેવતા : અશ્વત્થ

વીર્યવાનથી વીર્યવાનની ઉત્પત્તિ થાય છે તે જ રીતે ખદીરની અંદર સ્થાપિત અશ્વત્થ (પીપળો) ઉત્પન્ન થયો છે. તે અશ્વત્થ શત્રુઓનો નાશ કરો. હે અશ્વત્થ જેવી રીતે આપ અર્ણવને ભેદીને ઉત્પન્ન થયા છો તેવી જ રીતે આપ અમારા શત્રુઓનો સંપૂર્ણ નાશ કરો. આ અશ્વત્થમણિ-ધારક અમે

શત્રુઓને દબાવીને આગળ વધીએ. નહીં તટનાં વૃક્ષોથી તૈયાર થયેલી નૌકા જેવી રીતે પ્રવાહમાં ગતિ પકડી લે છે, તેવી રીતે અમારા શત્રુઓ પણ પ્રવાહમાં જ રહે, કિનારે આવે નહિએ.

સૂક્ત-૭ દેવતા : હરણ આદિ

કૃષ્ણ મૃગશ્રૂગરૂપી ઔષધ (કાળા હરણના શિંગામાં) રોગોનો નાશ કરનારી ઔષધિ છે. આ બળશાળી હરણ પોતાના ચારે પગથી તમને અનુશૂળ થઈને આકમણ કરે છે. હે વિષાણ ! આપ આના હદ્યમાં રહેલ ગુપ્ત ક્ષેત્રિય રોગોનો નાશ કરો. જળ બધા રોગની દવા છે. સ્નાન-પાન વગેરે દ્વારા જળ જ ઔષધિને રૂપે રોગોને દૂર કરે છે. જે અન્ય ઔષધિની જેમ કોઈ એક રોગની નહિ બલ્કે, સમર્સ્ત રોગોની ઔષધિ છે. હે રોગી, આવા જળથી તારા બધા રોગ દૂર થાઓ.

સૂક્ત-૮ દેવતા : ભિત્ર, વિશ્વેદેવા

મિત્રદેવ પોતાનાં કિરણો દ્વારા પૃથ્વી પર વ્યાપી જઈને ઝતુઓ દ્વારા અમને દીઘજીવી બનાવવા સક્ષમ થઈને પદારો. તે પછી વરુણદેવ, વાયુદેવ તથા અઞ્જને અમારા માટે શાંતિદાયક બુદ્ધત ચાદ્રને સુસ્થિર કરો. બધાને ધારણકર્તા ધાતાદેવ, દાનશીલ અર્થમાદેવ તથા સર્વીરેક સવિતાદેવ અમારી આહુતિઓનો સ્વીકાર કરો. ઈન્દ્રદેવ તથા ત્વાયાદેવ અમારી સુત્તિઓને સંભળો. અમે અમારાં મનમાં આપના મનને ધારણ કરીએ છીએ. આપ પણ અમારા ચિત્તને અનુશૂળ પોતાના ચિત્તને બનાવો.

સૂક્ત-૯ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વી, વિશ્વેદેવા

કૃષ્ણ ખરી (નખવાળા) પ્રાણી, વિશ્રદ્જ (ખરી વિનાના) પ્રાણીઓનું પાલન-પોષણ કરનારાં માતા-પિતા પૃથ્વી અને ધૌ છે. હે દેવતાઓ ! જે રીતે તમે આ વિઘ્નો-અહચાશોને રજૂ કર્યા છે તેવી જ રીતે તમે આ વિઘ્નોને અમારાથી દૂર કરો. પિંગળ (રંગવાળા) સૂતનથી ખૃગલ (મણિ)ને અમે બાંધીએ છીએ. આ રીતે બાંધનારા લોકો પ્રબળ, શોષક રોગને નિર્બળ બનાવો. ધરતી ઉપર એકસો પ્રકારના વિઘ્નો રહેલાં છે. હે મણિ ! તે વિઘ્નોના શમન માટે દેવતાઓએ આપને આ વિશિષ્ટ પદ આપ્યું છે. હે મનુષ્યો ! જરૂરથી જતાં રથોની જેમ આપ વિઘ્નોથી દૂર થઈને પોતાના કાર્યમાં લાગી જાવ.

સૂક્ત-૧૦ દેવતા : એકાષ્ટકા (પ્રકૃતિ)

જે એકાષ્ટકા પ્રથમ જ રોગી, તે નિયમિત સ્વભાવવાળી ધેનુ સિદ્ધ થઈ. તે પથ-પ્રવાહિત કરનારી હિવ્ય ધેનુ અમારા માટે ઉત્તરોત્તર પ્રથ-ગ્રદાયક બની રહે. હે રાત્રે ! અમે આપને સંવત્સરની પ્રતિમા માનીને ઉપાસના કરીએ છીએ. આપ અમારા સંતાનોને દીઘાયુ આપો અને અમને ગાય વગરે ધન આપો. આ એકાષ્ટકા એ જ છે જે સૂચિના પ્રારંભમાં ઉત્પન્ન થઈ અને અન્ય ઘટકોમાં સમાઈને ચાલે છે.

હે એકાષ્ટકે ! માસ, ઋતુ, ઋતુ સાથે જોડાયેલા રાત-દિવસ અને વર્ષ ધાતા-વિધાતા તથા સમૃદ્ધ દેવતા અને જગતના સ્વામીની પ્રસંનતા માટે અમે આપનું પૂજન કરીએ છીએ. આ એકાષ્ટકાએ તપ દ્વારા પોતાને તપાવીને મહિમાવાન ઈન્દ્રદેવને પ્રગટ કર્યા. તે ઈન્દ્રદેવના સામર્થ્યથી દેવોએ અસુરોને જીત્યા. હે ઈન્દ્ર, સોમ, પ્રજાપતિની પુત્રી એકાષ્ટકા ! તમે હવિ ગ્રહણ કરીને અમારી કામના પૂર્ણ કરો.

• ગ્રીજો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : ઈન્દ્ર, અજિન આદિ

હે રોગી ! તમારું શરીરમાં પ્રવેશેલો ક્ષય (રોગ), રાજરોગથી હું હવિઓ દ્વારા તમને મુક્ત કરાતું છું. હે ઈન્દ્રદેવ અને અજિનદેવ ! પીહાથી જકડી લેનાર આ વ્યાધિથી રોગીને મુક્ત કરો. હે પ્રાણ અને અપાન ! જેમ ભાર વહન કરનાર બળદ પોતાની ગમાણમાં પ્રવેશ કરે છે તેમ આપ ક્ષયગ્રસ્ત રોગીના શરીરમાં પ્રવેશ કરો. મનુષ્યો મૃત્યુના કારણરૂપ જે સેકડો રોગોનું વહન કરે છે તે બધા દૂર થાઓ. વૃદ્ધાવસ્થા સુધી તમે આ રોગીના શરીરમાં રહો. હે બૃહસ્પતિ ! તમે અકાળ-મૃત્યુ રૂપી બંધનને દૂર કરો.

સૂક્ત-૧૨ દેવતા : શાળા

અમે આ જગ્યાએ જ સુંદર શાળા બનાવીએ છીએ. અમે બધા વીર આપની ચારેબાજુ અનિષ્ટોથી મુક્ત થઈ તથા શ્રેષ્ઠ સંતાનોથી સંપન્ન થઈને અહીંથા રહીએ. હે શાળા ! આપ અહીં અનેક ઘોડા-ગાયો તથા શ્રેષ્ઠવાહીથી યુક્ત થઈને રહો. નિમાણ કરવાની વિધિ જાણનાર સવિતાદેવ, વાયુદેવ,

ઈન્દ્રહેવ તથા બૃહસ્પતિહેવ વગેરે આ શાળાને બનાવો. મરુદ્વગણ પણ જળ
તથા ઘૃત દ્વારા આનું સિંચન કરો, તે પછી ભગદેવતા આને ખેતી વગેરે
કિયાઓ દ્વારા સુલ્યવસ્થિત બનાવો. આપની અંદર નિવાસ કરનારાની હિંસા
ન થાય અને ઈચ્છિત સંતાનોથી સંપન્ન થઈને સો વર્ષનું આયુષ પ્રાપ્ત કરો.
અમે જાતે રોગ રહિત અને રોગ વિનાશક જળને અનશ્વર અજિન્દેવની સાથે
ઘરમાં રાખીએ.

શૂક્ર-૧૩ દેવતા : આપ, વરુણ

હે સરીતાઓ ! આપ સારી રીતે સટેવ ગતિશીલ રહેનારી છો. મેઘોના
ગડગડાટ પછી આપ જે કલ્કલ નાદ કરો છો તેથી આપનું નામ નહી પહુંચું
તે નામ આપને અનુરૂપ છે. વરુણહેવથી પ્રેરાઈને તરત જ મળીને નાચતી
ચાલવા લાગી ત્યારે ઈન્દ્રહેવે આપને પ્રાપ્ત કરી. આ ‘આખોત’ કિયાને કારણે
આપનું નામ ‘આપ’ પહુંચું છે. ઈન્દ્રહેવે પોતાના બળથી આપનું વરણ કર્યું
તેથી આપનું નામ ‘વારિ’ પહુંચું. ઈન્દ્રના મહાન ઉર્ધ્વભાસને કારણે આપનું
નામ ‘ઉદ્ક’ પહુંચું. ખરેખર જળ કલ્યાણકારી છે. ઘૃત છે. તેને અજિન અને
સોમ પુષ્ટ કરે છે તે જળ મધુરતાથી પુષ્ટ અને તૃપ્તિદાયક બને છે. જળના
યથાયોગથી પ્રાર્થિમાં દર્શનશક્તિ, શ્રવણશક્તિ અને બોલવાની
શક્તિ આવે છે. તેના વડે ઈષ્ટ પ્રાપ્તિ થાય છે અને અમૃતાનંદ બોગવે છે.

શૂક્ર-૧૪ દેવતા : ગોષ્ઠ, અર્યમાદિ

હે ગાયો ! અમે આપને સુખપૂર્વક બેસવા યોગ્ય જૌશણા આપીએ
છીએ. અમે આપને જળ, સમૃદ્ધિ તથા સંતાનોથી સંપન્ન કરીએ છીએ. હે
ગાયો ! અર્યમા, પૂણા અને બૃહસ્પતિહેવ આપને ઉત્પન્ન કરે તથા શત્રુઓનું
ધન જીતનારા ઈન્દ્રહેવ પણ આપને ઉત્પન્ન કરો. આપની પારો ખીર, ધી,
આદિના રૂપે જે ઔદ્ધર્ય છે તેનાથી સાધકોને પુષ્ટિ આપો.

શૂક્ર-૧૫ દેવતા : ઈન્દ્રજાનિ

અમે વ્યવસાયમાં કુશળ ઈન્દ્રહેવને પ્રેરિત કરીએ છીએ. તેઓ અમારી
પારો પધારો. અમારા અગ્રાહી બનો. તેઓ અમારા જીવન-પંથના અવરોધને,
હેરાન કરનારી વ્યક્તિઓ-ભૂચરોનો વિનાશ કરી અમને જૈથીય આપનારા
થાવ. હે ઈન્દ્રજને ! સંકટથી બચવા તથા બળ પ્રાપ્તિની કામનાથી અમે
બળતણ અને ધી સાથે આપને હવ્ય આપીએ છીએ. જ્યાં સુધી ભલ દ્વારા

અપાયેલી હિંબુ બુદ્ધિની વંદના કરતાં અમે સેકડો શિદ્ધિઓ પર અધિકાર ન મેળવી લઈએ. હે અર્જિન ! અમે તમને હવિ અપિષ્ઠ કરીએ છીએ, તમે અમને ધન, અનુ અને સુસંતતિ આપો અને અમારી રક્ષા કરો.

• ચોથો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૬ દેવતા : અર્જિન, ઈન્દ્ર

અમે પ્રાતઃકણમાં ઈન્દ્ર, મિત્ર, વરુણ, અભિનીકુમાર, પૂષા, ભગ, બ્રાહ્મણંપતિ, સોમ અને રુદ્રનું આહુવાન કરીએ છીએ સહુના પોષણકર્તા, સામાન્ય લોકો અને રાજુ માટે પણ પૂજનીય અદિતિ-પુત્ર સૂર્યનું અમે પ્રાતઃકણમાં આહુવાન કરીએ છીએ. હે સૂર્ય ! તમારી સંપદ ક્યારેય નાશ પામતી નથી. હે ભગ ! અમને પુત્ર-પૌત્ર-ભૃત્યાદિથી સંપન્ન બનાવો. પ્રાતઃકણ, મધ્યાહ્ન, સાયંકણમાં અમે ઈન્દ્ર, ભગ, સૂર્ય, અર્જિના કૃપાપાત્ર બની રહીએ. હે ઉષાદેવી ! તમે ભગ દેવતાને અમારી પાસે લાવો. અસ અને ગાયોથી સંપન્ન કરાવનારી ઉષા સદ્ય અમારી પાસે રહો. હે ઉષા ! તમે અમને જળ આપનાર છો, તમે અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૧૭ દેવતા : સીતા

હળ ચલાવનાર ધીર પુરુષ દેવોની પ્રસન્નતા મળે હળ જોડે છે તથા ધૂસરીને વિશેષરૂપે વિસ્તારીત કરે છે. હે ડિસાનો ! જેતરમાં અનુ વાવો. જેતરમાં જળદી અનુ ઉત્પન્ન થાવ અને જળદી પાકી જાવ. લોખંડની ફળ વાળું હળ જેતરમાં જોડવાથી સાંનું રહે છે. તે અનુ ઉત્પાદક અને સોમયાગકર્તા છે. જેતરની રેખાના સ્વામી ઈન્દ્ર અને રક્ષક પૂષા છે. હે સૂર્ય ! હે વાયુ ! અન્નને સુંદર ફળવાળું બનાવો. કૃષક સુખપૂર્વક હળ ચલાવો. જળદેવતા જળ આપો. હે વિશેદેવાપોરિત સુંદર ફળ આપનારી સીતા ! મધુર રસ સિંચિત તમે જળ સહિત અહીં આવો.

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : વનસ્પતિ

અમે આ બળવતી ઔષધિને ખોટી કાઢીએ છીએ. અપાનાથી શોક (હુબુદ્ધ) ને અટકાવી શકાય છે અને સ્વામીની અસાધારણ પ્રીતિ મેળવી શકાય છે. હે ઉત્તાનપણી ઔષધિ આપ મારી શોકયને દૂર કરો. મારા સ્વામીને

માત્ર મારા માટે પ્રીતિયુક્ત કરો. હે શોક્ય ! હું તારું નામ (સપત્ની-હુલુદ્રિનું) નામ નથી વેતી. તું પણ પતિની સાથે સુખ અનુભવતી નથી. હું મારી શોક્યને ખૂબ દૂર મોકલી દેવા ઈરદ્ધ છું. હે ઔષધ ! હું આપના સહયોગથી શોક્યનો પરાજ્ય કરનારી છું. આપ પણ આ કામમાં સમર્થ છો. આપણે બંને શક્તિ-સંપન્ન બનીને સપત્નીને શક્તિહિન કરીએ.

શૂક્ત-૧૯ દેવતા : વિશેષદેવા - છન્દ

અમારું બ્રાહ્મણાલ તીક્ષ્ણ બનો અને પછી ઉચ્ચારેલા મત્ર તેજસ્વી થાઓ. અમારા બળ અને વીરમાં તેજસ્વિતા આવે. જેમના અમે પુરોહિત છીએ, તેમનું ક્ષાત્રત્વ અજર બને. અમે આહુતિઓ દ્વારા આ રાષ્ટ્રને તેજસ્વી તથા સમૃદ્ધ બનાવીએ છીએ. હે સૂર્ય ! અમારા બળવાન દળનો ઉત્સાહ વધે તથા વિજયી વીરોના સિંહનાદ થાઓ. જેઠે લઈને આકમણ કરનારા વીરોનો જ્યઘોષ ચારેબાજુ ફેલાલો. હે ઈન્દ્રદેવ ! તમારી આગેવાનીમાં મરુદ્રગણ નમારી સેનાની સાથે ચાલો. હે વીરો ! યુદ્ધભૂમિ તરફ આગળ વધો. હે પણ ! મંત્રોના પ્રયોગથી તીક્ષ્ણ કરાયેલા આપ શત્રુઓની સેનાનો વિનાશ રો. દૂર હોવા છતાં પણ શત્રુઓનો કોઈ પણ વીર બાકી ન બચો.

શૂક્ત-૨૦ દેવતા : અજિન આદિ

હે અજિનદેવ ! આ અરણી કે યજ્ઞવેદી આપની ઉત્પત્તિ માટે છે, જેના પારા આપ પ્રગટ થઈને શોભાયમાન થાઓ છો. આપના એ મૂળને જ્ઞાણીને આપ તેના પર પ્રતિષ્ઠિત થાવ અને અમારા ધન-વૈભવને વધારો. અર્થમા, નાગ અને બૃહસ્પતિદેવ અમને ઐશ્વર્યથી પરિપૂર્ણ કરો. બધા દેવો તથા જાળીની અધિજ્ઞાની સત્યપ્રિય દેવી સરસ્વતી અમને ભરપૂર સંપદાઓ આપો. અમે અમારા સંરક્ષણ તેમજ પાલન માટે રાજી સોમ, અજિનદેવ, આદિત્યગણ, વૈષ્ણુદેવ, સૂર્યદેવ, પ્રજાપતિ બ્રહ્મ અને બૃહસ્પતિદેવને સ્તોત્રો દ્વારા આમંત્રિત કરીએ છીએ.

હે સ્ત્રાત્માઓ ! આપ બધા અર્થમા, બૃહસ્પતિ, ઈન્દ્ર, વાયુ, વિષ્ણુ, સરસ્વતી, અન્ન તથા બળ આપનાર સવિતાદેવનું આહુવાન કરો. બધા દેવો અમને ઐશ્વર્ય આપવા માટે પધારો. હે વાગ્દેવતા ! આપ આપના તેજ દ્વારા અમને પ્રકાશિત કરો. ત્વાદેવ અમારા શરીરને પુષ્ટ કરો.

• પાંચમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૨૧ દેવતા : અજિન, સાવિત્રી આહિ

જે અજિનાં મેઘો, મનુષ્યો, મહિલાઓ, ઔષધિઓ, વૃક્ષ-વનસ્પતિઓ તથા જપમાં રહેલા છે તે બધા અજિનાંને આ હવિ પ્રાપ્ત થાઓ. જે અજિનાં સોમલતાઓ, ગાયો, પક્ષીઓ, હરણો, બે પગવાળા મનુષ્યો અને ચાર પગવાળાં પશુઓની અંદર રહેલા છે તે બધા અજિનાંને આ હવિ પ્રાપ્ત થાઓ. જે અજિનદેવ ઈન્દ્રની સાથે એક રથ પર આઉઠ થઈને જાય છે, જે બધાને બાળનાર ધાવાજિરૂપ છે, જે યુદ્ધમાં વિજય અપાવનારા છે તે અજિનદેવને આ આખૃતિઓ પ્રાપ્ત થાય હે અજિન ! તેર ભૌવન (સંવત્સરના તેર માસ) અને પાંચ ઋતુઓ, ધૂલોક, પૃથ્વીલોક અને અંતરિક્ષ લોકમાં વ્યાપ્તિ છે, જે વિદ્યુત રૂપે સર્વત્ર વિચરણ કરે છે, જે બધી દિશાઓ અને વાયુની અંદર પ્રવેશી વિચરણ કરે છે તે અજિનાંને આ હવિ પ્રાપ્ત થાઓ. દેવતાઓની કૃપાથી માંસનું ભક્ષણ કરનારા કટ્યાદું અજિનદેવ શાંત થઈ ગયા છે. મનુષ્યોની હિંસા કરનારા અજિનદેવ પણ શાંત થાઓ.

સૂક્ત-૨૨ દેવતા : બૃહસ્પતિ, વિશ્વેદેવા, વર્ય

જે તેજસ દેવમાતા અદિતિના શરીરમાંથી ઉત્પન્ન થયું છે તે તેજલ બધાં દેવો તથા દેવમાતા પ્રસન્નતાપૂર્વક અમને આપો. મિત્રાવરુણ, ઈન્દ્રદેવ તથા રૂદ્રદેવ અમને ઉત્સાહ આપો. જે તેજસથી હાથી બળવાન થાય છે, રાજ મનુષ્યોમાં તેજસ્વી હોય છે, જળચચાણી શક્તિ-સંપન્ન થાય છે તેને ઈન્દ્રાદિ દેવોના તેજથી તેજસ્વી બનાવો. હે અજિનદેવ ! આપની અંદર અને સૂર્યની અંદર જે પ્રખર તેજસ છે તેને અસ્થિનીકુમાર અને અમારામાં સ્થાપિત કરો.

સૂક્ત-૨૩ દેવતા : યોનિ

હે સ્ત્રી ! જે પાપ કે પાપજન્ય રોગને કારણે આપ વન્ધુ થઈ છો તે રોગને અમે આપનાથી દૂર કરીએ છીએ. જેવી રીતે ભાથામાં બાળ સહજ રીતે પ્રવેશ કરે છે તેવી રીતે પુસ્તવથી યુક્ત ગર્ભ આપના ગભશિયમાં સ્થાપિત કરીએ છીએ. દસ મહિના સુધી ત્યાં રહીને વીરપુત્રના રૂપે ઉત્પન્ન થાઓ અને તેના પછી પણ આપને પુત્ર જ પેદા થાઓ. આપ એવા પુત્રને પ્રાપ્ત કરો જે આપને સુખ આપે, આ દિવ્ય ઔષધિઓ આપની વિશેષરૂપે રક્ષા કરો.

સૂક્તા-૨૪ દેવતા : પ્રજાપતિ

અમે ધાન્યવृદ્ધિકારક દેવતાનું આહ્લાવાન કરીએ છીએ. તેઓ સારયુક્ત ધન હજારો બુજુઘોમાં ભરીને અમારા માટે લાવે છે. જેઓ યજ્ઞ નથી કરતા (અયાજ્ઞિક) તેમનું ધન સંભૂત્વા નામના દેવ લઈને અમને આપો. હે દિશાઓ ! તમે યજ્માન માટે બધી દિશાઓમાંથી ધન-ધાન્ય લાવો. આ ધનનું ધાન આપવા છતાં કીણ થતું નથી. સંપૂર્ણ કલા-સંપન્ન હે ધાન્ય ! અમે તમારો સ્પર્શ કરીએ છીએ. હે પ્રજાપતિ ! ધાન્યવृદ્ધિકર્તા દેવોને અહીં લાવો.

સૂક્તા-૨૫ દેવતા : મિત્રાવરુણ

હે સ્ત્રી ! ઉત્કૃષ્ટ થઈને પીડા પહોંચાડનારા 'ઉત્સુદ' દેવ આપને વ્યથિત કરો. તીક્ષ્ણ કામબાળથી અમે આપનું હદ્ય વીધીઓ છીએ તેનાથી વ્યથિત થઈને આપ આપની પથારી પર સુખની ઉંઘ પ્રાપ્ત ન કરી શકો. હે સ્ત્રી ! કામદેવના આ દાહક બાળના પ્રભાવથી કરમાયેલા મુજે અમારી પાસે આવો. આપ કર્મો અને વિચારોથી અમને અનુકૂળ થઈ અમને પ્રાપ્ત થાવ. (આ મંત્રોમાં વિરોધભાસ અલંકારનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આથી શબ્દોથી ઉલટો તેનો ભાવાર્થ સમજવો જોઈએ, એટલે કે કામવૃત્તિના હાનિકારક પાસાંઓ સમજાવવાનો સંદર્ભ છે.)

છણો અધ્યાય

સૂક્તા-૨૬ દેવતા : ગંધર્વ

દિક્ષિણ દિશામાં રહેનારા હે ગંધર્વો ! આ આહુતિ તમને પ્રાપ્ત થાવ. તમે અમારી રક્ષામાં સમર્થ છો. અમને સુખ આપો અને સાપ-વિંધી આદિથી અમને દૂર રાખો. પણ્ણિમ દિશાના વાસી વૈરાજ નામક હે દેવો ! વરસાદની ધારા એ આપના બાણ છે. જે અમારા માટે સુખદાયી બનો. ધન આદિ ગુણસંપન્ન હે પ્રાવિષ્ણન્ત ગંધર્વો ! વાયુ તમારા બાણ છે, તે અમારા માટે સુખદાયી બનો. અધો (નીચેની) દિશામાં રહેનારા હે દેવો ! ધાન્ય, વૃક્ષ, ગુર્જ તમારા બાણ છે. આ આહુતિ સ્વીકારી અમને સુખ આપો. ઉંઘદિશાવાસી હે અવસ્વન્ત દેવો ! તમને પણ આહુતિ અર્પણ કરીએ છીએ. તમે અમને સુખ આપો.

સૂક્તા-૨૭ દેવતા : પ્રાર્થી દિશા, અભિન

હે દેવો ! પૂર્વ દિશા અમારા ઉપર અનુગ્રહ કરનારી થાઓ. પૂર્વ દિશાના સ્વામી અભિન અને તે દિશામાં રહેનારા અદિતિપુત્ર સર્પ, અર્યમા

તરેણે પ્રાણમ કરીએ છીએ. તેઓ અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો. દક્ષિણ દિશા અને તેના સ્વામી ઈન્દ્ર, પિતૃ આટિને પ્રાણમ. અમે અમારા શત્રુઓને ભક્ષણ માટે તેમની દાઢોમાં નાંખીએ છીએ. પશ્ચિમ, ઉત્તર, ઉદ્ધર્બ અને અધા: બધી જ દિશાઓના સ્વામીઓને અમે પ્રાણમ કરીએ છીએ. અમારા પ્રાણમથી તેઓ પ્રસન્ન થાબ. અમે જેમની સાચે વેર રાખીએ છીએ અથવા જે અમારી સાચે વેર રાજે છે તે બધાને અમે ભક્ષણ માટે તમારા જરૂરમાં નાંખીએ છીએ. આ શત્રુઓનો તમે નાશ કરો.

સૂક્ત-૨૮ દેવતા : યામિનિ

અનેક લ્લોવાળી વિદ્યાતાની આ સૃષ્ટિમાં નિકૃષ્ટ ૨૪-વીરથી જો કોઈને ત્યાં ગાયને જોડકા વાછરડા જને તો, તે વ્યક્તિને હાનિનું નિમિત્ત બને છે. આવી ગાયને જો બાલાઙે દાનમાં આપી દેવામાં આવે તો દાન કરનારનું કલ્યાણ થાય છે. હે જોડકા સંતાન ઉત્પન્ન કરનારી ગાય ! તમે આ યજમાનની વૃદ્ધિ કરનારી અથવા ધનધાની બનો. જે સ્વાનમાં સ્વરસ્થ, પ્રસન્ન, ઉત્તમકર્મ પુરુષ હોય ત્યાં જો આવી ગાય આવી જ્યાય તો તે પુરુષને માટે હાનિ પહોંચાડનાર ન બનો. જ્યાં શુદ્ધ, સુંદર શાન-કર્મવાળા પુરુષો હોય, યજ્ઞાદિ કર્મ થતા હોય ત્યાં આવી ગાય મળુંછો અને પશુઓ માટે હાનિકારક ન બનો.

સૂક્ત-૨૯ દેવતા : કામ, ભૂમિ આદિ

યમના સભાસદ પાપીઓને દઉ આપનાર, સજજનો ઉપર કૃપા કરનારા, યજ્ઞ તથા નિમિષિકાર્યમાં થઈ જતા પાપથી પુરુષને અલગ કરનારા હોય છે. યજ્ઞ-કર્મ સર્વત્ર વૃદ્ધિકર્તા અને કામ્યકળ આપનાર હોય છે. યજ્ઞમાં અવિનું દાન કરનારને સ્યુર્-ચંદ્ર લોકમાં અક્ષય ફળ મળે છે. આવી દાનમાં આપેલી અવિ અક્ષય અચિનીકુમારો સમાન બને છે. દાનથી પારવૈકિક ફળની ઈચ્છા રાખનાર અને ઈહલોકિક ફળની ઈચ્છા રાખનાર બને. દાતાઓની ઈચ્છા ફળે છે. પ્રતિગ્રહ કરનાર પણ આવી ભાવનાથી જ દાન લેતો હોવાથી કોઈને દોષ લાગતો નથી. હે આપવા યોગ્ય દ્રવ્ય ! આકાશ અને પૃથ્વી તમને ગ્રહણ કરો અને અમને અક્ષય પ્રાણ તેમજ સંતાન આપો.

સૂક્ત-૩૦ દેવતા : સૌમનર્ય

ગાયો જેવી રીતે વાછરડાને પ્રેમ કરે છે તેવી રીતે હે પુરુષો ! તમે પણ પરસ્પર સ્નેહ રાખો. પુત્ર પિતાનો અનુગત હોય, માતા પુત્રથી અનુકૃત બનો,

પતિ-પત્નીનો વ્યવહાર મધુર થાવ. ભાઈ-ભાઈનું ખરાબ ન કરે. બહેન-ભાઈથી વેર ન રાખો. જેવી રીતે દેવતાઓમાં સૌમનસ્ય હોય છે તેવું સામંજ્ઝસ્ય બધામાં રહે. તમે બધા સમાન મનવાળા, સમાન કર્મવાળા અને પરસ્પર સુંદર વચન બોલનારા થાવ. તમારાં અન્ન-પાણીનો ઉપભોગ સમાન થાવ. અમે તમને પ્રેમસૂત્રમાં બાંધીએ છીએ. તમને સમાન મનવાળા બનાવીએ છીએ. જેવી રીતે ઈન્દ્ર આદિ દેવતા સ્વર્ગમાં એકમત થઈ અમૃત-રક્ષા કરે છે એવી રીતે તમે બધા પણ એકમત રહો.

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : અજિન આદિ

હે આસ્થિનીકુમારો ! તમે આ બ્રાહ્મણને વૃદ્ધાવસ્થાથી દૂર રાખો. હે અજિન ! તમે આમને અદાનશીલતાથી દૂર રાખો. અમે કષ્ટદાયક પાપથી અને ક્ષય વગેરે રોગોથી દૂર રહીએ વાયુદેવ પણ રોગ-દુઃખથી બચાવે. ગ્રામીજા પશુઓ જંગલી પશુથી અલગ રહે છે તેવી રીતે અમને પાપથી દૂર રાખો. જેવી રીતે ત્વષ્ટા દેવ પુનિને લગ્નમાં પૂરતું ધન આપીને વિદ્યાય કરે છે અને આ બધા લોક અલગ-અલગ છે તેવી રીતે અમો પાપથી મુક્ત રહીએ. પ્રાણપોષક સૂર્યના તેજને આ બાળકમાં સ્થાપિત કરીએ છીએ જેથી તે દીઘાધૂ બને. હે બાળક ! તું પ્રાણવાન થઈને જીવ, મરીશ નહીં. અમે તને બધાં પાપો અને રોગોથી મુક્ત કરીએ છીએ. જેવી રીતે વષણું જીણ બધા માટે અમૃત સમાન અને જીવન આપનારું છે તેવી રીતે સંસારના પ્રાણને પણ મુક્ત રાખો. અમે પર્જન્યાટેવના પર્જન્યવર્ષણથી અમરત્વ અને ઉન્નતિ મેળવીએ છીએ. અમે બધાં પાપો અને ક્ષય (રોગ)થી મુક્ત થઈને લાંબું આયુષ્ય મેળવીએ.

*

નંદ્યો ચોથો કાંડ નંદ્યો

• પહેલો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧ દેવતા : બૃહસ્પતિ, આદિદ્ય

સૃષ્ટિના પ્રારંભમાં સર્વપ્રથમ ઈશ્વર હિરણ્યગર્ભાર્દુપે સૂર્યમાં પ્રગટ થયા. સૂર્ય સત્ત-અસત્તનું જ્ઞાન કરાવે છે. પ્રજ્ઞાપતિ ઈશ્વર દ્વારા પ્રાપ્ત નાદરૂપથી વ્યાપ્ત વાણીવ્યવહારોની સ્વામિની છે. આ વાણી સૂર્યની સ્તુતિ કરે છે. સંસારમાં બંધુ સમાન હિતકારી, સર્વજ્ઞતા, સૂર્ય, ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓની

ઉત્પત્તિને જાળો છે. સૂર્યે વેદોનો ઉદ્ગાર કર્યો. સૂર્યઉપમાં પ્રથમ ઉત્પન્ન પરબ્રહ્માન
આકાશ અને પૃથ્વીનું કારણ છે અને તેને વિનાશહિન રાજે છે. તેઓ જ
રસાતાલ આદિ લોકમાં વ્યાપ્ત છે. દાન આદિ ગુણરૂપ બૃહસ્પતિ આ લોકના
સ્વામી છે. સૂર્યનો ઉદ્ય થવાથી ઋત્વિજ સ્તુતિ-હવિદાન વડે તેમની પૂજા કરે
છે. યજ્ઞ દ્વારા જ સૂર્યનું તેજ ઉદ્યાચલ પર પૂર્વ દિશામાં પ્રગટ થાય છે. દેવ-
બંધુ બૃહસ્પતિ તથા અથવાને અમે નમન કરીએ છીએ. બૃહસ્પતિ હવિદાનથી
બધા ઉપર પ્રસન્ન રહે છે.

શૂક્રત-૨ દેવતા : આત્મા

દેવો-મનુષો બધાના શપસક, જીવોના શક્તિદાતા, ખાસ-ઉચ્છ્વાસમાં
બધાં પ્રાણીઓના કારણ અને મૃત્યુનાશના સાધન પ્રજ્ઞપત્તિને અમે હવિ
આપીએ છીએ. ‘કન્દની’ નામના દેવતાના પ્રમાવથી ઘાવા-પૃથ્વી પોત પોતાના
સ્થાને ટકી રહ્યા છે. ઘાવા-પૃથ્વીને રક્ષણ માટે જે પ્રજ્ઞપત્તિને બોલાવ્યા હતા
તેમને અમે હવિ આપીએ છીએ. જેમના પ્રતાપથી ઘાવા-પૃથ્વી, સૂર્ય પ્રગટ
થયા છે, પવન, નદી, સમુદ્ર ઉત્પન્ન થયાં છે, ચાર દિશાઓ જેમની ચાર
ભુજાઓ છે, જે જગત્તાં ગર્ભભૂત છે, હિરણ્યગર્ભ રૂપે સૃષ્ટિમાં પ્રથમ ઉત્પન્ન
થયા છે, જે જગત-પ્રાપ્તયાના અવિકાર છે – ઘાવા-પૃથ્વીના ઘારક છે એવા
પ્રજ્ઞપત્તિને અમે હવિ અપિક્રા કરીએ છીએ.

શૂક્રત-૩ દેવતા : વ્યાઘ

કેમ અંતહીંત થઈને નદીઓ પ્રવાહિત થાય છે, તેવી રીતે વાઘ, ચોર
અને વરુણ પણ પોતાની જગ્યાએથી ભાગી જાઓ. અમારા ચાલવાના માર્ગ
ઉપર ચોર, ચાર્ચ અને હિંસક કૃતરા-વરુણ વગેરે આવશો નહિ. આ જે ચોર
આતી રહ્યા છે તેઓ અમારા દ્વારા પિટાઈને ભાગી જાઓ. ઈન્દ્રદેવ તેમને
પોતાના વજથી મારી નાખો. વાઘ વગેરે હિંસક પ્રાણીઓના દાંત નબળા થઈ
જાઓ, માથા પરનાં શિંગડાં અને પાંસળીઓનાં હાડકાં કીશ થઈ જાઓ. ઈન્દ્ર
અને સૌમનો નિયમ એ છે કે જ્યાં સંયમ સફળ ન થાય ત્યાં વિયમનો
પ્રયોગ કરવામાં આવે અને જ્યાં વિયમ હોય ન હોય ત્યાં સંયમનો પ્રયોગ
કરવામાં આવે.

શૂક્રત-૪ દેવતા : વનસ્પતિ

હે કપિલ્ય ઔષધિ ! આપને વરુણદેવ ખોટી હતી. અમે પણ આપને
ખોટીએ છીએ. આ ઔષધિને ઉધાદેવી શક્તિ સંપન્ન કરો. વર્ષશક્તારી

ગ્રાજપતિદેવ પણ અને બળ-વીરથી યુક્ત બનાવી ઉન્નત કરો. આચ વીરવર્ધક ઔપધિઓમાં આ ઔપધિ વધુ શ્રેષ્ઠ બનો. હે ઔપધિ ! જળમંથન વખતે આપ પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ અમૃતોપમ રસ છો અને વનસ્પતિઓમાં સારરૂપ છો. આપ સૌમરસની સહોદરા છો. અંગિરા આદિ જ્ઞાનિઓએ મંત્રબળથી પ્રગટ કરેલા વીરદુર્ઘટ છો. હે અજિદેવ, હે સવિતાદેવ, હે સરસવતીદેવી, હે બલભાગસ્પતિ ! આપ આ મનુષ્યોને બળ-વીર આપી ધનુષ્ય જેવા પ્રહારક બનો. હે ઔપધિની ! ધોડા, બળદ, ધેટા આદિમાં શરીરને વશ કરનારું જે ઓજસ છે તેને આ પુરુષમાં રથાપિત કરો.

શૂક્ત-૫ દેવતા : વૃધભ, સ્થાપન

જળવર્ધક, કામનાવર્ધક, સહસ રશિમ ચંદ્રમા ઉદિત થઈ રહ્યા છે. શત્રુવશકર્તા ચંદ્રમાની શક્તિથી અમે શત્રુઓને સુવારી દઈએ છીએ. ઈન્દ્રના હે મિત્ર વાયુ ! આપ બધી સ્ત્રીઓ અને કૂતરાઓને સુવડાવી દો. જે નારીઓ ધરના અંગારમાં સૂવે છે, જે ચાવતા વાહન પર સુનારી છે, જે પથારીમાં સૂવે છે, જે ઉત્તમ ગંધથી સુવાસિત પથારીમાં સૂવે છે, અમે તેમની જેમ બધી સ્ત્રીઓને સુખપૂર્વક સુવડાવી દઈએ છીએ. બધા જંગમ પ્રાણીઓને અમે સુવડાવી દીધાં છે. તેમની જોવાની અને સુંધરવાની શક્તિ અમે લઈ લીધી છે. રાત્રિના અંધકારમાં એમનાં બધાં અંગોને નિકાથી વશીભૂત કરી દીધાં છે. જે અહીં આવતો-જતો રહે છે અને અમારી તરફ જુએ છે તેની દાઢિને અમે નિશ્ચલ બનાવી દઈએ છીએ. હે સ્વખના અવિષ્ટાતા દેવ ! સ્વખના સાધન દ્વારા આપ બધાને સુવારી દો. આ રીતે બધા સૂઈ જાય ત્યારે અમે ઈન્દ્રની જેમ અહિસિત તથા ક્ષયરહિત થઈને પ્રાતઃકાળ સુધી જાગતા રહીએ.

• બીજો અધ્યાય •

શૂક્ત-૬ દેવતા : બાળાણ આદિ

દસ માથાં (દાન, શીલ, ક્ષમા, વીર, ધ્યાન, વૃદ્ધિ, સેના, આપાય, ગુપ્ત દૂત અને ઉપાય)વાળાં અને દશ દિશાઓમાં સ્થિતિવાળા એટલે કે દસમુખવાળા બાળાણની ઉત્પત્તિ સૌથી પહેલા થઈ હતી. તેમજે સૌમ્યાન કર્યું અને વિષના ઝેરનું ભારણ કર્યું. સંપૂર્ણ આકાશ-પૃથ્વી અને સમુદ્રમાં ફેલાયેલા વિષને દૂર કરનારી મંત્રયુક્ત વાણી અમે પ્રયુક્ત કરીએ છીએ. હે વિષ !

પહેલા ગરુડે ભક્તાણ કર્યું આથી અનસદશ્ય બની ગયું. બાણના ફળા દ્વારા વિષ શરીરમાં પ્રવેશે છે તેને મંત્રો વડે અમે પ્રભાવહિન બનાવી દઈએ છીએ. હે બાજ ! આપનું વિષ-સંપન્ન ફલક વિષરહિત થઈ જાય અને બાળનું વિષ પણ વીર્યરહિત થઈ જાય. તે પછી રસહીન વૃક્ષમાંથી બનેલું આપનું ઘનુષ્ય પણ વીર્યરહિત થઈ જાઓ. હે વિષયુક્ત ઔષધિ ! આપને ખોદનારા મનુષ્યો પ્રભાવ વગરના થઈ જાય. આપ પોતે પણ પ્રભાવહિન થઈ જાવ અને જે પહાડો અને પર્વતો ઉપર આપ ઉત્પન્ન થાઓ છો તે પણ પ્રભાવહિન થઈ જાવ.

સૂક્તા-૭ દેવતા : વિષાપહરણ

વરણાવતી ઔષધિમાં રહેલો રસ અમારા વિષને દૂર કરો. અમે જળ અને દઢી મિશ્રિત સતુ દ્વારા વિષ દૂર કરીએ છીએ. પૂર્વ દિશા, ઉત્તર દિશા, દક્ષિણ દિશા, બધી જ દિશાઓનું વિષ નિવાર્ય બનો. હે વિષ ! અજ્ઞાતા તને ખાઈ જનાર આ પુરુષને તું ચેતનારહિત બનાવીશ નહિ. ગુપ્તરૂપે શરીરમાં ફેલાવેલા વિષને મંત્ર શક્તિ વડે બહાર કાઢીએ છીએ. હે વિષ-ઔષધિ ! મહર્ષિઓએ આપને પવિત્ર કરવા ફેલાવેલા દર્ભના તણખલાથી ખરીદી લીધી છે. આપને દુષ્ટ હરણોના ચામડાથી ખરીદ કરવામાં આવી છે.

સૂક્તા-૮ દેવતા : રાજયાભિપેક

અભિપિક્ત, ઐશ્વર્યપ્રાપ્ત, સેવકોને અન્નદાન કરનાર રાજ પ્રાણીઓનો સ્વામી છે. પ્રાણીઓ ઉપર શાસન કરવા અને દુષ્ટોને દંડ અપાવવા યમરાજ રાજ પાસે રાજસૂય યજ્ઞ કરાવે છે. હે રાજ ! તમે કાર્યકાર્ય વિવેકી, દુષ્ટોને દંડ આપનારા અને મહાબલી છો. ઈન્દ્ર પણ તમને પોતાના ગજો છે. તમારું તેજ દરો દિશાઓમાં વ્યાપી થાવ. ભયથી નરસ્ત બનીને શત્રુઓ ભાગી જાય. તમારા દેશમાં અનાવૃદ્ધિ કે અકાળ પડે નહિ. હે રાજ ! પૃથ્વી-અંતરિક્ષમાં સર્વત્ર વ્યાપ્ત જળ વડે અમે તમારો અભિપેક કરીએ છીએ. નદીનું જળ જેવી રીતે સમુદ્રને, તેવી રીતે અભિપેક-જળ રાજને સમૃદ્ધ કરે છે.

સૂક્તા-૯ દેવતા : આજજન

મેઘની જેમ પરમાત્મા જગતની રક્ષા કરનારા છે. તેઓ જ હદ્યમાં બિરાજમાન થઈને પ્રાણાધાર બને છે. પરમેશ્વર જ મનુષ્યો, ગાયો, અશ્વો અને ઘોરીઓની રક્ષા કરે છે. હે આજજન મહિં ! તમે સંસારને વ્યક્ત કરનાર

પરમેશ્વર છો. તમે અમારી રક્ષક, પીડાનાશક, જીવોના પાલક અને રોગોની ઔષ્ણિકૃપ છો. હે આજજન મહિં ! તમે મનુષ્યના સાંધારોમાં થતા રાજરોગના નાશક છો. હે મહિં ! જે તમને ધારણ કરે છે તે તેનામાં કોદ, હિંસા, મહાશોક, વિઘ્ન આવતા નથી. તમે અમને અભિચારમંત્રો અને તેના દ્વારા થતા દુઃખો તેમજ અન્યના કૂર નેત્રોથી અમને બચાવો. જવર, સંનિપાત, સપ્તવિષ વગેરે તમારા પ્રભાવથી દૂર થઈ જાય છે. તમે પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થાવ કે યમુનામાંથી પ્રાપ્ત થાવ. બન્ને તૃપમાં તમે અમારું કલ્યાણ કરનારા છો.

સૂક્ત-૧૦ દેવતા : શંખમહિં

હે શંખમહિં ! પાપોથી અમારી રક્ષા કરો. અંતરિક્ષ-વાયુથી દમકતા, સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા શંખમહિં દ્વારા અમે પિશાચોને વશમાં રાખીએ છીએ. શંખરોગ અને અલક્ષ્મીને હરનારા છે. અમને પાપોથી બચાવો. અમારું આયુષ્ય વધારો. મેઘ દ્વારા ઉત્પન્ન શંખમહિં સૂર્યની જેમ ચમકે છે. દેત્યોના ઉપદ્વદ્વથી આ શંખદેવતા અમને બચાવો. ચંદ્રમા દ્વારા ઉત્પન્ન તમે આયુષ્ય વધારો. શંખનું કારણરૂપ સુવર્ણ છે. શંખ દેહરૂપે જળમાં રહે છે. હે યત્નોપવિતધારી ! તમારી દેહકીર્તિ, આયુષ્ય અને બળ માટે આ શંખમહિં તમને બાંધીએ છીએ. આ મહિં તમને શતાયુ બનાવે અને રક્ષા કરે.

• ગ્રીજો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : દંડરૂપ અનંદવાન

વિશ્વરૂપી ગાડાને ખેંચનાર વૃષભરૂપી ઈશ્વરે પૃથ્વીને ધારણ કરી છે. તેણે સ્વગલોક, અંતરિક્ષલોક તથા પૂર્વ આદિ છ મહાદિશાઓ અને પૃથ્વીને ધારણ કર્યા છે. આ રીતે આ અનંદવાન ઈશ્વર બધા લોકમાં પ્રવેશ્યા છે. તે ઈન્દ્ર સમાન છે. ઈન્દ્ર વૃષ્ટિ દ્વારા ચરાચર જગતના પાલક છે. વૃષભ વીધસિંચન દ્વારા ગાય ઉત્પન્ન કરે છે. ગાય વડે સંસારનું પાલન થાય છે. સૂર્યરૂપે અનંદવાન વિચરણ કરે છે અને જગતને પ્રકાશ આપે છે. કર્મોના પુષ્યરૂપે તે અક્ષયકણદાતા છે. સોમયજ્ઞમાં તૈયાર કરવામાં આવેલ સોમ પોતાના રસથી વૃષભને પૂર્ણ કરે છે. વર્ષા કરનારા પર્જન્ય એની ધારાઓ છે, મરુગણ એના સ્તન છે અને યજ્ઞ જ આનું પય છે. યજ્ઞમાં અપાતી દક્ષિણા આ

અનંતુવાનની દોહન કિયા છે. તે વાયુરૂપે સંસારનું ભરણ-પોષણ કરે છે. સંસારનાં બધાં જ કર્મો તેઓના છે. આ વૃષભ દ્વારા જ દેહત્વાગ પછી મુક્તિ દ્વારા દેવતા સ્વર્ગ ઉપર ચઢીને જાય છે. તે ઈન્દ્ર, અજિન, પ્રજાપતિ અને બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે.

સૂક્ત-૧૨ દેવતા : શોહિણી વનસ્પતિ

હે લાલવળીલાળી રોહિણી (લાખ) ! આપ ઘા ભરી દેવા સમર્थ છો આથી આ વહેતું રક્ત અટકાવો. હે વીર ! શર્શનોથી ઘાયલ થેલાં તમારાં અંગોને આ વનસ્પતિ સાંધી દે છે. પ્રહારાંની તૂટી ગયેલાં હાડકાં અને મજજા અલગ થઈ ગયાં હોય તોપણ લાખ વડે પૂર્વવત બની જાય છે. હે લાખ ! મજજાથી મજજાને, હાડકાથી હાડકાને અને ચામડીથી ચામડીને અને સોમથી સોમને તમે જોડી દો છો. હે વીર ! શરત્રુ પ્રહારથી જો તમારાં અંગ તૂટી જાય તો મંત્ર અને ઔષધિની શક્તિથી સાજા થદ્દ શકે છે. ક્રમભૂ જેવી રીતે તૂટેલા રથનાં અંગોને મેળવીને એક કરે છે તેવી રીતે અથર્વ-મંત્ર તૂટેલાં અંગોને જોડી દે છે.

સૂક્ત-૧૩ દેવતા : વિશ્વેદેવા

હે દેવો ! આ બાળક ધર્મ પ્રત્યે અપ્રમાણિ અને જ્ઞાન સંપન્ન બનાવો. પાપ અને અપરાધોથી ક્ષીણ થનારા આયુષ્ણને રોકીને તેને શતાયુ બનાવો. તેનો પ્રાણવાયુ સારી રીતે ચાલો. હે ઉપનીત ! પ્રાણવાયુ તને બળ આપો, આપાન રોગ દૂર કરી દે. આ ઉપનીત બાળકની બધા દેવો રક્ષા કરે. તે પાપવિષ્ટ ન બનો. હે બાળક ! અમે તને બળ પ્રાપ્ત કરાવીએ છીએ. અમે તમને યક્ષમાણિ રોગોથી અલગ કરીએ છીએ. અમારા હાથમાં રોગ-શોક દૂર કરવાનો ઔષધિ-પ્રભાવ છે. અમારા હાથના સ્પર્શથી તમારા રોગ-શોક દૂર થાવ.

સૂક્ત-૧૪ દેવતા : અજિન-આજય

અજ અજિનના તપથી ઉત્પન્ન થયા છે તેમણે પહેલા અજિનને જોયા. અજથી ઈન્દ્ર આદિ દેવોને દેવત્વ અને ઋષિઓને ઉચ્ચલોક પ્રાપ્ત થયો. હે મનુષ્યો ! અજિન વડે યજ્ઞ કરીને શ્રેષ્ઠ લોકને પ્રાપ્ત થાવ, પછી સ્વર્ગમાં પહોંચો. સ્વર્ગમાં દુઃખ નથી. યજ્ઞ ફળ દ્વારા સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિ સાંસારિક સુખ ઈચ્છાતો નથી. યાજીક લોકત્રય ઉપર વિજય મેળવે છે. દેવોમાં

પ્રમુખ હે અજિન ! તમે યજસ્થળ ઉપર આવો. તમે હવિવાહક હોવાથી દેવતિય છો, શ્રેષ્ઠ લોક બતાવનાર નેત્ર છો. અમે અજને ધીમાં મેળવીએ છીએ. અજનાં અંગોનું સ્થાપન કરીએ છીએ. મસ્તકને પૂર્વ, પાંસળીઓ દક્ષિણમાં, કમર પદ્ધિમમાં, પાર્ચ ઉત્તર તરફ પૃષ્ઠ ઉપરના ભાગો, ઉદર નીચે અને મનને મધ્યમાં સ્થાપિત કરો અને આજ્ય સમર્પિત કરો. આ વિશ્વને જીવન સમર્પિત કરવાનો મંત્ર છે. મારાં અંગો વિશ્વહેતુ માટે છે.

શૂક્ત-૧૫ દેવતા : દિશાઓ, વર્ષાનું આહવાન

દિશાઓ મેઘાચ્છાટિત બાનો. જળવર્ષક મેઘ એકત્ર થઈને ગર્જનાપૂર્વક ભૂમિને વર્ષથી તૃપ્ત કરો. હે મરુદુગણ ! તમે વર્ષ કરાવો. ધ્યાન્ય જળ મેળવો. જળથી પૃથ્વીનો અભિષેક થાવ. ધાસ-ઔષધિ ઊગવા દો. હે પર્જન્ય ! મરુદુગણ તમારી સ્તુતિ કરે છે. વાયુ વાય, વીજળી ચમકે, મેઘ વરસવા માટે એકત્ર થાવ, સૂર્ય અદેશય થાવ. વિદ્યુતતુર્પીણી અજિનાઓ વનસ્પતિ માટે ઈશ્વર સમાન છે. આ અજિન અમારાં બધાં પ્રાણીઓ માટે પ્રાણદાયિની અમૃત-વર્ષ કરો.

• ચોથો અદ્યાય •

શૂક્ત-૧૬ દેવતા : વરુણ

આ વરુણ અવિનાશી તથા નાશવાન પદાર્થોના શાતા છે, મહિમાવાન છે, પાપીઓના નિયંત્રક છે, અતીન્દ્રિય છે, આથી સર્વજ્ઞતા છે. જે શત્રુ છણથી દશ્ય-અદશ્ય ફરે છે, તેને વરુણ જાણો છે. પૃથ્વી તથા દ્વાલોક વરુણના વરથી છે. હે વરુણ ! તમારા સાત પાશ પાપીઓને બાંધવા માટે ફેલાવો. આ પાશ પાપી માટે તાપદાયી અને પુષ્યાત્મા માટે સુખદાયી છે. મિથ્યાવાઈ વરુણના સત્યપાશથી બરી શકતા નથી. તેમનું ઉદર જલોન્દરથી નાદ થાવ. 'સ્ત્રામાન્ય પાશ' રોગી બનાવે છે. કામ્યપાશ અને સંદેશ્યપાશ અત્યંત પ્રભાવશાળી છે. અમે અમૃક નામ ગોત્ર શત્રુને વરુણ પાશમાં બાંધીએ છીએ.

શૂક્ત-૧૭ દેવતા : અપામાર્ગ ઔષધિ

હે સહદેવી (અપામાર્ગ) તું ઔષધિ-સ્વામિની છે. તું શત્રુ-અભિચારને નાદ કરનારી, અન્યનો આકોશ દૂર કરનારી અને રોગનાશિની છે. શત્રુ દારા

પ્રેરિત સકોધ શાપદ્યાધિની, પિશાચી જે પુત્રનું રક્ત હરણ કરવા સ્પર્શ પણ કરે તો તેનાથી શત્રુનો પુત્ર જ નાટ થઈ જાવ. ભૂમ-તરસથી વ્યાકુળ તથા સંતાનહિન માટે હે અપામાર્ગ ! તમે જ ઉપાયરૂપ છો. અમારા આવા બધા સંતાપ તમે દૂર કરો. કૃત્યાના અભિચાર અમે આપના વડે દૂર કરીએ છીએ. અપામાર્ગ અન્ય ઔષધિઓને વશ કરનારી છે.

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : અપા માર્ગ

જેવી રીતે પ્રભા અને સૂર્યનું તથા દિવસ અને રાત્રીનું સમાનતત્ત્વ સત્ત્ય છે તેવી જ રીતે અમે પણ સત્ત્યની રક્ષા માટે પ્રયત્ન કરીએ છીએ, જેથી હિંસા કરનારી કૃત્યાઓ નિષ્ઠિય થઈ જાઓ. હે દેવો ! જે દુષ્ટ, અજ્ઞાતી વ્યક્તિને ઘેર કૃત્યાને પ્રેરે તે કૃત્યા પાછી વાળીને તે અભિચારી પુરુષને એવી રીતે વળગે જેવી રીતે દૂધ પીનારું બાળક પોતાની માતાને વળગે છે. જે પાપાત્મા ગુપ્ત સ્થાનમાં કૃત્યા પ્રયોગ કરીને તેનાથી બીજાની હિંસા કરે છે તે દંધ કિયાવાળી વિધિમાં ઘણાં પથ્યર ફટ અવાજ કરે છે. હે સહદેવી ઔષધિ ! (અપામાર્ગ) આપ અમારા શત્રુઓને કપાયેલા વાળવાળા તથા કપાયેલા ડેકાવાળા કરી નાટ કરો. તેમની પ્રિય કૃત્યાશક્તિને તેમની પારો જ પહોંચાડી દો. જે અમારા પગની આંગળી વગેરે તોડવાનો પ્રયાસ કરે છે તે તેમને પીડા પહોંચાડો. હે અપામાર્ગ ! આપ યાતના આપનારા બધા યક્ષ-રાક્ષસો તથા નિર્ધન બનાવનારા પાપદેવતાઓને અમારાથી દૂર કરી દો. અમારાં બધાં દુઃખો દૂર કરી દો.

સૂક્ત-૧૯ દેવતા : અપામાર્ગ

હે સહદેવી ! આપ શત્રુઓનો નાશ કરનાર છો. આપ કૃત્યાનો પ્રયોગ કરનાર શત્રુઓના સંતાનોનો નાશ કરો. નૃષણના પુત્ર કષ્ટ નામના બાલાણનું આપે વર્ઝન કર્યું છે. આપ યાજકની સુરક્ષા માટે તેજસ્વી સેનાની જેમ જાઓ છો. મુખદિવ જે રીતે જ્યોતિઓમાં સર્વેષ છે તેવી જ રીતે હે સહદેવી ! આપ બધા ઔષધિઓમાં શ્રેષ્ઠ છો. ઈન્દ્રાદિ દેવોએ આપના દ્વારા 'રાક્ષસો'ને તિરસ્કૃત કર્યા હતો. આપ સેંકડો શાખોવાળી થઈને 'વિલિનંદ્તી' નામ પ્રાપ્ત કરો છો. આપ જે ભૂમિમાં જાવ છો ત્યાં જેણો કૃત્યા મૂડી હોય તેની પારો જ તેને પાછી પહોંચાડી દો છો. હે ઔષધિ ! અમારું રક્ષણ કરો.

શૂક્ત-૨૦ દેવતા : ઓપદિ

હે સદમુખ્યા ઔપદિ ! તમારો મહિં ધારણ કરનાર સાધક એવી દસ્તિ પ્રાપ્ત કરે છે, નજીક અથવા દૂર રહેલી વસ્તુ, પૃથ્વી, આકાશ, અંતરિક્ષ બધા જોઈ શકે છે. તરણે સ્વર્ગ, તરણે પૃથ્વીલોક, આ છ દિશાઓ તથા બધા પ્રાણીઓને પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ. સ્વર્ગમાં રહેલ ગરુડ (સુપકુ)ની આંખોની કિકી છી. પૃથ્વી ઉપર ગરુડની આંખોથી અવતરણ કર્યું છે. ઈન્દ્રએ અમને ધારણ કરાવી છે. તારા દ્વારા અમે ચારેય વણો અને રાક્ષસોને વશીભૂત કરીએ છીએ. તમારા ગુણોને પ્રગટ કરો. પિશાચોને અમારી દસ્તિમાં લઈ આવો.

• પાંચમો અધ્યાય •

શૂક્ત-૨૧ દેવતા : ગાયો

અમારી ગાયો ગૌશાળામાં રહીને દૂધ આપે. મને આનંદિત રાજે. સંતપ્તનવતી અનેકવક્ષણી અનેક ગાયો ઉખાકાળમાં દોહવાના સમયે ઈન્દ્રનું આહુવાન કરો. ઈન્દ્ર સ્તોત્રને ગૌ-પ્રાપ્તિનો ઉપાય બતાવે છે અને ઘણી બધા ગાયો આપે છે. સૂર્ય યાજીકને ઓર્ધુ સ્વર્ગ આપે છે જ્યાં આયાજીક જઈ શકતા નથી.

ઈન્દ્ર દ્વારા આપવામાં આવેલી ગાયોનો નાશ ન થાય. યજમાન આ ગાયો વડે દેવપૂજન કરે છે તથા તેને દાનમાં આપે છે. સોમ ગોરસમાં સિદ્ધ થાય છે. હે ગાયો ! તમે ચરો, જળ પીવો, સંતપ્તનવાળી બનો અને અમને હૃદધારિથી પુષ્ટ કરો.

શૂક્ત-૨૨ દેવતા : ધન, ક્ષત્રિય રાજ

હે ઈન્દ્ર ! રાજાને પુત્ર-પૌત્ર-સંપત્તિવાન કરો. શત્રુ-શત્રુન્ય કરો. બધા રાષ્ટ્રો પશુઓને તમારા વશમાં કરો. આ યજ્ઞ-કર્મ દ્વારા અમે આપના સેહપાત્ર બનીએ. હે રાજ ! ઈન્દ્રની મિત્રતાથી વૃષભ-સમાન પરાકર્મી બનો, ભોગ-સાધન અને જૈશર્ય પામો.

શૂક્ત-૨૩ દેવતા : અર્જિન

દેવ, પિતૃ, ભૂત, મનુષ્ય અને બ્રહ્મ યજો દ્વારા આર્જિનદેવની આરાધના કરવામાં આવે છે. તેમની મહત્ત્વાને અમે જાણીએ છીએ. આર્જિનદેવ અમારી રણા કરો હે આર્જિ ! તમે સર્વજ્ઞાતા છો, દેવો પાસે હવિ પહોંચાઓ છો,

પ્રાણીઓમાં જઈચાન્તિતુપે રહો છો. અમને બુદ્ધિ પ્રદાન કરો અને પાપથી બચો. અંગિરાઓએ અજિની મિત્રતા કરી. ઈન્દ્ર આદિઓ અજિની સહાયતાથી અમૃત મેળવ્યું અને ઔષધિઓને રસ સંપન્ન કરી. એવા અજિની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૪ દેવતા : ઈન્દ્ર

અમે ઈન્દ્રના ઐશ્વર્ય-મહત્વને જાણીએ છીએ. તેઓ યજમાનના આહ્વાનથી યથમાં આવે છે. ઈન્દ્ર વૃત્તનો નાશ કર્યો. તેઓ સ્વર્ગ-પ્રાપ્તિમાં સહાયક હોય છે. જેનો રોમયાગ સાત હીતાઓ માટે હર્ષદાયક છે, જેનું પરાક્રમ અસાધારણ છે, જેમની શક્તિ તથા કાર્યો પ્રસંશનીય છે એવા ઈન્દ્રનું આહ્વાન કરીએ છીએ. ઈન્દ્ર અમને પાપથી બચાવો.

સૂક્ત-૨૫ દેવતા : વાયુ, સવિતા

અમે સૂર્ય અને વાયુને જાણીએ છીએ. તેઓ પ્રાણીઓમાં વ્યાપ્ત છે, તેઓ ધારણા-પોષણ કરે છે, તેઓ અમને પાપથી બચાવો. હે સૂર્ય ! તમે ઉદ્દિત થાવ એટલે બધા લોકો કામે લાગી જાય છે. હે વાયુ ! હે સૂર્ય ! તમે પ્રાણરક્ષક છો. પાપથી રક્ષા કરો. તેજમથી કૃત્યાથી બચાવો. અન્ન-રસ-ઉત્પાદન પુષ્ટિ આપો. તેજ-આરોગ્ય આપો. સદ્ગુદ્ધિ, ઐશ્વર્ય આપો. અમે ઉત્તમ સ્તુતિ કરીએ છીએ.

• છઠો અદ્યાય •

સૂક્ત-૨૬ દેવતા : ધારણ-પૃથ્વી

હે સુંદર ભોગ-સંપન્ન ધારણ-પૃથ્વી ! તમારો મહિમા જાણીને અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમે અપરિમિત માર્ગવોવાળા અને વિસ્તૃત છો. તમે દેવતા મનુષ્યોના ઐશ્વર્યદાતા છો, પ્રાણીઓના અધિષ્ઠાતા છો, ધનદાતા છો, મંગળમય છો. તમે હવિ ધારણ કરો છો, નદીઓને ધારણ કરો છો, ગાયો અને વનસ્પતિઓના પોષક છો. તમારા વગર કોઈ કંઈ કરી શકતું નથી. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમને હવિ આપીએ છીએ. અમને પાપથી બચાવો.

સૂક્ત-૨૭ દેવતા : મરુદગણ

અમે મરુદગણનો મહિમા જાણીએ છીએ. તેઓ અમારી રક્ષા કરો. રણક્ષેત્રને કુશળ રાખો. તેઓ અજિન-વૃક્ષ-ઔષધિઓને જળ આપી વૃદ્ધિ કરો

છો, દૂધ અને ઔષધિ-રસને શરીરમાં પ્રસરાવો છો. મરુદ્ગણો અંતરિક્ષમાં મેઘને પ્રેરિત કરે છે, સમુદ્રમાં જળ પહોંચાડે છે અને અન અન વડે બધાને તૃપ્ત કરો છો. તમે વૃદ્ધિકર્તા અને દિવ્ય શક્તિદાતા છો. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, તમે અમને પાપમુક્ત કરો.

શ્રૂતિ-૨૮ દેવતા : ભવ-શર્વ

હે જીવ તેમજ શર્વ દેવો ! અમે આપનો મહિમા જાણીએ છીએ. આ આખું જગત આપના સામથ્યથી આલોકિત થાય છે. આપ બધા મનુષ્યો તથા પશુઓના સ્વામી છો. આપ બને અમને બધા પાપોથી મુક્ત કરો. પારો તથા દૂરના પ્રદેશમાં જે કંઈ બને છે તે આપ બનેના નિયંત્રણમાં જ છે. તેઓ ધનુષ પર બાણનું સંધાન કરવામાં તથા ચલાતવામાં વિભ્યાત છે. તે મનુષ્યો તથા પશુઓના ઈંચર અમને બધા પાપોથી મુક્ત કરો. જે ભવ અને શર્વના સંહરક હથિયારોથી દેવો તથા મનુષ્યોમાંથી કોઈ પણ બચ્ચો શક્તનું નથી. તથા જે મનુષ્યો અને પશુઓના સ્વામી છે તે દેવ અમને બધા પાપોથી બચાવો. હે ભવ-શર્વ ! અમારા શત્રુઓ અને હિંસક રાક્ષસોને શસ્ત્રોથી બેટ કરાવો. તમે અમારા પક્ષમાં રહો, અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, અમને પાપ મુક્ત કરો.

શ્રૂતિ-૨૯ દેવતા : મિત્ર વરુણ

હે મિત્ર-વરુણ ! તમે જળ સ્વરૂપ અને જળના વૃદ્ધિકર્તા છો. અમે તમારા મહિમાનું ગાન કરીએ છીએ. તમે શત્રુ-તિરસ્કારક છો અને સત્યનિષીના રક્ષક છો. તમે બને સમાન જ્ઞાની છો. તમે પ્રાણીઓના બધાં કર્મને જાણો છો. તમે અંગિરા, અગસ્ત્ય, અત્રિ, કશ્યપ, વર્ણિષ્ઠ, શ્યાવાશ્વ, પુરુમીઠ ઋષિ તથા સપ્ત ઋષિઓના રક્ષક છો. ભારત્વાજ, વિશ્વમિત્ર, કૃત્સ, કષ્ટવાહિ, ઋષિઓના રક્ષક છો. અમે તમને પોકારીએ છીએ. અમને પાપથી બચાવો.

શ્રૂતિ-૩૦ દેવતા : વાક

હું (વાગ્દેવી) ૧૧ રૂદ્રો, ૮ વસુઓ, ૧૨ આદિત્યો, વિશ્વેદેવના રૂપમાં વિશરણ કરું છું હું બલવાદિની છું, હું મિત્રવરુણ, ઈન્દ્રજિન અને અધિનીકુમારોને ધારણ કરું છું. વિશ્વની અધિશરી છું. હું આત્મરૂપ, યદ્યન દેવતાઓમાં પ્રમુખ, સ્વર્ગ-અકાશને ધારણ કરનાર, ચોમ, ત્વાર, પૂષા, ભગ્ની પોષિકા અને સંસાર માટે કરુણરૂપ છું.

• સાતમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : મન્યુ

હે મન્યુ ! તમે ઉત્સાહના દેવતા અને મરુદ્રગજા-સદ્દશ્ય વેગવાન છો. તમે તેજસ્વી બનીને શત્રુને વશમાં કરો. સેનાપતિ બની યુદ્ધમાં જાવ, શત્રુઓને નષ્ટ કરી અમને ધન આપો. અપરિચિત બળશાળી તમે બધાને વશમાં કરો છો. રાજાના હથી, ઘોડાના મારક રૈનિકોને નષ્ટ કરો. પ્રજાજનોને યુદ્ધ-કુશળ બનાવો. અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમે અમારા રક્ષક બનો.

સૂક્ત-૩૨ દેવતા : મન્યુ (કોધ)

હે મન્યુ ! તમારા સેવકો શત્રુનો તિરસ્કાર કરે છે. બધા દેવતાઓ મન્યુ છે. ઈન્દ્ર, અજિન, વરુણ આદિ બધા દેવતા મન્યુ છે. તમે અમિત્રના ઘાતક, દુઃખાપહારક, પોતાના આત્મમાં ઉદ્દિત અને ઉત્તમ શાની છો. અમને યુદ્ધકાળમાં બળ આપો, શત્રુનો નાશ કરો. બળ આપતા આવો. અમે તમને સોમાલુતિ આપીએ છીએ. આપણે બન્ને ગુપ્તરૂપે સોમપાન કરીએ.

સૂક્ત-૩૩ દેવતા : અજિન

હે અજિન ! અમારા પાપ દૂર કરો. અમને ધન-સંપન્ન કરો. અમે સુંદર માર્ગ અને સુંદર સ્થાન મેળવવા તમને હિંદી તૃપ્તિ કરીએ છીએ. અમે પુત્રો સહિત તમારા સ્તોત્રા છીએ. અમને પુત્ર-પૌત્રાદિથી યુક્ત રાખો. અમારા પાપ દૂર કરો.

સૂક્ત-૩૪ દેવતા : ઓદન

આ ઓદન (અન્) પ્રજાપતિ માટે બનાવ્યું છે. ઓદન આપતા અમે મૃત્યુને દૂર કરીએ છીએ. ઓદન પૃથ્વીધારક છે. સંવત્સર અને નીસ દિવસ ઓદનથી જ ઉત્પન્ન થયા છે. ઓદનના તેજથી દિવશાઓ સંપન્ન બની છે. ઓદનના પ્રકાશમાં અમૃત ઉત્પન્ન થયું. ચારે વેદ જે ઓદનમાં વાપ્ત છે તે બ્રહ્મરૂપ ઓદનને અમે સંસ્કૃત કરીએ છીએ. હે દેવતા ! અમારી સ્તુતિ સાંભળો.

સૂક્ત-૩૫ દેવતા : સોમ

રથન્તર સોમ આ વેદનું મસ્તક, બૃહત્સામ પૃષ્ઠ, વામદેવ દ્વારા દષ્ટ મંત્રભાગ તેનું ઉદર, ગાયત્રી આદિ છંદ પાંખો અને સત્ય તેનું નામ છે. તે બ્રહ્મથી જ ઉત્પન્ન છે. યાચિકનું સૂક્ષ્મ શરીર વાયુ દ્વારા યમલોકમાં જાય છે.

દેવતાઓનું સામીય પામી રોમપાન દ્વારા પ્રસન્ન થાય છે. જે ઓદનનું દાન કરે છે તે દર્શિદ રહેતો નથી.

• આઠમો અદ્યાત્ર •

સૂક્તા-૩૬ દેવતા : અજિન

અમારા ઉપર ખોટા આરોપો મૂકનારા અમારા શત્રુઓનો અજિન નાશ કરે. શત્રુઓને અમે અજિનની દાઢમાં નાંખીએ છીએ. અમારા શત્રુ-રાક્ષસો-પિશાચોને અમે મંત્રશક્તિથી વશ કરીએ છીએ. અમારો સંકલ્પ સુખ-સમૃદ્ધિમય બનો. અમે રાક્ષસોથી બચ્યાએ અને પશુ-ધન યુક્ત બનીએ. જેવી રીતે દુષ્ટ અશ્વને દોરડાથી બાંધવામાં આવે છે તેવી રીતે પાપ દેવતા નિર્ણતિ અમારા પર કોષ કરનાર શત્રુને બાંધી હે.

સૂક્તા-૩૭ દેવતા : રૌષધિ

હે ઔષધિ ! અથવા, કશયપ અને કષુદ જાણિએ તારા રાક્ષસોનો નાશ કર્યો છે. અમે પણ તેવું જ કરીએ છીએ અને તમારા દ્વારા ઉપદ્વારી ગંધર્વ, આપ્સરાઓનો નાશ કરું છું. ગુગળ, ઔકણંધી, પ્રમદની આદિ પાંચ હવન દવ્યોથી ભયબહીત ગંધર્વ સ્ત્રીઓ પોતાના સ્થાનમાં પાછી કરે. અજશ્વંગી ઔષધિ પિશાચોનો નાશ કરે. ઈન્દ્ર ગંધર્વાનો નાશ કરે. અનેક રૂપાકૃતિવાળા ગંધર્વને અમે મંત્રશક્તિથી સ્ત્રીઓ પારોથી ભગાડીએ છીએ.

સૂક્તા-૩૮ દેવતા : આસરા

દુત-કિયાના દેવતા આપ્સરાને અમે દુત-વિજય માટે બોલાવીએ છીએ. તે અખો પર પોતાની માયા સાથે પ્રતિષ્ઠિત બની અમને વિજિત ધન અપાવે, આપ્સરાઓના સ્વામિ સૂર્ય અમારા યજમાં આવે અને હવિ ગ્રહણ કરે. હે સૂર્ય ! ગોષ્ઠસ્થ શેત ગાય અને વાણાનું પોષણ કરતા અમારી સામે આવો. અને નમસ્કાર સ્વીકારો. આ ઘારા પૌષ્ટિક છે. અમારી ગૌશાળાને ગાયોથી બરી દો.

સૂક્તા-૩૯ દેવતા : પૃથ્વી, અજિન

પૃથ્વી ગાય છે, બધાને પ્રાય અજિન તેના વાણા છે. અજિન અમને અન્ન, ધન અને શતાયુ આપો. જેમ અંતરિક્ષમાં વાયુની પાસે એકત્ર થનારા ગંધવાદિ શતાયુ બને છે તેવી રીતે અમે પણ શતાયુ બનીએ. અંતરિક્ષ ગાય

અને વાયુ વાય્ધા સમાન છે. વાયુ અમને ઈચ્છિત વસ્તુઓ આપે. આકાશ ધેનુ અને સૂર્ય વાય્ધો છે. સૂર્ય અમને ઈચ્છિત વસ્તુઓ આપે. દિશાઓ ગાયુ છે અને ચંદ્રમા વાય્ધો છે. ચંદ્રમા અમને ઈચ્છિત આપે. સાત જિહ્વાઓ વાળા, દાનશીલ, સર્વજ્ઞ, મિથ્યાપવાદરક્ષક અંગિરાપુત્ર અજિને અમે હવિ આપીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૦ દેવતા : અજિન

હે અજિન ! તમે સર્વજ્ઞ છો. અભિયાર કર્મથી અમને નષ્ટ કરવા ઈર્ઝનારા અમારા પૂર્વ દિશાના શત્રુ, હે પૂર્વ દિશાના સ્વામી ! તમારી પાસે આવીને ભર્સમ થઈ જાવ, દક્ષિણ દિશાના આવા શત્રુ, દિશા-સ્વામી યમની પાસે આવીને નાશ પામો અને પદ્ધિત દિશાના આવા શત્રુ દિશા સ્વામી વરુણ પાસે આવીને તેમજ ઉત્તર દિશાના શત્રુ ચોમ પારો આવીને, 'અધો' દિશાના શત્રુ પૃથ્વી પારો આવીને, ઉર્ધ્વ દિશાના શત્રુ, ઉર્ધ્વ દિશાના સ્વામી સૂર્ય પાસે આવીને અને અંતરિક્ષના શત્રુ અંતરિક્ષના દેવ વાયુ પારો આવીને, દિશ્કોણોના શત્રુ સત્ત્વરૂપ પરબ્રહ્માની પાસે આવીને, અંતરિક્ષના શત્રુ વાયુ પારો આવીને ભર્સમ થઈ જાવ. અમે પ્રતિસરકર્મ દ્વારા તેમનો (શત્રુઓનો) નાશ કરીએ છીએ.

*

અંદ્રો પાંચમો કાંડ સુંદરો

• પણેલો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧ દેવતા : વરુણ

જે દિવસના જેણો પ્રકાશમાન છે, ત્રણો લોકોનું પાલન તથા સંરક્ષણ કરનાર છે અને જેણો ત્રણો ભુવનોને ધારણ કર્યો છે તે હિંસારહિત અને અનશ્વર પ્રાણવાળો, શ્રેષ્ઠજન્મ લઈને વિકસનપાર, સમૃદ્ધિવાળો તથા મનનશીલ પોતાના ઉત્પત્તિ સ્થાનેથી પ્રગટ થયો. તે ધર્મચારી આત્માને ઘાવા-પૃથ્વીની અમર નામ પ્રદાન કરે છે અને પ્રજીવાઓ વસ્ત્ર આપે છે. હે બળવાન વરુણદેવ ! આપ કોઈનાથી આવૃત્ત નથી. હે ઘાવા-પૃથ્વીના અવિષ્ટાતા દેવ ! વિદ્ધાન અચિંયો દ્વારા પ્રશંસિત શરીરોનું અમે વરુણદેવ પાસે વર્ણિન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨ દેવતા : વરુણ, ઈન્ડ્ર

સંસારના કારણભૂત બ્રહ્મ પોતે જ બધા લોકોમાં પ્રકાશરૂપે વ્યાપી રહ્યા જેનાથી પ્રાણેડ તેજસ્વી બળયુક્ત સૂર્યનું પ્રાગટ્ય થયું. જેના માત્ર ઉદ્ય થવાથી શત્રુ નાશ પામે છે, તેને જોઈને બધાં પ્રાણીઓ આનંદિત થઈ જાય છે. હે ઈન્ડ્ર ! બધાં પ્રાણીઓ પોતાની બુદ્ધિથી તમારી સાથે જોડાયેલાં છે. તમે જ સુંદર રીતે પદાર્થોને સુસ્વાહુ બનાવો છો. હે બળવાન ઈન્ડ્ર ! તમે સ્થિર બળ આપો. તમારા દ્વારા અમે બધા શત્રુઓને પરાસ્ત કરાવી દઈએ છીએ. અમારા ઘરમાં શક્તિની સ્થાપના કરો અને તેને વિચિત્ર પદાર્થોથી પૂર્ણ કરો. હે પુરુષો ! રાજાની સ્તુતિ કરો. સ્વર્ગ-પ્રાપ્તિ માટે ઈચ્છુક એવા ઈન્ડ્રની સ્તુતિ કરે છે જે વર્ષોથી સંસારને તૃપ્ત બનાવે છે.

સૂક્ત-૩ દેવતા : અજિન આદि

હે અજિનદેવ ! સંગ્રામ કે યજ્ઞ વખતે અમારામાં તેજસ્વિતા જાગૃત થાએ. આપને સમિદ્ધાઓથી પ્રજ્વલિત કરીને અમે અમારા દેહને પરિપુષ્ટ કરીએ છીએ. અમારા માટે ચુદ્ધકાળમાં અજિનદેવની સાથે મરુદ્વગણ, વિષ્ણુ અને ઈન્ડ્ર બધા સહયોગ કરો. ભારતી, પૃથ્વી અને સરસવતી તેમજ સવિતાદેવ, આદિત્ય, રુદ્ર, આંશીનીકુમાર બધા મુખ્ય દેવો આ યજનનું સંરક્ષણ કરો. આપ અમારા સ્નેહી બનો.

સૂક્ત-૪ દેવતા : કૂર્ત વનસ્પતિ

હે વ્યાધિ નિવારક કુર્ઝ ઔષધિ ! અહીંથી ત્રીજા ધૂલોકમાં જ્યાં દેવોને નેસવાનું સ્થાન 'અશ્વત્થ' છે ત્યાં દેવોએ અમૃતનાં વખાણ કરનારી આ કુર્ઝ ઔષધિને પ્રાપ્ત કરી. જેના દ્વારા કુર્ઝ ઔષધિ લાવવામાં આવી હતી તેનો માર્ગ, હોલેસાં તથા તેની નોકાઓ સોનાની હતી. હે ઔષધિ ! આપ સોમ-ઔષધિની હિતેચ્છુ-સાખા-છી. તેથી આપ અમારા આ પુરુષના વ્યાન, પ્રાણ અને આંખોને સુખ આપો. કુર્ઝ નામવાળી ઔષધિ હિમાલયની ઉત્તરે ઉત્પન્ન થઈ તથા પૂર્વ હિથામાં મનુષ્યો પાસે લાવવામાં આવી. માથાનો દુઃખાવો, આંખની નબળાઈ અને શારીરિક દીધ આ બધા રોગોને કુર્ઝ ઔષધિએ દૂર કર્યા.

સૂક્ત-૫ દેવતા : લાક્ષ્મા (લાભ)

હે લાક્ષ્મા (લાભ) ! ચંદ્રનાં ડિરણો દ્વારા પોષાયેલ હોવાના કારણે રાત્રી આપની માતા છે અને વૃષ્ટિ દ્વારા ઉત્પન્ન થવાને કારણે આકાશ આપના પિતા છે. આપનું નામ 'સિલાલ્ય' છે અને આપ દેવોની બહેન છો. પુરુષની કામના

કરનારી કન્યા જેવી આપ દરેક વૃક્ષ પર ચંગે છો. લાકડીથી, બાણથી અથવા ઢસડાવાથી જે ઘા પડે છે તે બધાના હે લાખ ઔષધે ! આપ ઉપાયરૂપ છો. આપ કંદબ, પાકડ, પીપળો, ધવ, ખેર, ભજ, નગોડ તથા પાણીથી ઉત્પન્ન થાવ છો. આપ રોગોની પાસે પહોંચો છો તેથી આપનું નામ 'નિષ્ઠતિ' છે. આપનું નામ 'સિલાચી' તથા 'કાનીન' છે. આપ વૃક્ષોને સિંચનારી અને સરકનારી છો. આપ ટપકનારી કે પ્રવાહમાન થઈને અમારી પાસે આવો.

• જીજો અધ્યાય •

શૂક્ત-૬ દેવતા : આદિત્ય

જગતના કરાણરૂપ ભ્રાહ્મ, સૃષ્ટિ પૂર્વે જ ઉત્પન્ન થયું. આપ સર્વત્ર વાપી છો, અન્ય કે બણવૃદ્ધિ માટે આપ શત્રુનિવારક થઈને વૃત્તોને દૂર કરો. આપ સમુદ્રમાંથી આકમણ કરો છો આથી આપનું નામ 'સનિસસ' છે. તે તીક્ષ્ણ આયુધવાળા સોમ અને દુર્દ દેવો ! યુદ્ધમાં અમને સુખ આપો. હે આંખ, મન તથા મંત્રને લગતાં શરસ્તો ! આપ હથિયારોમાં પણ હથિયાર છો. જે અમારો વિનાશ કરવા ઈચ્છે છે તેઓ શસ્ત્રરહિત થાવ. હે અજે ! આપ, ઈન્દ્રદેવના ફાલ સ્વરૂપ છો. આપ સર્વાગમી, સર્વ આત્મા, સર્વ શરીર અને સર્વપુરૂષ છો. ઈન્દ્રના કવચ અને મુખરૂપ છો. અમે મિત્રો-સાથીઓ અને કુટુંબીજનો સહિત આપના શરાણમાં આવીએ છીએ.

શૂક્ત-૭ દેવતા : અરાતિ, સરરવતી

હે અરાતિ ! અમને ધનયુક્ત બનાવો. અમારા દ્વારા લાવવામાં આવેલ દક્ષિણાને આપ રોકી ન રાખો. ઈચ્છાયુક્ત અસમૃદ્ધિ તથા અદાનની અવિષ્કારી દેવીને અમે નમન કરીએ છીએ. હે અરાતે (લક્ષ્મીથી વિપરિત ગુણવાળી) દેવી ! આપ જે બક્કાદી (અભાવોનાં વખાડા કરનાર) મનુષને પોતાની સામે રાખો છો, તેને અમે દૂરથી જ નમન કરીએ છીએ, પરંતુ આપ અમારી ભાવનાને પીડિત ન કરશો. દેવીસંપદ પ્રત્યેની અમારી ભક્તિ રાત-દિવસ વધતી રહો. અમે 'અરાતિ'ના આશ્રમે જઈએ છીએ (સાંદું જીવન સ્વીકારીએ છીએ) અને અમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે અસમૃદ્ધ ! અમે આપને કવેશ તથા પીડા આપનારી રૂપે જાડીએ છીએ. આપ અમારાથી દૂર ચાલી જાવ. જે સ્વરૂપીય રંગવાળી 'હિરણ્યકશિપુ' મહીં રમકીયતાનો નાશ કરનારી છે, તે અદાનશીલતાને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૮ દેવતા : અજિન આહિ

હે અજિનદેવ ! આપ બળવાન ઔષધિગુણયુક્ત વૃક્ષના ઈધાણી દેવો માટે ઘૃત પહોંચાડો અને તેમને હર્ષિત કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ અમારા યજમાં પદારો અને અમારા દ્વારા કરવામાં આવતી સ્તુતિને સાંભળો. હે યોદ્વાઓ ! આપ ઈન્દ્રદેવના વર્ણનોથી આગળ વધો અને શત્રુઓનો સંહાર કરો. હે વૃત્રસંહારક ઈન્દ્રદેવ ! અમારા શત્રુઓએ જે યોદ્વાઓને અગ્રગામી બનાવ્યા હતા અને અત્યારે જેમને બનાવી રહ્યા છે તેમને આપ ફરીથી પાછળ કરો, જેથી અમે શત્રુઓના સૈન્યદળનો વિનાશ કરીએ. આપ સંગ્રામમાં પ્રચંડ બનીને શત્રુઓના મરમસ્થળમાં લા કરો. આપ શત્રુઓ ઉપર ચઢાઈ કરો. આપ અમારા ઉપર અનુગ્રહ બુદ્ધિ રાખો.

સૂક્ત-૯ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વી, અંતરિક્ષ

ધુલોક, પૃથ્વી, અંતરિક્ષના અધિષ્ઠાતા દેવતાઓ માટે આ હવિ સમર્પિત કરીએ છીએ. સૂર્યદેવ અમારી આંખો છે, વાયુદેવ પ્રાણ છે, અંતરિક્ષ દેવ આત્મા અને પૃથ્વી શરીર છે. અમર નામવાળા ધાવા-પૃથ્વી દ્વારા સંરક્ષિત બનીએ. આયુષ્ય વધારનારા તથા આયુષ્યની રક્ષા કરનારા સ્વધારાવાન ધાવા-પૃથ્વી આપ બને અમારા સંરક્ષક છો. આપ અમારામાં રહીને અમારી સુરક્ષા કરો, અમારો વિનાશ ન થવા દો.

સૂક્ત-૧૦ દેવતા : ગૃહ

હે અશમવર્મ (પથરનું કવચ) ! આપ અમારા છો. અમને મારવાની ઈચ્છાવાળા જે મનુષ્ય પૂર્વ દિશામાંથી અમારો વિનાશ કરવા ઈચ્છે છે તેઓ સ્વયં નાશ પામો. બૃહત્, ચંદ્રદેવ પાસે અમે મનનું આઙ્ગવાન કરીએ છીએ. વાયુદેવ પાસે પ્રાણ-અપાન, સૂર્યદેવ પાસે ચક્ષુ, અંતરિક્ષ પાસે શ્રોત્ર, ધરતી પાસે શરીર તથા મનોયોગપૂર્વક આપનારી સરસ્વતી પાસે અમે વાડીની યાચના કરીએ છીએ.

• ગ્રીજો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : વરુણ

હે દેવગણ ! આપ સૂર્યદેવને જળદુર્લી દક્ષિણા આપો છો અને મનથી અમારી ચિકિત્સા કરો છો. હે ઋત્વિજ ! આપ કઈ કુશળતા દ્વારા જાતવેદા અજિનદેવ જેવા ઓજસ્તી થઈ જાવ છો. હે વરુણદેવ ! આપના સિવાય બીજો

કોઈ કવિ નથી અને બુદ્ધિને કારણો બીજું કોઈ વૈરવાન નથી. આપ બધા પ્રાજ્ઞાઓના જ્ઞાતા છો તેથી તે કપટી મનુષ્ય આપનાથી ભયબહિત થાય છે. હે વરુણાદેવ ! મનુષ્યોવાળી બધી દિશાઓમાં આપના સ્તોત્ર બ્યાપ્ત બનો. જાઓ. આપ અમને જે કંઈ આપવામાં સક્ષમ છો તે અમને આપો. આપ અમને અનુરૂપ 'સત્પત્રદા' મિત્ર છો. આપ સ્તુતિ કરવાથી દેવો માટે અન્ન કે આયુષ્ય આપનારા દેવ છો તથા બાલાણો માટે શ્રેષ્ઠ મેધા સંપત્તિ વિપ્ર છો. હે સ્વધા વાન વરુણાદેવ ! દેવોના બંધુ અને અમારા પિતારૂપ અથરવેતાઓને આપે ઉત્પન્ન કર્યા છે તેથી આપ અમને ઉત્તમ ઐશ્વર્ય આપો. આપ અમારા શ્રેષ્ઠ બંધુ તથા મિત્ર છો.

સ્ફૂર્તિ-૧૨ દેવતા : અજિન

હે અજિન ! તમે યજ્ઞમાં પ્રદીપ્ત થઈને દેવોને મળો છો. મિત્રોના પૂર્ક અને જ્ઞાતા છો. દેવોનું આહૃવાન કરો. તમે દેવદૂત, કાંતદશી, મહાજ્ઞાની છો. આપ સત્યરૂપ યજ્ઞના માર્ગને વાદ્ય માધુર્યથી સુસંગત કરીને હવિઓને ગ્રહણ કરો. હે હોતાઓ ! યાત્રા-પૃથિવીની પ્રાક્તિકોને જન્મ આપનારી છે. તેમને ત્વાદેવ સુશોભિત કરે છે. આપ શાનવાન, શ્રેષ્ઠ કામનાયુક્ત તથા યજ્ઞશીલ છો. તેથી આજે આ યજ્ઞમાં તે ત્વાદેવની યોગ્ય અર્ચના કરો. હે યૂપ આપ સ્વર્ણ જ પોતાના સામર્થ્યથી દેવો માટે અન્નારી અને અન્ય યજ્ઞનીય સામગ્રી શ્રેષ્ઠ રીતે લાવીને પ્રસ્તુત કરો. વનસપ્તિદેવ, શમિતાદેવ અને અજિનદેવ મધુર ઘૃતાહિની સાથે યજ્ઞનીય હવિષ્યાનાનું સેવન કરો. સ્વાહાની સાથે યજ્ઞાજિનમાં સમર્પિત કરવામાં આવેલા હવિષ્યાનને દેવો ગ્રહણ કરો.

સ્ફૂર્તિ-૧૩ દેવતા : સર્પ વિષનાશન

ધુલોકના દેવતા વરુણાદેવે. અમને ઉપદેશ આપ્યો છે. તેમના પ્રચંડ વચ્ચનોથી અમે વિષધરના વિષને દૂર કરીએ છીએ. જે વિષ માંસમાં ઘૂસી ગયું છે, જે નથી ઘૂસ્યું અથવા જે ઉપર જ ચોટેલું છે તે બધા વિષને અમે ગ્રહણ કરીએ છીએ. જેવી રીતે રેતીમાં જળ નાશ પામે છે તેવી રીતે આપના વિષનો સંપૂર્ણ નાશ કરીએ છીએ. આપના ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ વિષને અમે ગ્રહણ કરીએ છીએ. તે અમારા ભયથી નાશ પામો. અમારા શબ્દો (મંત્ર) મેઘસમાન પ્રચંડ છે. આ પ્રચંડ વચ્ચનોથી અમે વિષધરને બાંધીએ છીએ. હે સર્પ ! અમે અમારા નેત્રબળથી તમારા નેત્રબળનો નાશ કરીએ છીએ. ભૂરા

રંગવાળા, કણા તથા નિંદનીય સાપો, તમે અમારી વાત સાંભળો. તમે અમારા મિત્રના ઘરની પાસે નિવાસ ન કરો. બધા કોઈઓ સાપોના વિષને અમે એવી રીતે ઉતારીએ છીએ જેવી રીતે ઘનુષની દોરી અને રથના બંધન ઉતારીએ છીએ. વિશાળ ગુલાર વૃક્ષથી પેદા થયેલી. કણા રંગની સાપણો દાંતથી કોઇ પ્રગટ કરનારી સાપણોનું દુઃખદાયક વિષ પ્રભાવ વિનાનું થઈ જાવ.

શૂક્ત-૧૪ દેવતા : વનસ્પતિ

હે ઔષધિ ! સુપર્ણો (ગરૂડ કે સૂર્ય) આપને પ્રાપ્ત કરી હતી અને શૂક્તને પૌત્રના નાકથી ખોટી હતી. હે ઔષધિ ! કૃત્યા પ્રયોગ દ્વારા અમને મારનારાઓનો આપ વિનાશ કરો. હે દેવી ! હિંસા કરનારાઓનાં શરૂઆતે તેમની તલ્યા ઉપર ઘા કરીને અલગ કરો. હે ઔષધિ ! આપ કૃત્યાને કૃત્યાકારીઓની પાસે હાથ પકડીને ફરીથી લઈ જાઓ અને તે કૃત્યાકારીઓને કૃત્યાની સામે મૂકી દો, જેથી તે કૃત્યાકારીઓનો વિનાશ કરી નાજે. અભિશાપ આપનારાઓને જ અભિશાપ પ્રાપ્ત થાઓ. હે કૃત્યા ! જો આપ દેવો દ્વારા અથવા મનુષ્યો દ્વારા પ્રેરિત કરવામાં આવી છો તોપણ અમે ઠિન્ડના સણા આપને ફરી પાછા વાળીએ છીએ. હે ઘાવા-પૃથ્વી ! તે કૃત્યા, કૃત્યાકારી પર બાણની જેમ સીધી પડે અને મૃગની જેમ તે કૃત્યાકારીને ફરીથી પકડી વે.

શૂક્ત-૧૫ દેવતા : ઓપધિ

યજ્ઞ નિમિત્તે ઉત્પન્ન થતી હે ઔષધિ ! અમારી નિંદા કરનારા એક હોય કે દસ કે અગ્નિયાર હોય, આપ મધુરતા ઉત્પન્ન કરનારી થઈને અમારી વાણીને મધુર કરો. હે મૃત્તમયી ઔષધિ ! અમારી નિંદા કરનારા બે હોય કે વીસ હોય, ત્રણ હોય કે ત્રીસ હોય, ચાર હોય કે ચાલીસ હોય, પાંચ હોય કે પચાસ હોય, છ હોય કે સાંઠિંડ હોય, સાત હોય કે સિતેર હોય, આઈ હોય કે બેંસી હોય, નવ હોય કે નેવું હોય, ૧૦ હોય કે ૧૦૦ હોય કે હજાર હોય, આપ અમારી વાડીને મધુરતા ઉત્પન્ન કરનારી બનાવો.

• ચોથો અધ્યાય •

શૂક્ત-૧૬ દેવતા : મંત્રોક્ત

હે મનુષ્ય ! જો આપ એક વૃષથી સંપન્ન છો, તો આપ વધારે સર્જન કરો. નહિતર આપ રસરહિત (સામથ્રહિન) ગણશો. જો આપ બે વૃષ, ત્રણ

વૃષ, ચાર વૃષ, પાંચ વૃષ, છ વૃષ, સ્પાત વૃષ, આઠ વૃષ, નવ વૃષ, દસ વૃષ શક્તિથી સંપન્ન છો તો સર્જન કરો, જો આપ અગિયારમાં છો તો ઉંડક રહીત કે તેનાથી પર છો.

સૂક્ત-૧૭ દેવતા : બ્રહ્મજાળા

ઉથ તપથી પહેલાં હિત્ય આપ તથા સોમ પ્રગટ થયાં. દૂર રહેલ સૂર્ય, જળ તથા વાયુ તેજસથી યુક્ત થયા. તેમણે પહેલાં બ્રહ્માદિલિખને વ્યક્ત કર્યું. સંકોચનો ત્યાગ કરી રાજ સોમે પાવન ચિન્તનવતી તે બ્રહ્મજાળા, બૃહસ્પતિને આપી. મિત્રાવરુણાદોએ આ કાયને અનુમોદન આપ્યું. જેમ શક્તિશાળી નરેશનું રાજ્ય સુરક્ષિત રહે છે તેવી જ રીતે આ જાયાની ચારિત્રનિષ્ઠા અડગ રહી. ગ્રામ ઉપર પડતી વિપત્તિ, અવિદ્યાને જાણકારો વિરુદ્ધ પ્રભાવવાળી ‘તારકા’ કહે છે. જ્યાં ઉલ્કાઓની જેમ ‘તારકા’ પરી હોય ત્યાં આ બ્રહ્મજાળા અવિદ્યાને દૂર કરી બ્રહ્મવિદ્યા રથાપે છે. સપ્તર્ષિગણ તપશ્ચયામાં સંલગ્ન હતા તેમના દ્વારા તથા ચિન્તાચીન દેવોએ આના વિશે ઘોષણા કરી હતી. અવાંછનીયનો વિકાસ કમ કીણ થાય છે, જગતમાં જે જીથલપાથલ થાય છે તથા પરસ્પર લોકો લડે-ઝડે છે તે બધાનો બ્રહ્મજાળા નાશ કરી નાખે છે. જે રાષ્ટ્રમાં બ્રહ્મવિદ્યા પર જગતાપૂર્વક પ્રતિબંધ મૂક્ખવામાં આવે છે તે રાષ્ટ્રનાં ઘરોમાં મોટા કાનવાળા (બહુશ્રુત) અને મેધાવી પુત્ર ઉત્પન્ન થતા નથી. જે રાષ્ટ્રમાં બ્રાહ્મણ-વિશિષ્ટ શાનદારી બનીને ચાત્રિમાં પાપબુદ્ધિનિવાસ કરે છે તે રાષ્ટ્રમાં ન તો કલ્યાણ કરનારી ધેનુ થાય છે અને ન ભાર વહન કરવામાં સમર્થ વૃષભ ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યાં વિપરિત આચરણ કરવામાં આવે છે તે દેશ-જાતિનું પતન થાય છે.

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : મંત્રોકત

હે રાજન્ન! દેવોએ આ ગાયનું ભક્ષણ કરવા માટે આપને આપી નથી. બ્રાહ્મણની નાન્દ ન કરવા યાંત્ર્ય ગાયનો નાશ ન કરો. ઈન્દ્રિય-વિક્રોહી, આત્મ-પરાજિત તથા પાપી રાજ જો બ્રાહ્મણની ગાયોનું ભક્ષણ કરે તો તે અથ કાળમાં નાશ પામે છે. જેવી રીતે પોતાના પ્રિય શરીરનો કોઈ નાશ કરવા ઈચ્છાનું નથી તેવી જ રીતે અજીન સ્વરૂપ બ્રાહ્મણોનો વિનાશ ન કરવો જોઈએ. સોમદેવતા તેના સંબંધી છે અને ઈન્દ્રાદેવ તેના શાપના પાલક અર્થાત્ પૂર્ણ કરનારા છે. બ્રાહ્મણની જીબ ધનુષ્યની દીરી હોય છે, તેની વાણી જ કુલ્ભલ (ધનુષનો ઢડ) હોય છે. તપથી કીણ થયેલા તેના દાંત જ બાળ હોય છે.

દેવો દ્વારા પ્રેરિત આત્મબળના ઘનુષ્યથી તે દેવશત્રુઓને વીધે છે. 'વીતહબ્ય' વંશના જે હજારો રાજા પૃથ્વી પર શાસન કરતા હતા તેઓ બ્રાહ્મણની ગાયના શાપ ખાઈને નાશ પામ્યા. જે મનુષ્ય દેવોના ભાઈ જેવા બ્રાહ્મણોની હત્યા કરે છે તે પિતૃધારન દ્વારા પ્રાપ્ત થનારા લોકને પણ પ્રાપ્ત થતા નથી. સેક્વે એવા લોકો જેમણે પોતાના શૌર્યથી પૃથ્વીને હવાવી નાખી હતી તેઓ બ્રાહ્મણનાં સંતાનોને મારવાને વીધે ક્રેચ સંભાવના વિના જ પરાજિત થયા હે રાજન ! બ્રાહ્મણના બાણ (શાપ આદિ) કુંજિડા મારતી સાપણ જેવા ભયંકર હોય છે તે એ બાણોથી હિંસકોને વીધે છે.

સૂક્ત-૧૯ દેવતા : મંત્રોક્તા

સૃંજ્ય નામવાળા ખૂબ જ વધી ગયા હતા, પરંતુ તેમણે બૃગુવંશી બ્રાહ્મણોનો નાશ કરી નાખ્યો આથી તેમનો પરાજય થયો. જે લોકો બૃહત્સામવાળા આંગિરસ બ્રાહ્મણોને હેરાન કરતાં રહ્યા તેમના સંતાનોને હિંસા કરનારાઓએ પોતાના જડબામાં પીસી નાખ્યા. જે લોકો બ્રાહ્મણોને અપમાનિત કરે છે અથવા જે તેમની પાસેથી બળપૂર્વક કર વસૂલ કરે છે તેઓ લોહીની નદીઓમાં વાળ ખાતાં પડ્યા રહે છે. જે રાષ્ટ્રમાં બ્રાહ્મણની સંતપ્ત કરવામાં આવેલી ગાય તરફહતી રહે છે તે તે કારણે રાષ્ટ્રનું તેજ મરી જાય છે. બ્રાહ્મણ પર નાંખવામાં આવેલી વિપત્તિ તેને પીડા આપનાર રાજના રાજ્યને આઠ પગવાળી, ચાર અંખોવાળી, ચાર કાનવાળી, ચાર ઢાઢીવાળી, ને મોંવાળી તથા બે જલવાળી થઈને હવાવી નાખે છે. જે રાષ્ટ્રમાં બ્રાહ્મણોની હિંસા થાય છે તે રાષ્ટ્રનો આપત્તિ વિનાશ કરી નાખે છે. જેવી રીતે પાણી તૂટેલી હોરીને તુલારી દે છે તેવી રીતે પાપ રાષ્ટ્રને તુલારે છે. હે નારદ ! જે લોકો બ્રાહ્મણની સંપત્તિનું હરણ કરી પોતાની માની કે છે. વરુણ કહે છે બ્રાહ્મણનું ધન હડપ કરીને રાષ્ટ્રમાં કોઈ જીવિત રહેતું નથી.

જે ૮૧૦ પુરુષોથી ભૂમિ કાંપતી હતી તેઓ બ્રાહ્મણના સંતાનને નાદ કરવાથી હારી ગયા. બ્રાહ્મણ દુઃખદાયી હોય તે રાજ્યમાં વર્ષ થતી નથી. તેની સેના મિત્રોને પણ વશમાં રાખી શકતી નથી..

સૂક્ત-૨૦ દેવતા : વનસ્પતિ

હે હુદુભિ વાવ ! આપ બળવાન ગ્રાણીઓની જેમ બ્યવહાર કરીને મોરો અવાજ કરનારા છો. આપ વનસ્પતિમાંથી બનેલા અને ગાયના ચામડાથી હંકાયેલા છો. આપ ઉદ્ઘોષ કરીને શત્રુઓનું દમન કરો તથા સિંહની જેમ

વિજયની અભિવાસથી ગર્જના કરો. હે હુદ્દુભિ ! આપ મોટો અવાજ કરી યુદ્ધ જતો. તેમની લેવા જેવી વસ્તુઓ લઈ તેનું નિરીક્ષણ કરો. દિવ્યવાણીનો ઉદ્ઘોષ કરો. વિધાતા બનીને શત્રુઓનું ઐશ્વર્ય લાવીને અમને આપો. આપની ગર્જનાથી જાગેલી શત્રુઓની સ્ત્રીઓ સંગ્રહમાં પતિના મરવાને કારણે ભયભીત બની પોતાના પુત્રોને લઈને ભાગી જાઓ. તે ઘાવા-પૃથ્વીની વચ્ચે આપતો ઉદ્ઘોષ થાઓ. આપનો ધવનિ તરત જ ચારે દિશાઓમાં ફેલાઓ. આપ ગામ્ભોની ઘોષણા કરનારા, તેમનું કલ્યાણ કરનારા અને વિદ્ધાનોને જાણનારા છો. આપ કલ્યાણ કરનારા, ઐશ્વર્ય જીતનારા, બળવાળા તથા યુદ્ધને જીતનારા છો. વેરીઓને વશીભૂત કરનારા છો. આપ ન પડનારા શત્રુઓને પાડી દો છો. આપ ઈન્દ્રથી રહ્યાની રહ્યાની આથી આપની સાથે કોઈ યુદ્ધ કરી શકતું નથી..

સૂક્ત-૨૧ દેવતા : વનસપતિ

હે હુદ્દુભિ વાદ ! આપ શત્રુઓમાં વમનસ્ય તથા હદ્યની વ્યાકુળતાનો સંચાર કરો. અમે શત્રુઓમાં દ્રેષ, ભય તથા દ્વિધાપૂર્ણ મનઃસ્થિતિ સ્થાપિત કરવા ઈચ્છાએ છીએ. આપ તેમને તિરસ્કૃત કરી મારી નાંખો. ધીની આહૃતિ આપતાં જ અમારા શત્રુઓ કાંપો જાઓ અને મન, આંખ તથા હદ્યથી ભયભીત થઈને ભાગી જાઓ. જેવી રીતે વનના હરણ મનુષ્યોથી ભયભીત થઈને ભાગે છે તેવી જ રીતે આપ ગર્જના કરી શત્રુઓને ભયભીત કરી દો. તેમનાં મનને મૌહિત કરી નાખો. શત્રુઓની સંઘબદ્ધ સેનાઓ પરાસ્ત થઈને જે દિશામાં જઈ રહ્યો છે તે તરફ અમારા નગાર તથા પ્રત્યંચાઓના ઉદ્ઘોષ સાથે મળીને જાઓ. આપ રાજા સોમ, રાજા વરુણ, મહાદેવ, મૃત્યુદેવ તથા ઈન્દ્રદેવની સાથે જોડાઈને શત્રુઓને મસળી નાખો. આ દેવસેનાઓ સૂર્યની ધજા લઈને અને સરખા વિચારોથી યુક્ત થઈને અમારા શત્રુઓને જતી લો. અમે આ હવિ સમર્પિત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૨ દેવતા : તક્કમનાશન

હે અજિનદેવ, સોમદેવ, ઈન્દ્ર, વરુણ, વેદી, કુશા તથા પ્રજ્વલિત સમિધાઓ વગેરે રોગોને દૂર કરો અને અમારા શત્રુઓ અહીંથી દૂર ચાલ્યા જાઓ. હે જીવનને હુંખમય બનાવનાર જીવર ! આપ જે સમસ્ત મનુષ્યોને નિસ્તેજ બનાવો છો અને અજિના જેમ તપાવીને તેમને કષ્ટ આપો છો. તેથી આપ નીરસ થઈ જાવ અને દૂર ચાલ્યા જાવ. અમે તાવને નમસ્કાર કરીએ

છીએ. શાક ખાનારાના મુક્કાથી નાશ પામનારો આ રોગ ખૂબ જ વરસાદવાળા દેશોમાં વારેવાર આવી જાય છે. હે સાપની જેમ જીવનને દુઃખમય બનાવનારા તથા અંગોને કદુપ્યા કરનારા જવર ! આપ વિશિષ્ટ રોગ છો તેથી આપ અમારાથી ખૂબ જ દૂર ચાલ્યા જાઓ. આપ 'મુજ' વાળી જગ્યા અથવા તેનાથી પણ દૂર 'બાલહીક' દેશોમાં જવાની ઈચ્છા કરો. આપ જે ઠીની સાથે આવનારા છો અથવા શરદી પછી આવનારા છો અથવા ખાંતી સાથે કંપાવનારા છો. આપના આ ભયંકર હવિયારોથી અમને મુક્ત કરો. આપ નીજે દિવરો આવનારા, ત્રણ દિવસ પછી આવનારા, કાયમ રહેનારા, પીડા આપનારા તથા શરદ ઋતુ, વર્ષા ઋતુ અને ગ્રીભ ઋતુમાં થનારા તાવો તથા ટાઢ લાવનારા તાવોનો નાશ કરો. જેવી રીતે ખજાનાની સુરક્ષા કરનાર મનુષ્ય ગાંધાર, મુજવાન, અંગ તથા મગધ દેશોમાં મોકલવામાં આવે છે તેવી રીતે અમે કષ્ટદાયક રોગોને દૂર મોકલીએ છીએ.

સૂક્તા-૨૩ દેવતા : ઘનદ્વારિ

ધુલોક, પૃથ્વીલોક, દેવી સરસવતી, ઈન્દ્રદેવ તથા અજિનદેવ પરસ્પર એકઠા થઈને અમારા માટે કૃમિઓનો વિનાશ કરો. જે કીડા આંખોમાં ભમજા કરે છે, જે નાકોમાં ભમજા કરે છે, જે દાંતોની વચ્ચે ચાવે છે, જે સમાનરૂપવાળા છે, જે બે રૂપવાળા છે, બે કાળા રંગવાળા છે, બે લાલ રંગવાળા છે, એક ભૂરા રંગવાળા, એક ભૂરા કાનવાળા, એક ગીધ અને એક શિયાળ બધા મંત્રજળ દ્વારા નાશ પામો. ત્રણ માથાં, ત્રણ શિખર, વિચિત્ર રંગ તથા સર્ફ રંગવાળા કીરાણુઓનો અમે વિનાશ કરીએ છીએ. હે કૃમિઓ ! જેવી રીતે અત્રિ, કષ્ટ અને જમદાન ઋષિઓએ આપને કચરી નાખ્યા તેવી જ રીતે અમે પણ કરીએ છીએ. અગત્યસ્ય ઋષિના મંત્રબળથી આપનો નાશ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૨૪ દેવતા : સવિતા આદિ

બધા પદાર્થોના અધિપતિ પરમેશ્વર છે. તેઓ વેદોક્ત કર્મ, પ્રતિષ્ઠા, સંકલ્પ, દેવ આહ્વાન, આશીર્વાદ બધાના રક્ષક છે. વનસ્પતિના સ્વામી અજિન ઉક્ત કર્મોમાં અમારી રક્ષા કરો. ઘાવા-પૃથ્વી, વરુણ, મરુદ્રગણ, મિત્ર, સૌમ, વાયુ, સૂર્ય, ચંદ્ર, ઈન્દ્ર, મૃત્યુ, યમ, બધા પિતૃઓ, પ્રતિષ્ઠા-સંકલ્પ, દેવાહ્લવાન, આશીર્વાદતમક કર્મમાં અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૨૪ દેવતા : યોનિ, ગર્ભ, પૃથ્વી આદિ

પર્વતની ઔષધિઓ, સ્વર્ગલોકના સૂક્ષ્મ પ્રવાહો તથા અંગ-પ્રત્યંગથી એકનિત તેમજ પુષ્ટ વીર્ય ધારણા કરનાર પુરુષ ગર્ભસ્થાનમાં ગર્ભ સ્થાપિત કરે છે. જેવી રીતે આ વિસ્તૃત પૃથ્વી સમસ્ત ભૂતોના ગર્ભને ધારણ કરે છે તેવી રીતે હું આપનો ગર્ભ ધારણ કરું છું. હે સીનીવાલી ! આપ ગર્ભને સંરક્ષણ આપો. હે સરસ્વતીદેવી ! આપ ગર્ભ ધારણામાં સહાયક થાઓ. અશ્વિનીકુમારો, મિત્ર, વરુણદેવ, બૃહસ્પતિદેવ, ઈન્દ્રદેવ, અજિનદેવ અને ધાતાદેવ આપના ગર્ભને ધારણ કરો. હે અજિનદેવ ! આપ ઔષધિઓ અને વનસ્પતિઓનો ગર્ભ છો. આપ સમસ્ત ભૂતોનો પણ ગર્ભ છો. હે સામગ્નાન કરનારી સાધ્વી ! આપ વિશેષપૃથ્વી સજી રહો. આપના ગર્ભસ્થયમાં અમે ગર્ભની સ્થાપના કરીએ છીએ. સોમપાઠી દેવોએ આપ બન્નેની સુરક્ષા કરનારો પુત્ર આપ્યો છે. હે ત્વાર્ણદેવ, સતીતાદેવ અને પ્રજાપતિ ! આ સ્ત્રીની બંને ગર્ભધારણ કરનારી નાડિઓની વચ્ચે મનોહર રૂપવાળા પુરુષ સંતાનની સ્થાપના કરો અને તેને દસમા મહિનામાં ઉત્પન્ન થવા માટે ઘોય બનાવો.

સૂક્ત-૨૫ દેવતા : અજિન

હે યજુર્વેદીય મંત્ર તથા સમિધાઓ ! વિશેષ શાની અજિનદેવ આ યજમાં આપને મળે તે માટે અમે હવિ સમર્પિત કરીએ છીએ. હે શિષ્ટ મનુષ્યો ! આપ આપની પત્નીઓ સાથે મળીને તેમની સાથે આ યજમાં આશ્વારૂપ વચ્ચોને ધારણ કરો. આપને માટે અમે હવિ સમર્પિત કરીએ છીએ. મરુદુગણ આ યજમાં જોડાઈને છંદોનું પોપળ કરે. ભગવાન વિષ્ણુ પોતાની તપ શક્તિને આ યજમાં સામેલ કરે. ભગદેવતા આશીર્વાદ આપો, સોમ આ યજમાં પોતાનું જળ સામેલ કરે, ઈન્દ્ર પોતાના પરાકરને આ યજમાં સામેલ કરે. હે અશ્વિનીકુમારો ! આપ બંને મંત્ર અને દાન દ્વારા આ યજને સમૃદ્ધ કરવા પધારો. આ યજ વાજકરે સ્વર્ગ આપનાર થાઓ.

• પાંચમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૨૭ દેવતા : અજિન

આ અજિનદેવ અત્યંત પ્રકાશવાળાં તથા મનોહર રૂપવાળા છે. તેઓ સૂર્યની જેમ ગ્રાણ આપનારા તથા યજમાં અનેક હાથોવાળા છે. સમસ્ત દેવતાઓ મધ્ય અને ધી વડે માર્ગોને પરિવર્તન કરે છે. અજિનદેવ ધી, જળ તથા

હવિષાન્નથી સ્તુતિ પામીને સન્મુખ પદ્ધારે છે. યજોમાં અન્ન પોપક વસુઓ વાસ કરે છે. તેઓ આ યજના રક્ષક છે. હે હોતાઓ ! અમારા માટે કલ્યાણકારી યજની પ્રસંગી કરો. ઈડા (પૃથ્વી), ભારતી અને સરસ્વતી આ ત્રણે દેવીઓ ચુણગાન કરતી આ કુશ પર બિરાજો. હે ત્વષ્ટા ! અમને પ્રચુર અન્ન, જળ તથા ઐશ્વર્ય આપો. અજિનદેવ આપ ઈન્દ્ર માટે સ્વાહાકાર યજ સંપાદિત કરો અને બધા દેવતાઓ આ હવ્યનું સેવન કરો.

સૂક્ત-૨૮ દેવતા : નિવૃત્તા, અજિન, આદિ

સો વર્ષના પૂર્ણ આયુષ માટે નવ પ્રાણોને નવ ચકો સાથે જોડીએ છીએ. આમાંના સુવર્ણ, રજત અને લોખંડના ગ્રણ-ત્રણ તાર છે. આ નિવૃત્તના (નવ) સંયોગથી અજિન, સૂર્ય, ચંદ્ર, પૃથ્વી, જળ, અંતરિક્ષ, ઘૂલોક, દિશા-ઉપદિશા તથા ઋતુ-ऋતુ અમને લક્ષ્ય સુધી પહોંચાડી દો. આ નિવૃત્તમાં ગ્રણ પુષ્ટિઓ આશ્રિત થાઓ. પૂર્ણ દેવતા તમારા આશ્રયમાં દૂધ-ધીની વૃદ્ધિ, અનન્તની પ્રચુરતા, પુરુષો તથા પશુઓની અધિકતા આપો. હે અજિનદેવ ! આપ સ્વયં વિકસીને આજે પણ વિકાસ કરો. જમદાનિ ઋષિ (પ્રજ્વલિત અજિન)ના ગ્રણ આયુષ, કશ્યપના ગ્રણ આયુષ અને અમૃત તત્ત્વને ગ્રણ રીતે ધારણ કરનારાં દર્શન, આ ગ્રણોય દ્વારા તમારા આયુષને પુષ્ટ કરીએ છીએ. હિરાય (સુરવર્ણ) આપની ઘૂલોકથી સુરક્ષા કરો. ચાંદી (રજસ) મધ્યલોકથી, સુરક્ષા કરો તથા અયરૂ (લોહી) ભૂલોકની સુરક્ષા કરો. આ જ્ઞાન દેવોના નગરમાં પ્રાપ્ત થયું. અંતમાદેવ, પૂર્ણાદેવ તથા બૃહસ્પતિદેવ આપને સારી રીતે બાંધો. અમે આપને આયુષ તથા વર્યસની પ્રાપ્તિ માટે ઋતુઓ, તેના વિભાગો અને સંવત્તસરોના તેજથી યુક્ત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૯ દેવતા : અજિન (જાતવેદા)

હે જાતવેદા અજિન ! આપ ઔષધિ જ્ઞાનનારા વૈદ છો. આપની સહયતાથી અમે ગાય, ઘોડા, મનુષ્યોને રોગરહિત અવસ્થામાં પામીએ. આપ દેવોની સાથે મળીને એવો ઉપાય કરો જેનાથી તે રોગની વેરાબંધી તૂટી જાય. જે પિશાચ આને ખાવાની ઈચ્છા કરી ચૂક્યા છે તેમની આંખો અને હદ્ધોને આપ વિંધી નાખો. તેમની જલ કાપી નાખો. આના શરીરમાં માંસ તથા પ્રાણોને અમે મંત્ર-વિવિધી પુનઃ સ્થાપિત કરીએ છીએ. જે પિશાચ જળપાન કરતી વખતે તથા પથારીમાં સૂતી વખતે અમને પીડા આપે છે તે પિશાચ પોતાની પ્રજાઓ સાથે દૂર હટી જાઓ અને આ રોગી નીરોગી થઈ જાઓ.

હે આજિનદેવ ! આપ માંસભક્તક પિશાચોનો વિનાશ કરો, શક્તિશાળી ઈન્ડ્ર રેમને વજથી મારો, સોમદેવ રેમનું મસ્તક કાપો. હે આજિનદેવ ! કષ આપનારા યાતુધાનિઓનો આપ હંમેશા વિનાશ કરો છો અને સંગ્રહમાં અસુરગણ આપને પરાજિત કરી શકતા નથી. આમ આ નિર્દોષ વ્યક્તિને પવિત્ર અને નિરોગી કરો. ચંદમાની કળાઓની જેમ તે વૃદ્ધિ પામો. આપની આ સમિધાઓ પિશાચો(કૃમિ)નો નાશ કરનારી છે. આપ આને ગ્રહણ કરો. આપની જવાણાઓ દ્વારા તૃષ્ણ છિપાવનારી સમિધાઓનો સ્વીકાર કરો.

સૂક્ત-૩૦ દેવતા : આયુ, મંગોકલ

આપની ખૂબ જ પાસે તથા ખૂબ જ દૂરની જગ્યાએથી અમે આપના પ્રાણોને ઢંગતાથી બાંધીએ છીએ. આપ પૂર્વ પિતૃઓનું અનુસરણ કરશો નહિ અને અહીં જ રહો (શરીર છોડશો નહિ). આપના પોતાના લોકો અથવા શેરી હિન વ્યક્તિ અભિચાર કરે છે તો તેનાથી ધૂટવાની વિધિ અમે બતાવીએ છીએ. જો આપ માતા અથવા પિતા દ્વારા કરવામાં આવેલાં પાપોને કારણે સૂઈ રહ્યા છે તો તે રોગથી ધૂટવા તથા દૂર થવાની બને રીત બતાવીએ છીએ. જે ઔષધિ આપનાં માતા, પિતા, બાઈ તથા બહેન તૈયાર કરી છે તે ઔષધિનું આપ સારી રીતે સેવન કરો. અમે આપને આ લોકમાં વૃદ્ધાવસ્થા સુધી જવિત રહેનારા બનાવીએ છીએ. આપનાં અંગોમાંથી યક્ષમા તથા અંગ-જવર બંધર કાઢીએ છીએ. આપનાં અંગોની પીડા, અંગોનો તાવ, હંદયરોગ તથા કષયરોગ અમારી વાડીથી પરાજિત થઈ બાજપક્ષીની જેમ દૂર ભાગી જાઓ.

આ આજિનદેવની પાસે રાજવા યોગ્ય છે. અહીં આપના માટે સૂર્યદીવ ઉદ્ય પામો. આપ ઘોર અંધકારકૃપી મૃત્યુથી નીકળીને ઉદ્યને પ્રાપ્ત થાઓ. હે અંગે ! આપ આ વ્યક્તિને પ્રાણ તથા ચક્ષુથી યુક્ત કરો અને શરીરબળથી સારી રીતે સંયુક્ત કરી પ્રેરિત કરો. આપ અમૃતને જાળનારા છો. આ વ્યક્તિ આ લોકમાંથી ન જાઓ. આપનો પ્રાણ નાશ ન પામે, અધિષ્ઠાત્ર સૂર્યદીવ પોતાનાં કિરણો દ્વારા આપને મૃત્યુથી ઉપર લાવે.

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : કૃત્યાપતિહરણ

અભિચારકોએ જેને કાચા મારીના વાસણમાં કર્યું છે, જેને ધાન, જવ, ઘઉં, ઉપવાક, તલ, કાંગ આદિ મિશ્ર ધાનમાં કર્યું છે. જેને કુકડા આદિના કાચા માંસમાં કરી છે તેવી કૃત્યાને અમે અભિચારકો પર પાછી વાળીએ છીએ. જે કૃત્યાને અભિચારકોએ મરણ પર કરી છે અથવા જેને ખૂબ વાળવણ બકરા

ઉપર કરી છે અથવા જેને ઘેરા પર કરી હે એવી કૃત્યાને અમે અભિચારકો પર પાછી વાળીએ છીએ. જે કૃત્યાને અભિચારકોએ એક ખરીવાળાં પશુઓ પર કરી છે, જેને બંને બાજુ દાંતવાળા ગવેડા પર કરી છે, તેને અમે પાછી વાળીએ છીએ. જે કૃત્યાને અભિચારકોએ મનુષ્યો દ્વારા પૂજિત ભક્ષણીય પદાર્થોમાં ઢાંકીને ખેતરમાં કરી છે તે કૃત્યાને પાછી વાળીએ છીએ. જે કૃત્યાને અભિચારકોએ સભામાં કરી છે, જેને જુઆરના પાસામાં કરી છે તેને અમે પાછી વાળીએ છીએ. સેનામાં, બાણરૂપ હવિયારો પર કરી છે તથા હુદુલિયોમાં કરી છે તે કૃત્યાને અમે પાછી વળીએ છીએ. અમારા મર્યાદિપાલકો ઉપર અશાનવશ મનુષ્યોએ કુમારો જઈને અશાનપથ જે કૃત્યાઓ નોકલી છે તેને અમે પાછી વાળીએ છીએ. અમારા ભાગ્યશાળીઓ ઉપર કોઈ પણ કૃત્યાના અભિચારની શક્તિ કીણ થાવ. તુપાઈને આવી કૃત્યાઓ મોકલાનારાઓનો ઈન્દ્રદેવ પૌત્રાના વિશાળ હવિયારો નાંખીને નાશ કરો.

*

એટ્ટો છઠો કાસ ઝો

• પહેલો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧ દેવતા : સવિતા

હે અથર્વ ! સતત બૃહત્સોમનું જાન કરો. તેના વડે પરબ્રહ્મના પ્રથમ પુત્ર, અંધકારનાશક સવિતાને સ્તુતિથી પ્રસન્ન કરો. અમારા હવિદાનથી સવિતા પ્રસન્ન થાવ.

સૂક્ત-૨ દેવતા : સોમ વનસ્પતિ

હે અધ્યર્થુ ! આદરસહિત અમારી સ્તુતિને સાંભળનારા, વજધારી, સોમપાન કરનારા ઈન્દ્ર માટે સોમાભિપ્રવ કરો. જાતે આવી પહોંચેલા સોમના પાનથી પ્રસન્ન થયેલા હે ઈન્દ્ર ! શત્રુઓનો નાશ કરો. ઈન્દ્ર વિશના સ્વામી છે.

સૂક્ત-૩ દેવતા : ઈન્દ્ર, પૂર્ણ આદિ

ઈન્દ્ર, પૂર્ણ, આદિતિ, અપાનપાત જળ, સાત સમુદ્ર, વિષ્ણુ, ઘાવા-પૃથ્વી, સોમ વાટવા માટેના પથ્થર અને નિષ્ણન સોમ, સરસ્વતી, અર્જિન, અસ્ક્રિનીકુમાર, અપાનપાત અર્જિન અને ત્વષ્ણ અમારી રક્ષા કરો.

સૂક્ત-૪ દેવતા : ત્વષ્ટા આદિ

હે ત્વષ્ટા, પર્જન્ય, બ્રહ્મણસ્પતિ, અદિતિ, ભગ, ભિત્ર, વસુણ અને વાયુ અમારી સ્તુતિઓને સાંભળો અને અમારી રક્ષા કરો. અમારા અનિષ્ટકારી હિંસકશત્રુ અને તેમનાં કર્મો અમારાથી દૂર રહો.

સૂક્ત-૫ દેવતા : અજિન

ધી દ્વારા આવાહનીય હે અજિનદેવ ! આપ પોતાના યજમાનને ઉત્તમ સ્થાન આપીને શ્રેષ્ઠ બનાવો, અને શરીરને તેજલ-સંપન્ન બનાવો, પુત્ર-પૌત્રાટિની વૃદ્ધિ કરો. હે ઈન્દ્ર ! તમારી કૃપાથી યજમાન સ્વતંત્ર, બધાને વશ કરનાર, ઘનવાન, દીર્ଘજીવી બનો.

સૂક્ત-૬ દેવતા : બ્રહ્મણસ્પતિ

હે બ્રહ્મણસ્પતે ! જે શત્રુ દેવ-વિભૂષ થઈને અમને ખતમ કરવાની ઈચ્છા રાજે છે, આપ તેને અમારા સોમાલિપાય કરનારા યાજકના વશમાં કરી દો. હે સોમ ! શ્રેષ્ઠ વિચારવાળા એવા અમારા ઉપર, જે કટુભાધી શત્રુ શાસન કરે, આપ તેના મોં ઉપર વજથી આધાત કરો, જેથી તે વિચ્છૂણ થઈને દૂર ચાલ્યો જાય. હે સોમ ! અમારો નાશ કરવા ઈચ્છનાર સંતાપકારી શત્રુને સંહાર કરો.

સૂક્ત-૭ દેવતા : સોમ, વિશ્વેદેવા

હે સોમ ! આપના જે સારા નિયમને કારણે દેવયાન નામના માર્ગ પર ભિત્ર આદિ બાર આદિત્ય અને તેમની માત્રા અદિતિ એક-બીજા સાથે અથડાયા વિના ચાલે છે તેવી જ રીતે આપ ભાવનાથી અમારી રક્ષા કરવા આવો. રાક્ષસોને વશ કરનારું આપનું બળ અમને પ્રાપ્ત થાય. હે દેવતાઓ ! અમને બળ આપો અને સુધી બનાવો.

સૂક્ત-૮ દેવતા : કામાત્મા

હે દેવી ! જેવી રીતે વેલ વૃક્ષના આધારે ઉપર ચઢે છે તેવી જ રીતે તુ મારી કામનાવાળી થઈને મારી સાથે જોડાઈને રહે, મારાથી દૂર ન જા. તને ઉદ્ઘંગમી બનાવવા માટે તારા મનને મારી તરફ લાવું છું.

સૂક્ત-૯ દેવતા : કામાત્મા

હે પત્ની ! મારા અંગ-પ્રતંગને સ્નેહભરી દાઢિથી જો. સેવનની કામનાથી યુક્ત તારી આંખો અને ડેશ મારા ચિત્તને પ્રેરે છે.

સૂક્ત-૧૦ દેવતા : અજિન

પૃથ્વી, શ્રવણશક્તિ, વૃક્ષોના દેવતા, ભૂસ્વામી અજિન, વાયુ અને ગંતરિક્ષ આદિના માટે આ હવિ-આહૃતિ અપણી કરીએ છીએ.

• બીજો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧૧ દેવતા : મંત્રોક્ત

શમીના વૃક્ષ ઉપર પીપળો ઊગે તો તેનાથી ઔષધિ-યોગ બનાવી અજિન દ્વારા અમે પુત્રોત્પત્તિનું કાર્ય કરીએ છીએ. તે પ્રભાવ અમે સ્ત્રીઓમાં ભરી દઈએ છીએ. અમારા, પૂર્ણિમા, રિનીવાલી દેવતા તથા પ્રજાપતિ ગર્ભરથ રૂતાનાં ઉત્પત્તિ કરાવે છે.

સૂક્ત-૧૨ દેવતા : વિષ નિવારણ

અમે ચાર્પોની બધી જાતિઓને જાણી લીધી છે. આ ઔષધિઓથી તેમના વિષને દૂર કરીએ છીએ. ઈન્દ્ર, વશિષ્ઠ આદિએ બતાવેલા ઉપચાર વડે અમે તમારા શરીરમાંથી વિષ દૂર કરીએ છીએ. ગંગા તથા પરુષી નદી તારા શરીરમાં વિષનાશક મધુનું સિંચન કરો.

સૂક્ત-૧૩ દેવતા : મૃત્યુ

ઈન્દ્રાદિ દેવોના મારક મંત્રોને નમન હે મૃત્યુ ! રાજી, વૈશ્યો અને દેવતાઓના અસ્ત્રોની રક્ષા માટે તમને નમન કરીએ છીએ. તમારા દૂતો, તમારી કૃપા અને નિગ્રહ બુદ્ધિ, તમારી રક્ષક ઔષધિઓ, પીડા કરનાર પાતુધાનોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૪ દેવતા : શ્વેષા રોગ

શરીરનાં અંગોમાં વ્યાપ્ત પીડાદાયક શ્વેષા રોગનો આ મંત્રશક્તિ નાશ કરે. આ રોગને અમે સમૂળ ઉખેડી નાંખીએ છીએ. હે શ્વેષા રોગ ! અમારા શરીરમાંથી ભાગી જા. તું પાછો આવીશ નહિ.

સૂક્ત-૧૫ દેવતા : વનસ્પતિ

હે ઔષધિશ્રેષ્ઠ સોમપણ ! તમારી કૃપાથી શત્રુ કીણ થાવ. સગોત્ર અને અસમગોત્ર શત્રુઓ સામે અમે સોમ ઔષધિ દ્વારા શ્રેષ્ઠ બનીએ.

સૂક્ત-૧૬ દેવતા : મંત્રોક્ત

હે સરસવ ! તમે રોગનાશક છો. તમારું તેલ બળદાયક છે. તમારા

તેવમાં શેડેલા પાંદડાનું શાક અભિમંત્રિત કરીને ખાઈએ છીએ. તમારા પિતા વિહલ્લ (ચમત્કારી) અને માતા મદાવતી (મસ્તી પેદા કરનારી) નામથી પ્રસ્તુત છે.

હે તૌવિલિકે ! આપ અમને શક્તિ આપોનો વિનાશ કરો. 'ઓલબ' નામનો આંખોનો રોગ, 'નિશાલ' નામનો રોગ, અભુક્ષણ નામનો રોગ દૂર થાવ. હે સરય મંજરી (શલાજજલા) તું આશુઓ સુધી પહોંચનારી અને અંતે ગ્રહણ કરવાને કારણો ઉત્તરા છે. હે નીલાગલસાલા ! તને વચ્ચે ગ્રહણ કરવામાં આવે છે.

સૂક્ત-૧૭ દેવતા : ગર્ભસ્થિકરણ

હે સ્ત્રી ! જેવી રીતે આ વિશાળ પૃથ્વી પ્રાણીમાત્રના બીજરૂપ ગર્ભને ધારણ કરે છે, તેવી જ રીતે તારો ગર્ભ પણ પ્રસવકણ સુધી સ્થિર (દસ માસ સુધી) થાવ.

સૂક્ત-૧૮ દેવતા : ઈંધ્યા-વિનાશન

હે ઈંધણુ મનુજ ! અમે તારી ઈંધ્યાથી થનારી પ્રથમ ગતિ તેમજ તે પછીની ગતિને તથા તેનાથી ઉત્પન્ન હદ્યને સંતાપ્ત કરનાર આજિન અને શોકને કાયમ માટે દૂર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૯ દેવતા : મંત્રકોતા

દેવજન, મનુષ્યજન, બધાં પ્રાણીઓ, અંતરિક્ષસ્થ વાયુ, ગરણીમાં શુદ્ધ થયેલ સોમ બધા અમને પવિત્ર કરો. કર્મ, બળ-પ્રાપ્તિ, અહિંસા નિમિત્ત શુદ્ધ સોમ અમને પવિત્ર કરો. સંવિતા પવિત્ર કરો.

સૂક્ત-૨૦ દેવતા : યક્ષમા-પિતાજવર

આજિનની જેમ અંગોને તપાવનાર, સૂક્તવનાર અને ફેલાઈ જનાર, પ્રલાપ કરાવનાર યક્ષમા-તાવને નમન. તું અમારી પાસેથી દૂર જતો રહે. તુદુદેવને નમસ્કાર, પીડા આપનાર તાવને નમસ્કાર, તેજસ્વી રાજી વરુણ, ઘુલોક, પૃથ્વી તથા ઔર્ધ્વધિઓ આદિ બધાને અમારા નમસ્કાર.

સૂક્ત-૨૧ દેવતા : ચંદ્રમા

ત્રણે લોકોમાં શ્રેષ્ઠ, લૌકિક અને પારલૌકિક કર્મોનું સમ્યક ફળ આપનારી, ત્વચા જેવી ભૂમિમાંથી ઉત્પન્ન વ્યાધિ નિવારક આ ઔર્ધ્વધિને હું ગ્રહણ કરું છું. હે હરિદ્રા ઔર્ધ્વધિ ! તમે બધા ઔર્ધ્વધિઓમાં શ્રેષ્ઠ અને અન્ય

બૂતીઓમાં સૌથી વધુ ઉત્તમ રસ, ગુણ તથા વીર્યથી ચુક્ત છો. આપ બળ આપનાર હોવાથી કદી હિંસિત નથી કરતી તેથી આપ આરોગ્ય આપવાની હંશા કરો, કેશ વધારનારી સિદ્ધ થાવ.

સૂક્ત-૨૨ દેવતા : આદિત્ય, રશ્મિ, મરુત

શ્રેષ્ઠ ગતિમાન સૂર્ય ક્રિષ્ણો પોતાની સાથે જળ લઈને બધાનાં આકર્ષણનું કેન્દ્ર યાનરૂપી સૂર્યમંડળની પાસે પહોંચે છે. ત્યાં અંતરિક્ષના મેઘોના રહેલા જળને વરસાવીને પૃથ્વીને ભીજવે છે. હે મરુતો ! જે વૃષ્ટિ, અન્ન, આદિ ધાનો અને નીચેની જળયાઓને પાકીથી બરી ટે છે. આપ તેને પ્રેરિત કરો.

સૂક્ત-૨૩ દેવતા : જળ

સંસારના રક્ષક સતત ગતિમાન જળધારાઓમાં પ્રવાહિત ટિવ્ય આપ (જળ) નું આહુવાન કરીએ છીએ. હે જળ ! અમને પાપથી છોડવો. સૂર્યની પ્રેરણાથી મનુષ્ય યજ્ઞ કર્મમાં જોડાવ.

સૂક્ત-૨૪ દેવતા : જળ

હિમાચાદિત પર્વતોની જળધારાઓ વહેતી જઈને સમુદ્રને મળે છે. એવી પાપનાશક ધારાઓ અમારા હૃદયની બળતરાને શાંતિ આપનારી ઔષ્ણિકિઓ આપો. અમારી આંખો, પગની એડીઓ અને પગના આંગળાના ભાગોને વ્યથિત કરી રહ્યા છે તે બધા દુઃખોને પણ વૈદ્યો અમારા શરીરમાંથી બહાર કાઢો. જેથી અમે અન્નાદિ બળ આપનારી વસ્તુઓનો ઉપભોગ કરી શકીએ.

સૂક્ત-૨૫ દેવતા : કંઠમાળા-નાશ

ગળાના ઉપરના ભાગમાં નસોમાં જે પંચાવન પ્રકારની કંઠમાળાની ફોલ્ટીઓ વ્યાપેલી છે તે આ પ્રયોગથી એવી રીતે નાશ પામો જેમ પતિવતા સ્વીની સામે દોષપૂર્ણ વચ્ચન નાશ પામે છે.

સૂક્ત-૨૬ દેવતા : પાપ-નાશ

હે પાપાભિમાની દેવ ! તમે મને વશ કરીને દુઃખ આપો છો એટલે મને મુખી કરો. હે પાપાન્ ! તમે મને સરળ નિષ્કર્ષટરૂપે સ્થાપિત કરો. અસદ્ધ્વિચારવાળા જે અમારો દ્વેષ કરે છે તેમનો તમે નાશ કરો.

સૂક્ત-૨૭ દેવતા : યમ, નિગમતિ

હે દેવો ! પાપદેવતા દ્વારા મોકલાયેલ અશુભ સૂપક સંદેશ દ્વારા અમને કષ આપવામાં આવ્યું છે તેના (અશુભ) નિવારણ માટે હવ્યાદિ કર્મોથી અમે

આપની પૂજા કરીએ છીએ. હે અજિંદેવ ! અમારા દ્વારા સમર્પિત હવ્ય ગ્રહણ કરીને આ કબૂતરના આવવાથી થનારા અનિષ્ટ કે આયુધનું નિવારણ કરો.

સૂક્ત-૨૮ દેવતા : યમ, નિગડતિ

હે દેવતાઓ ! આપ મંત્ર દ્વારા મોકલવા યોગ્ય કબૂતરને દૂર મોકલો. આ કબૂતર અમારી અન્નશાળાને છોડીને ઉડી જાંઓ. એના માટે ઋત્વિજ અજિને ઘરમાં લાવે છે. દેવોને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. આને આજે, આને કાલે મારવાનો છે એમ વિચારી યમરાજ ફળ આપવા પ્રસ્તુત થાય છે. એ યમરાજને એમ નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૨૯ દેવતા : યમ : નિગડતિ

આ પાંખવાળું (સપક્ષ) શર્ષ્ટ દૂર દેખાતા શત્રુઓ સુધી પહોંચો. અશુભ બોલનાર ધુવડ અને પગ પચનાંજિ પાસે રાજનાર આ અશુભ સૂચક કબૂતરને હે યમરાજ અમારાથી દૂર કરો, તે નિવારણ થાવ. અમારા વીરો અસરફળ થઈને આવે એવું ન બને.

સૂક્ત-૩૦ દેવતા : શર્મી

સરસ્વતી નદીના તટની પાસે મનુષોને દેવતાઓએ રસયુક્ત મધુર 'યત' આપ્યો, ત્યારે ભૂમિમાં ધાન ઉપજાવવા માટે સુદાની મરુદ્વગણ ઐઝૂત થયા અને ઈન્દ્રદેવ હળના અધિપતિ થયા. હે શર્મી ! આપનો આનંદદાયક રસ કેશ ઉત્પાદક અને વર્ધક હોય છે, જેથી આપ પુરુષને આનંદિત કરો છો. આપ વૃદ્ધિ પામો, આપના વૃક્ષોને એમ કાપતા નથી. આપ કેશ માટે સુખકારી બનો.

સૂક્ત-૩૧ દેવતા : ગોર્ખી સૂર્ય

આ ગો (વૃથત્ન-નિરંતર પોષણ આપનાર સૂર્ય) ગ્રાણીઓની માતા પૃથ્વીને વિકસાવે છે. આ પિતા ધુલોકને પણ પ્રકાશથી ભરી દે છે. વરસાદનું જળ આપવાને કારણો સૂર્યને ગો કહેવાય છે. ગ્રાણ-અપાનધારી આ શરીરમાં સૂર્યની પ્રભા જ વિચરણ કરે છે. દિવસ અને રાત્રીના અવયવરૂપ ત્રીસ મુહૂર્ત (૨૪ કલાક) પ્રતીક્ષણ દેટીયમાન રહે છે.

સૂક્ત-૩૨ દેવતા : અજિન, કુદ, મિત્રાવરુણ

હે ઋત્વિજો ! યાતુધાનો (સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક રોગાશુ)નો નાશ કરવા માટે પ્રજ્વલિત અજિનમાં ધી સાથે હવિની આહુતિઓ આપો. હે

આજિનદેવ ! આપ આ ઉપદવી રાક્ષસો (રોગાશુ)ને ભરમ કરી અમારા ઘરને
દુઃખથી બચાવો. તમે પરસ્પર લડીને નાશ પામો.

સૂક્ત-૩૩ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે મનુષ્યો ! વૃત્ત-વધ (શત્રુ-વિનાશ)ની પ્રેરણા આપનારી, જે ઈન્દ્રદેવની
રંજક જ્યોતિ છે તે જ ઈન્દ્રદેવના પરમ સુખદાતા તેજનું સેવન કરો. તે
ઈન્દ્રદેવ દેવતાઓ અને મનુષ્યો આજિના સ્વામી છે. તેઓ અમને મીળા વાડની
આભાવાણું ધન (સોનું) આપો.

સૂક્ત-૩૪ દેવતા : અજિન

હે મનુષ્ય ! કામનાપૂરક, યાતુધાન-સંહારક અજિનની સ્તુતિ કરો.
યાતુધાન નાશક અજિન અમને શત્રુ-મુક્ત કરો. મરુભૂમિની રેતીમાં અધિક
તીક્ષ્ણ તથા અનેક રૂપદારી, સૂર્યરૂપમાં વિદ્યમાન હે અજિન અમને શત્રુમુક્ત
કરો.

સૂક્ત-૩૫ દેવતા : અજિન

સર્વજન-હિતકારી હે અજિન ! અમારી રક્ષા અર્થે અહીં આવી અમારી
ઉક્થરૂપ સ્તુતિઓથી પ્રસાન થાવ. અંગિરાઓની ઉક્થ-સ્તોત્ર સ્તુતિઓને
અજિનએ સમર્થ બનાવી તેમને ઉજજવળ યથ, અન્ન અને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવ્યું.

સૂક્ત-૩૬ દેવતા : અજિન

યજવાન તથા યજ્ઞાત્મક જ્યોતિના અધિપતિ સદા ગ્રકાશિત અજિનની
પૂજા કરીને અમે ઉત્તમ ફળ માંગીએ છીએ. અજિનદેવ, દેવતાઓને હવિ
પહોંચાડે છે, સૂર્યરૂપમાં ઋતુઓની રચના કરે છે, ઉત્તમ સ્થાનોના સ્વામી છે
અને કામનાપૂરક છે.

સૂક્ત-૩૭ દેવતા : ચંદ્રમા

શાપ-કિયાના કર્ત્વ ઈન્દ્ર અહીં આવો અને શાપદાતા શત્રુનો નાશ કરો.
હે શાપથ ! તું બાધક બનીશ નહિ, અમને શાપ દેનારા શત્રુઓને તું બાળી
નાખ જો કોઈ અમને શાપ આપો, કઠોર ભાષા બોવે તેવા શત્રુને અમે
મૃત્યુની સામે ફેંકો દઈએ છીએ.

સૂક્ત-૩૮ દેવતા : ઈન્દ્ર-તેજ

હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે હિંસક જીવોના આકમણાત્મક, અજિનના દાહકાત્મક
અને સૂર્યના તાપાત્મક તેજથી યુક્ત છો. એ તેજ અમે પ્રાપ્ત કરીએ. હાથીમાં

બળ, ગોડામાં હિંસા, સુપણિમાં આહૃલાદરૂપે જે તેજ છે તે બધામાં વ્યાપ્ત તેજ ઈન્દ્રનું જ છે, તે અમને પ્રાપ્ત થાવ. વર્ષાકારક મંત્ર, રથ, બળદ, વાયુ, વરુણમાં વ્યાપ્ત ઈન્દ્રનું તેજ અમને પ્રાપ્ત થાવ. હુન્દુસિ-ધ્વનિ, અશ્વ પુરુષની ઉચ્ચ ધ્વનિમાં વ્યાપ્ત ઈન્દ્ર-તેજ અમને પ્રાપ્ત થાવ.

શૂક્ત-૩૬ દેવતા : ધન્દ

ઈન્દ્રને આપવામાં આવતી અમારી આહુતિ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાવ. હે ઈન્દ્ર ! આ હવિ વડે અમારી ચિર-વૃદ્ધિ કરાવો, ઈન્દ્રને નમન હો. અમે રાજ્ય પામીને યશરસી બનીએ. યશરસી ઈન્દ્ર, અજિન અને સોમની જેમ અમે યશરસી બનીએ.

શૂક્ત-૪૦ દેવતા : મંત્રોકત

ધ્વાતા-પૃથ્વી, ચંદ, સૂર્ય, અંતરિક્ષ અને સપ્તર્ષિઓને અપાતી આહુતિ દ્વારા અમે અભય મેળવીએ. હે સૂર્ય ! અમારા ગ્રામમાં પ્રચુર અન્નોત્પત્તિથી કુશળ બનો. હે ઈન્દ્ર ! રાજાના ભય, શત્રુ ભયને દૂર કરો. હે ઈન્દ્ર ! બધી દિશાઓમાં અમે શત્રુ-રહિત બનીએ, અમારા દેખી ક્યાંય ન રહો.

શૂક્ત-૪૧ દેવતા : મન, દિવ્ય ગૃહિ

મન, ચેતના, ધ્યાન-બૃદ્ધિ, શૃતિ અને દર્શન-શક્તિ માટે અમે ઈન્દ્ર-પૂજન કરીએ છીએ. પ્રાણ, અપાન, વ્યાનની અને તેને ધારણ કરનારા પ્રાણીની અને સરસ્વતીની અમે હવિ દ્વારા પૂજા કરીએ છીએ. અમારી ઈન્દ્રિઓના રૂપમાં ઉત્પન્ન સપ્તર્ષિ અમારી રક્ષા કરો. હે દેવતા અમને દીઘયુ કરો.

• પાંચમો અધ્યાય •

શૂક્ત-૪૨ દેવતા : મંત્ર

જેમ ધનુષની પગણ ઉતારીએ એવી રીતે અમે તારા કોધને ઉતારીએ. અમે સમાન મનવાળા બનીએ. અમે તારા કોધને પથ્યર નીચે દબાવી દઈએ છીએ. તારા કોધ ઉપર ઊભા રહીને તેને અમારે આધિન કરીએ છીએ. તને અમારા સ્વાનુકૂળ બનાવું છું.

શૂક્ત-૪૩ દેવતા : કોધ, નાશ

આ દર્ભ સ્વજાતિના અથવા શત્રુના કોધને દૂર કરવામાં સક્ષમ છે. ઊંડા મૂળિયાવાળા, પૃથ્વીથી અંતરિક્ષમાં જતા આ દર્ભ કોધ-શાંતિનો ઉપાય

છે. હે કોણી ! કોણ-દશામાં મુખ ઉપર દેખાતી તારી નસને શાંત કરીને તારા
કોણને દબાવી અમારા અનુકૂળ બનાવું છું.

સૂક્તા-૪૭ દેવતા : મંત્રોક્તા

આકાશ, પૃથ્વી, વૃક્ષ જેવી રીતે સ્વસ્થાન ઉપર ટકી રહે છે, જેવી રીતે
પ્રાણી પૃથ્વી ઉપર ટકે છે તેવી રીતે લોહી ટકે, વહે નહિ. રક્તસ્વરોધી આ
સર્વશ્રેષ્ઠ છે. હે શિવમંત્ર શ્રુગોદક ! તમે રોગનો નાશ કરો. હે ગોશ્રુગ ! તારા
'વિષણુ' નામ જ સાવ તથા રોગનું શમન કરવાનું સૂચક છે.

સૂક્તા-૪૮ દેવતા : દુઃસ્વાનનાશ

હે પાપાસકત મન ! અમે તને ઈચ્છતા નથી. તું સત્ત્રી, પુત્ર, પશુઓમાં
ઉચિત ભાવથી રહે. દુઃસ્વાનોના કારણરૂપ પાપ અમને અજિનથી દૂર રાજે.
હે મંત્રસ્વામી ! હે બ્રહ્માસ્પતિ ઈન્દ્ર ! જે પાપના કારણે અમે દુઃસ્વાન સમી
પીડા પામીએ છીએ તે પાપને હે વરુણ નાશ કરો.

સૂક્તા-૪૯ દેવતા : દુઃસ્વાનનાશ

હે સ્વખ ! તું જીવિત પણ નથી કે મૃત નથી, તું જગૃતાવસ્થાના
અનુભવથી સંપન્ન છે. વરુણ દ્વારા તારાં માતા-પિતા છે, તારું નામ 'અરુ'
છે. હે સ્વખાદેવતા ! દુઃસ્વાનથી રક્ષા કરો. અમે દુઃસ્વાનોના ભયને શરૂ પાસે
મોકલીએ છીએ.

સૂક્તા-૫૦ દેવતા : અજિન, વિશ્વેદ્વા, સુધાન્યા

હે અજિન ! પ્રાતઃ સવન કર્મમાં રક્ષા કરો. વિશ્વકર્તા, પ્રાણી છિતેષી,
દુઃસ્વાનાશક અજિન ધન, સંતાન દીઘયુ પ્રદાન કરો. બીજા સવન સ્તુતિથી
પ્રસાન્ન મરુદુગણ અને ઈન્દ્ર શતાયુ બનાવો. તૃતીય સવનમાં ઋભુ અમને
સિદ્ધિ આપો.

સૂક્તા-૫૧ દેવતા : મંત્રોક્તા

બાળપક્ષીની જેમ શીધગણમી, ગાયત્રી છંદ હે પ્રાતઃકાલ સવન યજા !
અમે દંડની સમાન તમને ધારણ કરીએ છીએ. આ આહૃતિ તમને આપીએ
છીએ. જગાયંદા, ઋભુ પ્રસન્નકર્તા હે તૃતીય સવનવાળા યજા ! તમને દંડની
સમાન ધારણ કરીએ છીએ. અમારી આહૃતિ તમારા માટે છે. હે ત્રિજ્યુપ છંદ,
ઈન્દ્ર, પ્રસન્નકર્તા, માધ્યાન્દિન સવનમાં અમે તમન નમન કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૬ દેવતા : અજિન

હે અજિનદેવ ! આપની કાયાની કૂરતાને કોઈ સહન નથી કરી શકતું. જેમ ગાયો પોતે જ ઉત્પન્ન કરેલી ઓર ખાઈ જાય છે તેવી જ રીતે અજિનદેવ પોતાના દ્વારા ઉત્પન્ન પદાર્થોને ખાઈ જાય છે. વનોમાં દાવાભિનૃપે તૃષ્ણાનું બક્ષણ કરો છો. શવાભિનૃપે પોતાની જવાળાથી માથું તથા સમગ્ર રૂપને પોતાનામાં સમાવી લો છો. હે અજિન ! આપની બાજ પક્ષી જેવી શીર્ઘગામી જવાળાઓ અવાજ કરે છે તેમજ નૃત્યની જેમ ગતિ કરે છે. આ જવાળાઓ ધૂમાડો કરીને મેધ બનાવો છે અને સંસાર માટે જળને ધારણ કરે છે.

સૂક્ત-૪૦ દેવતા : અધિનીકુમાર

હે અધિન ! આપ હિંસક ઉદરોનો નાશ કરો. આપ તેમનાં માથાં કાપી નાખો. આપ ઉદરનું મોં બંધ કરી અમારા પાક, ધાન અધિની રક્ષા કરો. હે હિંસા કરનારા ઉદરો અને પતંગિયા ! તમારો નાશ કરવાના હેતુથી જ અધિનીકુમારોને આ આહૃતિ આપોએ છીએ. આથી આહૃતિ આપાય તે પહેલા જ અમારા જવ-અન્ન વગેરે છોડીને નાસી જાવ.

સૂક્ત-૪૧ દેવતા : સોમ, જળ, વરુણ

વાયુ દ્વારા પવિત્ર થયેલા સોમરસનું મુખ વડે સેવન કરવાથી તુર્ત જ નામિ સુધી ફેલાઈ જાય છે. તે ઠિન્દ્રનો મિત્ર છે. માતૃવત પોષક જળ અમને પાવન બનાવો. ધી રૂપી જળ અમારી અશુક્ષતાનું નિવારણ કરો. જળની દિવ્યતા પોતાના દિવ્ય સૌતથી બધા પાપોનું શોધન કરો. હે વરુણ ! શુદ્ધ અને પવિત્ર બની અમે ઊર્ધ્વગામી થઈએ.

• છહો અદ્યાય •

સૂક્ત-૪૨ દેવતા : સૂર્ય, ગો, બેધજ

પિશાચાદિ રાતે અંધકારમાં ઉપદ્રવ કરે છે તેને સમાપ્ત કરવા સૂર્યદ્વિ ઉદ્યાચળ-શિખર પર બધાની સામે અંતરિક્ષમાં પ્રગટ થઈ રહ્યા છે. અમને ન દેખાતા યાતુધાનોનો પણ દેવ પોતાના સામર્થ્યથી નાશ કરો. સૂર્યદ્વિ પ્રગટ થવાથી અંધકારમાં સંતારી ગયેલી નદીઓની લહેરો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યો, હિંસક પશુ જંગલોમાં બેસી ગયા, અમારી ગાયો પણ નિર્ભય બનીને ગૌશાળામાં બેસી ગઈ છે. રોગનો નાશ કરનાર અને લાંબું આયુષ આપનાર

મહર્ષિ કષુવ દ્વારા નતાવાયેલ શમી ઔપધિ અમે મેળવીએ છીએ. આ ઔપધિ અદેશય જિવાણુંઘોનો નાશ કરી અમને રોગથી સંપૂર્ણ મુક્ત કરો.

સૂક્તા-૪૩ દેવતા : પૃથ્વી આહિ

હે સૂર્યદિવ ! દક્ષિણ દિશામાં અમારી રક્ષા કરો, ધાવા-પૃથ્વી અમારી કામના પૂર્ણ કરો. પિતૃઓ અન્નાદિ આપો, સોમ, અજિન, સવિતા, ભગદેવ અનુસૂણ બનો. શ્વવનદાતા પ્રાણવાયુ અમને પ્રાપ્ત થાવ, અમારું અંતઃકરણ શુદ્ધ બનો, શરીરનાં અંગો સ્વસ્થ રહો. હે ત્વાય ! અમારા રોગપીતિ અંગને રોગ-રહિત કરો અને શરીરને પુષ્ટ કરો.

સૂક્તા-૪૪ દેવતા : આજિન, સોમ

અમે અભિયાર-દીષના શમન માટેનું કર્મ કરી, ઈન્દ્રને પ્રસન્ન કરીએ છીએ. ઈન્દ્ર અમને ધન, બળ, સંતાનવૃદ્ધિ આપો. હે આજિન ! હે સોમ ! યજમાનને ફલ-પ્રાપ્તિ અર્થે યજ્ઞ કરીએ છીએ, તેમને ધન-બળ આપો. સગોત્ર અથવા અરસગોત્ર શરૂને યજમાનના વશમાં કરો.

સૂક્તા-૪૫ દેવતા : તુદ્ર

દેવયાનમાં જે બુદ્ધિમદ માર્ગ હોય તે અમને પ્રાપ્ત થાવ. હે ઋતુઓ ! અમે તમારા આશ્રિત છીએ, અમને પશુ-સંતાનયુક્ત કરો. હે મનુષ્યો ! ઈદાવત્સર, પરિવત્સર અને સંવત્સરને પ્રાણામ કરી તેમને પ્રસાન્ન કરો અને શ્રેષ્ઠફળ મેળવો.

સૂક્તા-૪૬ દેવતા : વિશ્વેદેવા, ધન્દ

હે વિષશમનકર્તા ! તમને નમસ્કાર. સર્પો અમારી અને અમારા પુત્ર-પૌત્રાદિની ડિસા ન કરી શકો. દંશ દેવા તેમનું ખૂલેલું મોં ખૂલ્લું જ રહી જાય અને બંધ મોં બંધ રહે. કાળા વર્ઝવાળા, આડી લીટીઓવાળા અને 'સ્વજ' નામના સર્પો તમારી દાઢના ઉપરના અને નીચેના ભાગને મંત્રો વડે રીતી લઉ છું, બને જાભોને જોડું છું, અનેક ફેણ એક સાથે બાંધી દઉ છું.

સૂક્તા-૪૭ દેવતા : તુદ્ર, લેખજ

તુદ્રદેવની રોગશામક ઔપધિનો અમે પ્રયોગ કરીએ છીએ. હે પરિવારકો ! રોગીઓનો આ ઔપધિયુક્ત જળ વડે સાફ કરો. હે તુદ્રદેવ ! અમને સ્વસ્થ રાખો, અમારાં પશુ તથા પ્રજ્ઞ રોગ-મુક્ત રહો. રોગના મૂળ કારણ પાપોનો નાશ થાઓ. રોગનાશક શક્તિઓનું અમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્તા-૫૮ દેવતા : ઈન્દ્ર આદિ મંત્રોક્ત

ધનવાન ઈન્દ્ર દેવ, ધાવા-પૃથ્વી તેમજ સવિતાદેવ અમને યશ આપો. અમે ગ્રહત્વિજ્ઞાના પ્રિય બનીએ. જેવી રીતે આકાશમાંથી પૃથ્વી પર જળવણી કરવાને કારણો ઈન્દ્રદેવ યશસ્વી છે, જળ ઔષધિઓમાં યશસ્વી છે, તેવી જ રીતે બધા દેવતાઓ તેમજ મનુષ્યોમાં અમે યશ પ્રાપ્ત કરીએ. ઈન્દ્રદેવ, અજિન તેમજ સૌમદેવ આદિ જેવા અમે પણ યશસ્વી બનીએ.

સૂક્તા-૫૯ દેવતા : સહદેવી ઔષધિ

હે સહદેવી (ઔષધિ) ! આપ બળદો, ગાયો અને અન્ય ચાર પગવાળા પશુઓ તેમજ પક્ષીઓને સુખ આપો અને અમારા ગોત્રને દૂધ-સંપન્ન બનાવી, પુત્ર-પૌત્રાદિને રોગમુક્ત કરો. હે ઔષધિ ! આપ કુદ દ્વારા ફેંકવામાં આવેલા શરનોથી અર્થાત રોગોથી અમારાં પશુઓને બચાવો.

સૂક્તા-૬૦ દેવતા : અર્થમા

પૂર્વમાં ઉદ્દિત થનારા હે સૂર્યદિવ ! કન્યાને પતિ અને સ્ત્રી રહિત પુરુષને પત્ની પ્રાપ્ત કરાવો. પતિની ઈચ્છાવાળી આ કન્યાઓ જિન્ન થઈ રહી છે. હે અર્થમન્ન (સૂર્યદિવ) ! બધી કન્યાઓને ઈચ્છિત પતિ પ્રદાન કરવાની કૃપા કરો.

સૂક્તા-૬૧ દેવતા : કુદ

સવિરોક સૂર્યદિવ સુખદાયક તેજસ બધી બાજુ ભરી દે છે. જળના અધિષ્ઠાત્રા દેવ મધુર જળ આપો. તપથી ઉત્પન્ન દેવતા અમને ઈષ ફળ આપો. સવિતાદેવતા અમારા માટે વિસ્તૃત થાવ. સૂર્યદિવે ઘુલોક અને પૃથ્વીને અલગ કર્યા છે. વરસંત આદિ છ ઋતુઓ. અને સાતમી ઋતુ (અવિમાસ) પણ તેમણે જ બનાવી છે. પૃથ્વી, સ્વર્ગ, ગંગા આદિ સાત નદીઓ તેમજ સાત સમુદ્રનો ઉત્પાદક (હું) સૂર્ય જ છે. હું જ સત્યાસત્યનો વક્તા તથા મિત્ર, અજિન અને સૌમને એક સાથે જોડું છું.

સૂક્તા-૬૨ દેવતા : અજિન આદિ

વૈશ્વાનર અજિન, સૂર્ય, પ્રાણ આદિ તથા અંતરિક્ષ, વાયુ, ધાવા-પૃથ્વી અમને પવિત્ર કરો. હે મનુષ્યો ! પૃથ્વીના સ્ત્રામી વૈશ્વાનરની સ્તુતિનો પ્રારંભ કરો. ભ્રહ્મવર્યસ આદિ તેજ પ્રાપ્તિ માટે વાકીથી સ્તુતિ કરો. તેજસ્વી બનીને અન્યને પવિત્ર કરો. અમે ચિરકળ સુધી સૂર્યદિવનું દર્શન કરીએ.

સૂક્ત-૫૩ દેવતા : નિત્રતિ આહિ

હે પુરુષ ! નિત્રતિ (અવિદ્યા)એ તાતા ગળામાં જે બંધન બાંધ્યું છે તેને અમે કાપીએ છીએ. આયુ, બળ તેમજ તેજસ્વિતા માટે આ પાપરૂપી દોરીથી તને મુક્ત કરીએ છીએ. હે નિત્રતે ! જ્યારે આપ પુરુષને લોહ-બંધનથી બાંધ્યો છો ત્યારે મૃત્યુના જીવર આદિરૂપ દુઃખોને હજારો બંધનથી તે બંધાઈ જાય છે. પોતાના અવિષ્ટતા દેવ યમ રેમજ પિતુઓની સંમતિથી આને આનંદમય સ્વર્ગમાં પહોંચાડી દો. હે અજિંદેવ ! પ્રસાન્ન થઈને અમને ધન આપો.

સૂક્ત-૫૪ દેવતા : સૌમનસ્ય

હે સમાન મનવાળા સાધકો ! તમે સમાનરૂપે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો. પરસ્પર મળ્યોને (સંગઠિત) રહો તથા તમારા મન સંયુક્ત થઈને પોતાનો પ્રભાવ પ્રગટ કરો. હે સ્તોત્રાઓ ! આપ બધાના મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત તથા વ્રત-સિદ્ધાંત સમાન થાઓ. તમારા હદ્ય એક સમાન થાઓ, તમારાં મન એક જેવા થાઓ, જેથી તમે સંગઠિત થઈને પોતાના કાર્ય પૂર્ણ કરી શકો.

સૂક્ત-૫૫ દેવતા : ધન્દ

શત્રુઓનો કોધ શાંત થાવ, શસ્ત્રવાસ્ત્ર દૂર થાવ, શત્રુઓની બુજી અશક્ત તેમજ મન સાહસરીન થાઓ. હે દેવતાઓ ! આપ જે બાણોનો પ્રયોગ કરો છો, તેનાથી જ આહૃતિ દ્વારા અમે શત્રુઓની બુજાઓ કાપીએ છીએ. અમારા પરાકર્મી વીર યોદ્ધ શત્રુઓને જીતો.

સૂક્ત-૫૬ દેવતા : ધન્દ

હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારા પર આકમણ કરનારા શત્રુઓનું બાહુબળ ક્ષીણ થાઓ. અમારી સામે આવનારા શત્રુને આય. તેમના જ ઘોર સંહારક શસ્ત્રથી નાટ કરો. અમારા શત્રુઓનું બુજબળ નાશ પામો. તેમનાં અંગો શક્તિ વિનાના થઈ જાઓ. ઈન્દ્રદેવની કૃપાથી શત્રુઓની સંપત્તિ અમે પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્ત-૫૭ દેવતા : ધન્દ

હે ઈન્દ્ર અને પૂર્ણ દેવો ! આપ શત્રુઓના માર્ગને રોકી લો. હે શત્રુઓ ! ઈન્દ્રદેવ તમારા મુખ્ય વીરોનો નાશ કરી દો અને તમે ફેણ ક્ષાપેલા સાપણી જેમ રેજલિન થઈને નકામા જ સંગ્રામ સ્થાનમાં ભટક્યા કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ શત્રુઓમાં ભય ઉત્પન્ન કરો, જેથી પરાજિત થઈને ભાગેલા તે શત્રુઓનું ધન, ગાયો આદિ અમને પ્રાપ્ત થાય.

સૂક્ત-૫૮ દેવતા : સંવિતા આદિ

સર્વપીરક સવિતપાદેવ મુંડન કરનારા છરા (અસ્ત્રા) સાચે આવ્યા છે. હે વાયુદેવ ! આપ પણ માણું પલાળવા ગરમ પાણી લઈ આવો. તુદ તેમજ આદિત્યગણ એકચિત્ત થઈને બાળકના માથાને પલાળો. હે શાનવાનો ! આપ સોમના કેશોનું મુંડન કરો. અદિત્તિ માતા આના વાળોનું મુંડન કરો. જળદેવ પોતાના તેજસથી વાળોને ભીનાં કરો, દીર્ઘધ્ય અને દર્શનશક્તિ માટે પ્રજાપતિ આની ચિહ્નિત્સા કરો. શ્રેષ્ઠ સંસકારો દ્વારા આ ગાયો, ઘોડા, પુત્ર-પૌત્રાદિથી સમૃદ્ધ થાઓ.

સૂક્ત-૫૯ દેવતા : બૃહસ્પતિ, અદ્યનીકુમાર

હિમવાન પર્વતમાં, રથારુઢ વીરોના જયઘોષોમાં, સોનું તથા ગાયોનું દૂધ આપવામાં જે યશ છે તથા પર્જન્ય ધારા અને અન્નના મધુર રસમાં જે મધુરતા છે, તે અમને પણ પ્રાપ્ત થાઓ. હે અદ્યનીકુમારો ! અમને મધુર તત્ત્વથી યુક્ત કરો, જેથી અમારી વાણી મધુર બને. હે પ્રજાપતિ ! અમને યશ અને તેજસ્વિતા આપો.

સૂક્ત-૬૦ દેવતા : ગો

જેવી રીતે માંચાહારીને માંસ, દારુદિયાને દારુ, જુગારીને પાસા અને કામી પુરુષને સ્ત્રી પ્રિય હોય છે તેવી રીતે હે અવધ્ય માતા (ગાય કે પ્રકૃતિ) આપ પોતાના વાછા (બાળકો)ને પ્રેમ કરો છો. જેમ હાથી હાથાડીના પગ સાચે પગ મેળવીને પ્રસન્ન થાય છે અને કામી પુરુષનું મન સ્ત્રીઓમાં જ રમે છે, તેવી જ રીતે હે મા ! આપનું મન વાછા સાચે જોડાયેલું રહે છે. જેમ રથનાં ચકને ધરી જોડી રાજે છે અને કામી પુરુષનું મન સ્ત્રીમાં રમે છે તેવી રીતે હે માતા આપ પોતાના વાછા સાચે જોડાયેલી રહો.

સૂક્ત-૬૧ દેવતા : અનિ

અમે વિવિધ પ્રકારનાં અન્ન, સોનું, ઘોડા, ગાય, બકરી, ઘેટા આદિનો સંગ્રહ કરી લીધો છે. અમારા બન્ને પ્રકારના દ્રવ્ય જે અમને પિતૃઓ, દેવતાઓ અને મનુષ્યો દ્વારા પ્રાપ્ત થયા છે તે બધાને અભિદેવ સુહૃત્ત બનાવો. અસત્ય વહેવારથી ખાદીલું અગ કે ઋષણ ચૂકવ્યા વિના જે સંગ્રહ કરીએ છીએ તે વૈશાનર-અજિનની કૃપાથી અમારા માટે મધુર અને કલ્યાણકારી થાઓ.

સૂક્ત-૭૨ દેવતા : અર્ક

જેવી રીતે બંધનરહિત પુરુષ આસુરી માયા દ્વારા વિવિધ રૂપોનું સર્જન કરે છે, તેવી જ રીતે હે દેવ ! આપ પ્રજજનાંગ ને સંતાનોત્પત્તિ માટે સમર્થ બનાવો.

• આઠમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૭૩ દેવતા : વરુણ આદि

અઞ્જિનદેવ, સોમદેવ, વરુણદેવ અહીં આવો. સમર્સત દેવોના સ્વામી બૃહસ્પતિ દેવ આઈ વસુઓ સાથે આવો. હે સમાન જનમવાળા ! આપ સમાન મનવાળા થઈને આ ઉગ્રચેતના સંપન્નને શ્રી સંપન્ન બનાવો. આપના હદ્યમાં રહેલા બળ અને મનમાં રહેલા સંકલ્પને હવિષ્યાન તેમજ ઘી દ્વારા પરસ્પર જોડીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૪ દેવતા : બ્રહ્માણસ્પતિ

હે સાંમનસ્ય ઈર્થનારા ! આપના તન અને મન પરસ્પર સ્નેહથી મળેલા રહો. કર્મ પણ પરસ્પર હળીમળીને સંપન્ન થાવ. ભગદેવતાના શ્રમપૂર્વકના તપ જેવા શ્રેષ્ઠ કર્મ દ્વારા અમે આપને સમાન જ્ઞાનવાળા બનાવીએ. અદિતિનો પુત્ર મિત્રાવરુણ જેવી રીતે આઈ વસુઓની સાથે તેમજ ઉગ્ર રૂદ્ધ પોતાની ઉગ્રતાને ત્યાગીને મરુદ્દગણોની સાથે સમાન જ્ઞાન સંપન્ન થાય તેવી રીતે હે નાણ નામવાળા અઞ્જિનદેવ ! આપ કોધનો ત્યાગ કરો.

સૂક્ત-૭૫ દેવતા : મંત્રોક્ત

અમને પીડા પહોંચાડવા એકન થતી સેના પોતાના સ્થાનેથી પતીત થાવ. શત્રુનાશ માટે અર્પિત આહૃતિઓથી પ્રસન્ન થઈને ઈન્દ્રદેવ શત્રુઓનો નાશ કરો. તેમને દૂર ભગાડી મૂકો જેથી સેંકડો વર્ષો પછી પણ પાછા ન વળી શકે.

સૂક્ત-૭૬ દેવતા : અજિન

જવાળારૂપી જિહ્વા ધરાવતા આ અજિન (યજ્ઞ)ની ચારેબાજુ જે લોકો ઉપાસના કરવા બેસે છે તેમના હદ્યમાં જ્ઞાનાંજિન પ્રગટો. દીર્ઘજીવનની કામનાથી જે શાતા ક્ષત્રિય અજિનદેવનાં સ્તોત્રનો પય કરે છે તેને શત્રુ પણ મારી શકતો નથી.

સૂક્તા-૭૭ દેવતા : અજિન

ધુલોક, ભૂલોક તેમજ બન્નેની વચ્ચેનું સંપૂર્ણ જગત જેમ પોતાની જગ્યામાં અને મર્યાદામાં સ્થિર છે, તેવી રીતે અમે સ્થાની (આત્મશક્તિ) દ્વારા મર્યાદામાં સ્થિર રહીએ છીએ. હે ગો (ઈન્દ્રિય આદિ શક્તિઓ)ના પાલનકર્તા પરમ સ્થાન પામીને પણ નિમ્ન સ્થાનો તરફ આપે છે તેમનું અમે આહુવાન કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૭૮ દેવતા : ચંદ્ર

દહી, મધુ, ધી યુક્ત હવિ આ પુરુષ અને જે સ્ત્રીને વિવાહ માટે લાવવામાં આવી છે તે બન્નેને પુષ્ટ કરો. પુષ્ટિકારક રસથી બન્નેની વૃદ્ધિ થાઓ. ત્વષ્ટાદેવ આ સ્ત્રીને ઉત્પન્ન કરી છે. હે પતિ ! આપને પણ ત્વષ્ટાદેવ આ સ્ત્રી માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે. તે ત્વષ્ટાદેવ આપ બન્નેને દીઘાયુષ આપીને, હજારો વર્ષ સુધી છુવનયાપન કરનારા બનાવો.

સૂક્તા-૭૯ દેવતા : અજિન, વાયુ, આદિત્ય

અજિનદેવ આહુતિઓને ધુલોક સુધી પહોંચાડે છે, આથી તેઓ પાલક ગણાય છે. તે અજિનદેવ અમારા ધરોને ધન-ધાર્ય આદિ સામગ્રીથી ભરપૂર રાખો. હે વાયુ ! અમારા ધરોને બળવદ્ધક રસ-અન્નથી ભરી દો. હે આદિત્ય ! અમને ઐશ્વર્યના ભાગીદાર બનાવો.

સૂક્તા-૮૦ દેવતા : ચંદ્ર

દિવ્યલોકના શૂન્યને અમે હવિય અપણા કરીએ છીએ. તમે અંતરિક્ષમાંથી અવતરણ કરો છો. આ જે ત્રણ કાલકંજ (અસુર) ધુલોકમાં આપનું સ્થાન છે. હે અજિનદેવ ! દિવ્ય ચાન (સૂર્ય)નાં તેજ રૂપ હવિથી અમે આપનું પૂજન કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૮૧ દેવતા : આદિત્ય

હે અજિન ! આપ આસુરી વૃત્તિઓ અને આસુરી શક્તિઓને વશમાં રાખો છો, તેમજ તેમનો નાશ કરો છો. હે તેજોવલય (કક્ષણ) આપ ગર્ભ અને યોનિની સુરક્ષા કરો. પુત્રની કામનાવાળા આદિત દેવીએ જે કક્ષણ ધારણ કર્યું હતું તેને ત્વષ્ટાદેવ આ નારીને ધારણ કરાવો જેથી તે પુત્ર ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ બને.

સૂક્તા-૮૨ દેવતા : ઈન્ડ્ર

વૃત્તાસુરને હળજનાર, વસુઓના ઉપાસિત શતકતુ ઈન્ડ્રદેવના શક્તિ પ્રવાહોનું હું વરણ કરું છું. અભિનીકુમારોએ જે માર્ગ દ્વારા સૂર્યા-સાવિત્રીને પ્રાપ્ત કરી હતી તે જ ઉત્તમ માર્ગ તમે પણ સ્વી પ્રાપ્ત કરો. હે ઈન્ડ્રદેવ ! મને પુત્રની ઈચ્છાવાળાને આપ સ્ત્રી આપો.

• નવમો અધ્યાય •

સૂક્તા-૮૩ દેવતા : સૂર્યોદય

હે કંઠમાળ રોગ ! માળામાંથી નીકળનાર ગરુડની જેમ તું આ શરીરમાંથી નીકળી જા. સૂર્યદિવ રોગની ઔષધિ બનાવો અને ચંદમા રોગને દૂર કરો. હે કંઈમાળાઓ ! તમે કાબર-ચીતરી, સફેદ, કાળી તથા લાલ રંગની છો. આ રીતે બધા નામ અમે લીધાં છે. હે અપચિતો ! વીરપુરુષની હિંસા ન કરો, અહીંથી (શરીરમાંથી) ચાలી જા.

સૂક્તા-૮૪ દેવતા : નિગંતિ

હે નિગંતે (હુગીતિનાં બંધનો) ! પીડિતોને મુક્ત કરવા માટે અમે તમારા મુખમાં આહૃતિ આપીએ છીએ. તમે મનથી તેને ગ્રહણ કરી રોગીને રોગ મુક્ત કરો. ઔષધિઓથી તૈયાર થયેલું આ જળ રોગીને રોગ-મુક્ત કરો. તમે રોગ-બંધનથી મુક્ત કરી અમને સુખ આપો. હે રોગીન ! તમને મૃત્યુના દેવતા યમે કૃતીથી અમારા માટે પાછા લાવ્યા છે. તે ગ્રાણાપહારી પ્રમદેવને નમસ્કાર.

સૂક્તા-૮૫ દેવતા : વનરસ્પતિ

આ વરણ-વૃક્ષનો મણિ રાજ્યક્ષમા આદિ રોગોનો નાશ કરો. મણિ બાંધનારા અમે ઈન્ડ્રદેવ, મિત્ર, વરુણ તથા અન્ય દેવતાઓનાં વચનો દ્વારા તમારો ક્ષયરોગ મટાડીએ છીએ. જેવી રીતે વૃત્તાસુરે જગત-પોષક મેઘમાં રહેલ જળપ્રવાહને રોક્યો હતો તેવી રીતે હે રોગિન્ ! અમે વૈધાનર અજીનદેવ દ્વારા તમારા રોગને રોકીએ છીએ.

સૂક્તા-૮૬ દેવતા : ઓક વૃષ

આ શ્રેષ્ઠતાની ઈચ્છાવાળો પુરુષ, ઈન્ડ્રદેવની કૃપાથી તૃપ્ત કરનારો થાઓ. આ ધુલોકને તૃપ્ત કરી પર્જન્યની વર્ષા દ્વારા બધાં પ્રાણીઓને તૃપ્ત

કરો. જળના સ્વામી સમુદ્ર, પૃથ્વીના સ્વામી અજિન, નક્ષત્રોના સ્વામી ચંદ્રમા છે. તેવી જ રીતે હે શ્રેષ્ઠતા ચાહનારા પુરુષ તરે પણ સર્વશૈષ્ટ બનો.

સૂક્ત-૮૭ દેવતા : ધ્રુવ

હે રાજન્ ! આપને આ રાખ્રના અધિપતિ નિયુક્ત કર્યા છે. આપ આના સ્વામી બનો. પ્રજાજન આપની ઈચ્છા કરો. આપના માધ્યમથી રાખ્રનું ગૌરવ કીર્તા ન થાઓ. જેમ સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રદેવ છે, તેવી રીતે આપ પૃથ્વી પર સ્થિર થઈ શાસન કરો અને રાખ્રનું નેતૃત્વ કરો.

સૂક્ત-૮૮ દેવતા : ધ્રુવ

જેવી રીતે આકાશ, પૃથ્વી, બધા પર્વત અને આપણું વિશ્વ અવિચલ છે, તેવી જ રીતે આ પ્રજાજનોનાં સ્વામી રાજ પણ સ્થિર રહો. આ રાખ્રનો વરુણદેવ, બૃહસ્પતિદેવ, ઈન્દ્રદેવ અને અજિનદેવ સ્થિરતા પ્રદાન કરો. બધી દિશાઓની પ્રજા સમાન બુદ્ધિ તેમજ સમાન મનવાળી થાઓ.

સૂક્ત-૮૯ દેવતા : મંત્રોક્ત

સોમે આપેણું, પ્રેમ કરનાંનું આ બળવાન મસ્તક છે. તેનાથી ઉત્પન્ન બળ અથેત પ્રેમથી, અમે આપના હદ્યના ભાવોને ઉદ્દીપ્ત કરીએ છીએ. જેવી રીતે ધૂમાડો વાયુને અનુકૂળ થઈને એક જ દિશામાં જાય છે, તેવી રીતે તમારા મનને પ્રેમભાવથી પ્રભાવિત કરીએ જેથી તમે અમારી સાથે અનુકૂળ થઈ જાવ. મિત્રાવગુણ, દેવી સરસ્વતી તેમજ બધાં પ્રાણીઓ તેમને અમારી સાથે જોડો.

સૂક્ત-૯૦ દેવતા : તુદ્ર

હે પીરિત ! શુણોગના અધિષ્ઠાત્રા તુદ્રદેવે તમારા અંગોને વીધવા બાણો છીડ્યા છે. અમે આજે તેને ઉપાડીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર આપને નમસ્કાર ! આપના ઘનુષ પર ચઢ્યેવાલા બાણ તેમજ છોડવામાં આવેવા વાહકોને પણ નમસ્કાર.

સૂક્ત-૯૧ દેવતા : ચંદ્રમાનાશન જળ

આ જવને આઠ બળદવાળા તથા છ બળદવાળા હળથી જોડીને ઔષધિ માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે. હે રોગિન્ ! અમે આ જવ દ્વારા રોગના બીજને હૂર કરીએ છીએ. વાયુદેવ નીચેના લોકમાં આવે છે, સૂર્યદેવ નીચે તરફ તાપ

આપે છે, ગ્રાય નીરો તરફ દોહવામાં આવે છે તેવી રીતે આપનું અર્ગળ પણ અધોગામી થાવ. આ જળ બધા માટે હિતકારી ઔષધિરૂપ છે, આપના રોગોનો નાશ થાવ.

શૂક્ર-૬૨ દેવતા : અશ્વ

હે અશ્વ ! રથમાં જોડાવ. મરુદ્વગણ તમને મન જેવી ગતિ આપે. વાયુના બળથી યુદ્ધમાં વિજય મેળવો, ગ્રામ અને નગર સુધી પહોંચવા સરળ ગતિથી ચાલો.

• દસમો અધ્યાય •

શૂક્ર-૬૩ દેવતા : યમ આદि

મૃત્યુના દેવતા યમ, પાપીઓને મારનારા, ઉત્પાદક, પોષક, હિંસક, શસ્ત્ર ફેંકનારા, ભૂરી શિખાવાળા, રેના સાથે પાપીઓ સામે ચઢાઈ કરનારા છે, તેઓ અમારા પુત્ર-પૌત્રાટિને સુરક્ષિત રાજી સુખ આપે. શર્વ શસ્ત્રના સ્વામી દુર્દેવ અને અન્ય દેવોને નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે મરુદ્વગણ અને વેશે દેવા તેમજ મિત્ર, વરુણ, અજિન અને સોમદેવ અમને મારક ફૃત્યાઓથી બચાવો, પર્જન્ય અમારા પર અનુગ્રહ કરો.

શૂક્ર-૬૪ દેવતા : સરસ્વતી

હે વિરુદ્ધ મનવાળા મનુષ્યો ! તમારા મન, વિચાર તેમજ સંકલ્પોને એક બાવે જોડી, પરસ્પર વિરોધી કાયોને અનુકૂળતામાં પરિવર્તિત કરીએ છીએ. તમે અનુકૂળ ચિત્રવાળા અહીં આવો. ધાવા-પૃથ્વી, વાઙ્કદેવી સરસ્વતી, ઈન્દ્રદેવ અને અજિનદેવ પણ અમારી સાથે જોડાયેલા છે. બધાની કૃપાથી અમે સમૃદ્ધ બનીએ.

શૂક્ર-૬૫ દેવતા : વનસ્પતિ

અહીંથી ત્રીજા લોકમાં દેવતાઓને બેસવાનો પીપળો છે, ત્યાં અમૃતનું વાણિન કરનાર ઔષધિનું શાન (કુષણ) દેવતાઓએ પ્રાપ્ત કર્યું હે અજિન ! ઔષધિઓના ગર્ભમાં આપ છો. હિમવાળાઓના ગર્ભમાં પણ આપ છો. બધા જ ભૂત-પ્રાપ્તિઓમાં ગર્ભરૂપે આપ જ રહો છો. એવા હે અજિનદેવ ! અમારા રોગોને આપ રોગમુક્ત કરો.

સૂક્ત-૬૬ દેવતા : વનસ્પતિ

બૃહસ્પતિદેવ દ્વારા જે ઔષધિ અનેક રોગમાં વાપરવામાં આવી છે તે ઔષધિઓ અમને રોગમૂલક પાપોથી છોડાવે. જળ અથવા ઔષધિઓ અમને શાપજનિત રોગ કે પાપથી બચાવો. અમે જાગતા કે ઉંઘતા જે પાપકર્મ ઈન્દ્રિયો દ્વારા, વાણી દ્વારા અથવા મન દ્વારા કર્યા હોય, અમારા એ બધા પાપોથી સોમદેવતા પોતાની પવિત્ર શક્તિ દ્વારા અમને મુક્ત કરો.

સૂક્ત-૬૭ દેવતા : મિત્રાવરુણ

યજ્ઞદેવ, અજ્ઞિનદેવ, સોમદેવ અને ઈન્દ્રદેવ શત્રુઓને પરાજિત કરો. બધા દેવોની કૃપાથી અમે શત્રુ-રોનાઓને જીતી લઈએ, તે નિમિત્તે આ હવિ અજ્ઞિનદેવને અપિત કરીએ છીએ. હે વિદ્યાન મિત્ર અને વરુણદેવ ! આ હવિઝી અન્ન આપને તૃપ્ત કરો. આપ પ્રજ્ઞાને ક્ષત્રિયબળથી સીંચો. નિત્રાંતિ દેવતાને અમારાથી દૂર કરો. અને કરવામાં આવેલાં પાપોથી અમને મુક્ત કરો. હે વીરો ! આ વીર્યવાન રાજી વીરરસથી આનંદિત થાઓ અને યુદ્ધ માટે રહૈવ તૈયાર રહો.

સૂક્ત-૬૮ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે રાજેન્દ્ર ! આપ અન્ય રાજ્યાઓ કરતાં વધારે કીર્તિ સંપન્ન થાઓ. આપ પ્રજ્ઞાજ્ઞાનોને સમૃદ્ધ બનાવો. આપ પૂર્વ આદિ બધી દિશાઓના સ્વામી થાઓ. આપ વૃત્તાક્ષરને હણનારા શત્રુનાશક છો. ભૂમંડળ આખું આપનું છે. અમે આપનું આખ્યવાન કરીએ છીએ. આપ અમને આ સંગ્રહમાં વિજ્યો બનાવો.

સૂક્ત-૬૯ દેવતા : ઈન્દ્ર આદિ

હે ઈન્દ્રદેવ ! પાપ કે પરાજ્ય પહેલાં જ અમે આપનું આખ્યવાન કરીએ છીએ. આપ પ્રચંડ-બળ સંપન્ન તેમજ સંગ્રહમાં જીતવામાં નિપુણ છો. શત્રુસેના અમને મારવા માટે જે શરનો ઉંઘાવી રહી છે, તેનાથી રક્ષણ આપવા સમર્થ ઈન્દ્રદેવની ભૂજાઓને અમે અમારી ચારે બાજુ રક્ષા-કવચના રૂપે ધારણ કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર, સવિત્તા, સોમદેવ અમારી રક્ષા કરો. અમે યુદ્ધમાં વિજ્ય મેળવીએ.

સૂક્ત-૧૦૦ દેવતા : વનસ્પતિ

સૂર્ય, ઈન્દ્ર આદિ દેવતા, ધ્યાવા-પૃથ્વી, ઈંડા, સરસ્વતી તેમજ ભારતી દેવીઓ પણ અમને વિષ-નાશક ઔષધિ આપો. હે ઔષધિ ! તમે અસુરોની

પુની છો અને દેવતાઓની બહેન છો. હે અંતરિક્ષ અને પૃથ્વીથી ઉત્પન્ન મૃત્તિકે ! તમે સ્થાવર તેમજ જગમ વિષને દૂર કરો. બધાને શક્તિ આપો.

સૂક્ત-૧૦૧ દેવતા : બ્રહ્મણસ્પતિ

હે પુરુષ ! તમે સેવન સમર્થ સાંદ જેવા પ્રાણવાન થાઓ. શરીરના અંગ-અવયવ સુદૃઢ અને વર્ણિત થાઓ. આ રીતે પુરુષ થયા પછી સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરો. હે બ્રહ્મણસ્પત ! એ રસ દ્વારા આપ આ પુરુષના શરીરાંગને પ્રત્યંચા ચડેલા ધનુષ જેવા સામર્થ્યવાળા બનાવો. હે પુરુષ ! તમે પ્રસન્ન મન તેમજ હષ્ટ-પુરુષ શરીરવાળા થઈને જીવનસંગીની સાથે રહો.

સૂક્ત-૧૦૨ દેવતા : અધ્યાત્મિકી

હે અધ્યાત્મિકુમારો ! જેવી રીતે રથમાં જોડાયેલા ઘોડા વાહકની ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તાવ કરે છે તેવી જ રીતે આપનું મન અમારી તરફ આકર્ષિત રહે અને આપ હંમેશા અમને અનુકૂળ વ્યવહાર કરો. જેમ અખ્યરાજ ખૂટે બાંધેલા ધોરણને રમતમાં જ ઉપાડી લે છે તેમ આપના મનને હું પોતાની તરફ આકર્ષિત કરું છું. આપનું મન અમારી સાથે જ રમત્તા કરો. આપના ઐશ્વર્ય આપનાર અંજન જેવા હર્ષદાયક 'કુષ્ઠ' અને 'નલ'ના હાથો દ્વારા અમે આપની અનુકૂળતા પ્રાપ્ત કરીએ.

• અગિયારમો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૦૩ દેવતા : બૃહસ્પતિ આદિ

હે શત્રુસેનાઓ ! બૃહસ્પતિ, સવિતા, અર્થમા, ધમ અને અધ્યાત્મિકુમારો તમને બંધનમાં નાખો. અને ઉત્તમ, મધ્યમ, અધમ શત્રુ-સેનાઓને પાશ-બદ્ધ કરીએ છીએ. હે અઞ્જિન ! શત્રુઓને બંધનમાં નાખો. હે ઈન્દ્ર ! સેનાપતિઓને દૂર કરો. આ શત્રુઓને દૂર કરો. જે ધજ લહેરાવતા આવી રહ્યા છે.

સૂક્ત-૧૦૪ દેવતા : ધન્દ્રાજિન, ધન્દ

આદાન અને સંદાન નામના પાશોમાં અમે શત્રુઓને બાંધીએ છીએ. તે શત્રુઓના જે આપાન અને ગ્રાણ છે તેમને અમે જીવનશક્તિથી છિન-બિના કરીએ છીએ. આ આદાન નામના પાશ યંત્રને અમે તપ દ્વારા સિદ્ધ કરી લીધું છે, જે ઈન્દ્રદેવ દ્વારા તીક્ષ્ણ કરેલું છે. હે અઞ્જિન ! આપ સંગ્રામમાં અમારા

શત્રુઓને પાશથી બાંધો. હવિ વડે પ્રસાન્ થનારા હે ઈન્દ્રદેવ-અઞ્જનદેવ, સૌમ
અને મહુદુગણો અમારા શત્રુઓને પાશબદ્ધ કરો.

સૂક્ત-૧૦૫ દેવતા : કાસા

જેવી રીતે શીંગળામી મન જાણવા યોગ્ય દૂર રહેલા પદાર્થ સુધી તરત
પહોંચો જાય છે તેવી રીતે હે કાવે ! (ખાંસી) તમે મનમાં વેગથી આ રોગીને
છોડીને દૂર ભાગી જાઓ. તીક્ષ્ણ ભાણાની જેમ હે કાસા ! તમે ખાડા-
ટેકરાવાળા પ્રદેશમાં ચાલી જાવ. જેવી રીતે સૂર્યનાં ડિરણો જાપથી દૂર પહોંચે
છે તેમ હે કાવે ! તમે આ રોગીને છોડીને સમુક્ષના વિવિધ પ્રવાહોવાળા
પ્રદેશમાં જાઓ.

સૂક્ત-૧૦૬ દેવતા : દૂરવિશાળા

હે અઞ્જનદેવ ! આપ અભિમુખ થઈને અથવા પરાંગમુખ થઈને છુઝો
છો. તો તમારા દેશમાં સ્કૂલ સહિત દૂર્વા બીજે છે. અમારા ઘર આદિ સ્થાનોમાં
સરોવર હોય તેમાં કમળ ખીલો. હે અજિન ! આપની જવાળાઓને પાછી કરો.
હે શાદે ! અમે તને શીતળ વાતાવરણથી ચુક્ત કરીએ છીએ. અમને
શીતળતા આપો. અજિનદેવ અમારા માટે ઠંડી દૂર કરવા ઔષધિસરવરૂપ થાઓ.

સૂક્ત-૧૦૭ દેવતા : વિશ્વજિત

હે વિશ્વજિત દેવ ! આપ જે ત્રાયમાણ (રક્ષક) શક્તિના સહયોગથી
જગતનું પાલન કરો છો, તેમના આશ્રયમાં અમને રાખો. આપ અમારા
ચોપગા રેમજ બે-પગવાળા (પુત્ર, પૌત્ર, સેવક)ની રક્ષા કરો. હે વિશ્વજિત
અમને કલ્યાણી શક્તિને અધીન કરો.

સૂક્ત-૧૦૮ દેવતા : મેધા, અજિન

હે દેવતા ધારણ કરવામાં સમર્થ જો છે ! આપ અમારા દ્વારા સર્વ
પ્રથમ પૂજ્ય છો. આપ ગાયો, અશ્વો સહિત અમને પ્રાપ્ત થાવ. વેદાથી ચુક્ત
બ્રહ્માવતી, શ્રેષ્ઠ મેધા બુદ્ધિનું અમે દેવતાઓ કે દેવતાની રક્ષા માટે આખ્રવાન
કરીએ છીએ. નૃભૂટેવ જે બુદ્ધિને જાહો છે, ઋષિઓમાં જે કલ્યાણકારી બુદ્ધિ
છે તે મેધાને અમે સ્થાપિત કરીએ છીએ. અમે પ્રાતઃકાળ, મધ્યાહન રેમજ
સાયંકાળે મેધાશક્તિને ધારણ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૦૮ દેવતા : પિષ્પલી

પિષ્પલી નામની ઔષધિ ક્ષિપ્ત (વાયુ વિકાર, ગંડપણ) રોગની ઔષધિ છે અને મહાવ્યાવિની ઔષધિ પણ છે. જેની રચના ટેવતાઓએ કરી હતી. આ એક ઔષધિ જ જીવનને નીરોગી અને દીઘાયુ બનાવવામાં સમર્થ છે. જીવિત પ્રાણી જે કોઈને પણ આ ઔષધિ ખવડાવવામાં આવે તેનો નાશ થતો નથી. હે પિષ્પલી ઔષધ ! તમે વાયુ વિકારની પીડા અને હાથ-પગ ઉછળનારા ગંડપણ રોગની ઔષધિ છો. પહેલા તમને અસુરોએ ઘડી હતી પછી જગતના હિત માટે દેવગણોએ તમારો ઉદ્વાર કર્યો છે.

સૂક્ત-૧૧૦ દેવતા : અજિન

પુરાતનકાળથી આપ દેવોનું આહ્લાદન કરનારા અને યજન કરનારા છો. હે અજિનદેવ ! આપ અમિતવ હોતારૂપે વેરી પર પ્રતિષ્ઠિત થઈને અમને પૂર્ણ સુખ, સૌભાગ્ય અને ઔષ્ણ્ય આપો. હે અજિનદેવ ! આપ આ જાતકને જીવેષ્ટાનક્ષત્રનાં હાનિકારક તથા મૂળનક્ષત્રનાં ધાતક પ્રભાવોથી બચાવો. આ બાળકને યમના સંહારક દોષોથી મુક્ત કરો. કૂર નક્ષત્રવાળા દિવસે ઉત્પન્ન આ બાળક બીજાને સુખ આપનારો વીર-પરાકર્મી થાઓ.

સૂક્ત-૧૧૧ દેવતા : અજિન

હે અજિનદેવ ! આ પુરુષ પાપોથી ઉત્પન્ન રોગરૂપી બંધનોથી બંધાયેલો, ગંડપણના કારણે પ્રલાપ કરી રહ્યો છે. કૃપા કરી આપ આને રોગ અને કારણરૂપ પાપોથી મુક્ત કરો. દૈવી અથવા રાક્ષસી પાપોનાં ફળસ્વરૂપે ઉત્પન્ન થયેલા ઉન્માદને શાંત કરવાની ઔષધિ અમે જાહીએ છીએ. હે પુરુષ ! આસરાઓએ તને રોગમુક્ત કરી દીઘો છે. બગ તેમજ ઈન્દ્રદેવ સહિત બધા દેવોએ તને રોગમુક્ત કરી પાછો વાળ્યો છે.

સૂક્ત-૧૧૨ દેવતા : અજિન

હે અજિનદેવ ! આ પોતાનાથી મોટાઓનો સંહારક ન થાઓ. હે દેવ ! આપ દોષથી મુક્ત કરવાનો ઉપાય જાણો છો. આપ આને જકુનારી શક્તિનાં બંધનોથી મુક્ત કરો. હે અજિનદેવ ! આપ તે બંધનોથી મુક્ત કરો. જે ત્રણ બંધનો દારા આ દુષ્ટિત પુરુષનાં તરો (માત્રા-પિતા અને પુત્ર) બંધાયેલા છે. કેમકે આપ બંધનોથી મુક્ત કરવાનાં ઉપાયો જાણો છો.

સૂક્ત-૧૧૩ દેવતા : પાપ

આ પરિવિત્ત પાપને દેવતાઓએ પહેલા ત્રિતમાં રાખ્યું. ત્રિતે આને મનુષ્યમાં આરોપ્યું. તે પાપથી ઉત્પન્ન રોગ આદિએ જકડી લીધા છે, તો દેવતાજ્ઞ મંત્રો દ્વારા તમારી તે પીડાને દૂર કરો. હે પાપમન ! તમે સૂર્ય કિરણોમાં, ધૂમાડામાં, વરણરૂપ મેઘોમાં, ધૂમસ્વરમાં અથવા નદીનાં ફીઝામાં પ્રવેશીને સંતારી જાઓ. ત્રિતનું પાપ ત્રણ સ્થાનેથી બાર સ્થાનોમાં રહેનારા મનુષ્યમાં પ્રવેશી જાય છે. હે પુરુષ ! તને જો પાપથી થયેલા રોગ જકડી લીધો છે, તો દેવગજ્ઞ તે રોગ આદિને મંત્રો દ્વારા વિનાશ કરો.

• બારમો અદ્યાય •

સૂક્ત-૧૧૪ દેવતા : વિશ્વેદ્વા

હે દેવો ! હે અજિન ! અમે જાળયે-અજાળયે જે પાપ કર્યું છે અને જેને કારણે દેવતા કોષિત છે તેમાંથી અમને યજ્ઞ વિશેના સત્ય મારફતે બચાવો.

સૂક્ત-૧૧૫ દેવતા : વિશ્વેદ્વા

હે વિશ્વેદ્વા ! જાણે-અજાણ્યે થયેલાં પાપોથી અમને બચાવો. કૃપા કરીને આપ અમારા બધા પ્રિયજનોને બચાવો. સ્નાન પછી મનુષ્ય મેલ આદિથી મુક્ત થઈને શુદ્ધ થઈ જાય છે કે પવિત્ર કરવાનાં સાધન ગરણી આદિ દ્વારા ધી પવિત્ર થાય છે તેવી જ રીતે બધા દેવો અમને પાપોથી મુક્ત કરો.

સૂક્ત-૧૧૬ દેવતા : સૂર્ય

ખેતી કરનારા લોકો જમીન ખેડવા વિશેના નિયમોને ડિયાન્વિત કરતાં રહે, તે કૃષિ વિદ્યા દ્વારા અન્નવાન થાઓ. તે અન્ન અમે વૈયસ્વતત્ત્વે માટે હવિદુપે અર્પિત કરીએ છીએ. હવે અમારું અન્ન યજ્ઞયોગ્ય અને મધુર થાઓ. માતા-પિતાનો કે ભાઈનો દ્રોહ કરવાથી જે પાપ અમને અપરાધિઓને મળ્યું છે તે શાંત થઈ જાઓ. તેમનો મૃત્યુ અમારા માટે હિતપ્રાદ બનો.

સૂક્ત-૧૧૭ દેવતા : અજિન

જે દેવું ચૂકવવું જોઈએ તે ન ચૂકવવાને કારણો હું ક્રષ્ણી થયો છું. આ બળવાન ઋષાને કારણે યમરાજના વશમાં ફરીશ. હે અજિનદેવ ! આપ ઋષાને કારણે થનારા પારલૌકિક બંધાનોથી મુક્ત કરવાના જાણતર છો તેથી આપની

કૃપાથી હું ગ્રહણ વગરનો થઈ જાઉં. મૃત્યુ પછી અમે સ્વર્ગ અથવા અન્ય સ્થળનમાં ગ્રહણ-મુક્ત બનીને જ પ્રવેશ કરીએ.

સૂક્ત-૧૧૮ દેવતા : અજિન

હે ઉગ્રપશ્યા અને રાજ્યભૂત અપ્સરાઓ ! જે પાપ અમારાથી થઈ ગયા છે, જે પાપ ઈન્દ્રિયોના વિષયમાં પ્રવૃત્ત થવાથી થયા છે, તેનું આપ નિવારણ કરો, જેથી તેઓ અમને પાહિત ન કરો. આપ અમને ગ્રહણમુક્ત કરો. હાથ-પગ વગેરે ઈન્દ્રિયો દ્વારા થઈ ગયા છે અને ઈન્દ્રિય-લિપ્સાની પૂર્તિ માટે જે ગ્રહણ લીધું છે તે બન્ને અપ્સરાઓ ગ્રહણદાતાને ચૂકવી દે.

સૂક્ત-૧૧૯ દેવતા : અજિન

ગ્રહણ ચૂકવવાની ઈચ્છા હોવા છતાં તેમજ તેને ચૂકતે કરવાનું વચન આપવા છતાં પણ તેને ચૂકવવામાં અસમર્થ રહ્યો છું. લૌકિક તેમજ દેવમણાથી મુક્ત થવાનો સંકલ્પ હું વૈશ્વાનર અજિનદેવને સમર્પિત કરું છું. તે અજિનદેવ અમને બંધનમુક્ત કરી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવો. બધાને પવિત્ર કરનાર વૈશ્વાનર અજિનદેવ અમને પવિત્ર કરો. અસત્ય વ્યવહારથી જે પાપ ઉત્પન્ન થયાં હોય તે બધાં દૂર થાઓ.

સૂક્ત-૧૨૦ દેવતા : અંતરિક્ષ આદि

હું-અંતરિક્ષ તેમજ પૃથ્વીનાં પ્રાણીઓ પ્રત્યે અને માતા-પિતા સાથે કષ્કારક વ્યવહારને કારણે અમારાથી જે પાપ થઈ ગયા છે, તે પાપોથી આ ગાર્હપત્ર્ય અજિનદેવ અમારી રક્ષા કરો. પૃથ્વીમાતા અમારી જન્મદાત્રી છે, દેવમાતા અદિતિ પૂજય છે, અંતરિક્ષ અમારા ભાઈ અને હુલોક પિતા જેવા છે. તેઓ અમને પાપોથી બચાવો. અમે નિવિષ્ટ સ્નીની સાથે પાપયુક્ત વ્યવહાર કરીને લોકબદ્ધ ન થઈએ. શ્રેષ્ઠ હદ્યવાળા, યજ્ઞાદિ પુરુષકર્મ કરનાર, પોતાના શારીરિક રોગોથી મુક્ત થઈને ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત કરો.

સૂક્ત-૧૨૧ દેવતા : અજિન આદि

બંધનોની અધિષ્ણાની હે નિષ્ઠતિ દેવી ! આપ વરુણદેવના ઉત્તમ, મધ્યમ તેમજ અધમ બંધનોને તોડીને અમને મુક્ત કરો. દુઃખ્યન અને પાપોને દૂર કરીને અમને સ્વર્ગલોક સુધી પહોંચાડો. હે પુરુષ ! જો તમે લાકડાનાં થાંભલા અને દોરડાથી બાંધવામાં આવો છો, જો જમીનમાં બાંધવામાં આવો છો અને જો વાણી દ્વારા બાંધવામાં આવો છો, એવાં બધાં બંધનોથી આ ગાર્હપત્ર્ય અજિનદેવ મુક્ત કરી સ્વર્ગલોક સુધી પહોંચાડો.

શ્રૂત-૧૨૨ દેવતા : વિશ્વકર્મા

હે સમગ્ર જગતના રચયિતા દેવ ! આપ સર્વપ્રથમ પ્રગટ થયા છો. અમે આપનો મહિમા જાણીને આ પકવ હવિને પોતાની રક્ષા માટે આપને અર્પિત કરીએ છીએ. યજ્ઞ દ્વારા અમે વૃદ્ધાવસ્થા પછી પજ્ઞ પાર જઈશું, સદ્ગતિ મેળવીશું. હે દંપતી ! પરલોકનાં હિતને લક્ષમાં રાખીને સત્કર્મ આરંભ કરો, તેમાં સતત વ્યસ્ત રહો. બ્રાહ્મણને પકવાન અને અજિનદેવને હવિરૂપ અનંદાન કરી શ્રેષ્ઠ લોકને પ્રાપ્ત કરો.

હે અજિનદેવ ! અમે દેવગણો નિમિત્તે યજ્ઞ કરીએ છીએ. તમારી કૃપાથી અમે જીવનભર સુખેથી રહીએ અને મૃત્યુ પછી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરીએ. અમે યજ્ઞનું જળ ઋત્વિજોને આપીએ છીએ. હે મરુત, ઈન્દ્ર અમને ઈચ્છિત ફળ આપો.

શ્રૂત-૧૨૩ દેવતા : વિશ્વે દેવા

હે દેવો ! આ હવિ તમને આપીએ છીએ. અજિન તમારા સુધી પહોંચાડે છે. આ યજ્માન કુશળતાથી સ્વર્ગમાં જાય, ત્યાં તેમનું સ્થાન નિશ્ચિત કરો. ત્યાં વસ્તુ, સુર, આદિત્ય મારા પિતા અને પિતામહ છે. અમે પવિત્ર યજ્ઞ-દાન આપ્યા કર્મ કરીએ છીએ. અમે સંતાન દ્વારા થતા શ્રાદ્ધ ફળથી હિન બનીએ નહિ. હે સોમ ! અમારાં કર્માને જાણો અને અમને સ્વર્ગ આપો.

શ્રૂત-૧૨૪ દેવતા : દિવ્ય જળ

અંતરિક્ષમાંથી શરીર ઉપર પડતા જળબિંહુથી હે અજિન ! અમે અમૃત-યુક્ત અને મંત્રાનુષ્ઠાનથી પુષ્યકળયુક્ત બનીએ. જો આ બુંદ વૃક્ષ ઉપરથી પડ્યું હોય તો વૃક્ષના ફળરૂપ અને અંતરિક્ષમાંથી પડ્યું હોય તો વાયુનું ફળ છે, તે અમારા પાપ-દેવતાને દૂર કરો. આ વર્ષનું જળ પવિત્ર કરનારું છે. તેના પાવન સ્પર્શથી પાપ-શર્નુ નષ્ટ થાવ.

• તેરમો આધ્યાય •

શ્રૂત-૧૨૫ દેવતા : વનસ્પતિ

હે રથ ! તમારું નિમિંઝ વૃક્ષના કાઢમાંથી થયું છે. તું મિત્ર રૂપ છે અને શત્રુઓને પાર ઉત્તરનાર છે. શ્રેષ્ઠ યોગ્યાઓથી સંપન થઈને અમને સંકટોથી પાર ઉતારો. હે રથ ! આપનો અસવાર જીતવા યોગ્ય બધો વૈભવ

જતવામાં સમર્थ થાઓ. પૃથ્વી અને સૂર્યલોકનું રેજ, વનસ્પતિઓનું બળ,
જળથી મેળવાયેલ ઓજ્યુક્ત રસને નિયોજિત કરો. ઈન્દ્રનું વજ તથા મરુતોની
સૈન્યશક્તિ જેવા સુદૃઢ તેમજ મિત્રદેવના ગર્ભરૂપ આત્મા અને વરુણદેવની
નાભિ જેવા હે દિવ્ય રથ ! અમારા અર્પેલા હવિજ્યાનથી તૃપ્ત થાવ.

સૂક્ત-૧૨૬ દેવતા : હુન્દુભિ

હે હુન્દુભિ ! ધાવા-પૃથ્વીને ધ્વનિથી ભરી દી, જેથી જગતના પ્રાણી
આપને જ્ઞાનો. આપનો અવાજ સાંભળી શત્રુઓ ડરી જાય. અમારાં પાપોનો
નાશ કરો. હે ઈન્દ્રદેવ ! અમારી રેનાની નજીક રહેલા હુષ શત્રુઓનો પૂર્ણરૂપે
વિનાશ કરો.

સૂક્ત-૧૨૭ દેવતા : વનસ્પતિ, ચક્રમાનાશન

હે પલાશ (ઔષધિ) ! તમે ક્ષય, ગૂમડા, ચાસ-ઉધરસમાં લોહી પડતું
આદિ રોગોનો નાશ કરો. તમે ત્વચાના તેમજ માંસમાં ઉત્પન વિકારનો નાશ
કરો. હે ખાંસી યુક્ત બલાલ રોગ ! બગલમાં થતી બામલાઈ (ગંઠી) તમારા
કારણો થઈ છે તેની દવા હું જાણું હું. ચીપુદ (ઔષધિ) તેનો નાશ કરે છે.
જે વિસર્પક રોગ બધાં અંગોમાં ફેલાય છે તેમને અમે ઔષધિઓ દ્વારા પાછા
વાળીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૨૮ દેવતા : સોમ

નક્ષત્રોએ શક્ધૂમને રાજી બનાયો કેમકે તેઓ ઈચ્છતા હતા કે આ
નક્ષત્રમંડળનું રાજ્ય તેમને શુભ દિવસોમાં પ્રાપ્ત થાય. હે રાજી શક્ધૂમ !
આમ દિવસ અને રાત્રી, નક્ષત્રો, સૂર્ય તેમજ ચંદ્રને અમારા માટે શુભપ્રદ કરો.
અમે આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૨૯ દેવતા : ભગ

ભગ અને ઈન્દ્રદેવની કૃપાથી અમે પોતાને ભાગ્યશાળી માનીએ છીએ.
અમારા શત્રુઓની હુગીત થાવ. હે ઔષધિ ! અમારા સૌભાગ્યદાતા
ભગદેવની કૃપાથી તું શ્રેષ્ઠ બન. અમારા શત્રુઓની હુગીત થાવ.

સૂક્ત-૧૩૦ દેવતા : રમ

હે દેવતાઓ ! આપ આ 'કામ'ને અમારાથી દૂર કરો. અમને પીડિત
ન કરી શકવાને કારણો તે શોક કરે. હે મરુતો ! ઉન્મત્ત કરો. હે અંતરિક્ષ !
ઉન્મત્ત કરો. તે કામ અમને ઉન્મત્ત ન કરી શકવાને કારણો શોક કરે.

સૂક્ત-૧૩૧ દેવતા : સ્મર

જે તારી વયા માથામાં તેમજ પગમાં આવી છે તેને હું દૂર કરું છું.
હે દેવતાઓ ! આપ કામને અમારાથી દૂર કરો. તે મને પ્રભાવિત ન કરી શકે.
હે અનુમતો ! આપ આ ગ્રાર્થનાને અનુકૂળ માનો. હે આકૂતો ! આપ મારી
વિનમ્રતાથી પ્રસન્ન થાવ. હે દેવતાઓ ! આપ કામવિકારને અમારાથી દૂર
કરો.

સૂક્ત-૧૩૨ દેવતા : સ્મર

બધા દેવતાઓએ જગતનાં પ્રાઇસીઓને કામ-પીડિત કરવા માટે જળ
રીંચ્યું હતું. હું વરુણદેવની ધારણાશક્તિ દ્વારા કામવિકારને સંતપ્ત કરું છું.
વિશેષદેવોએ જે કામને જળમાં અભિષિક્ત કર્યો, હું વરુણની શક્તિ દ્વારા કામને
સંતપ્ત કરું છું. ઈન્દ્રદેવ અને અનિદેવ દ્વારા જળમાં અભિષિક્ત કામને અંગે
વરુણદેવની ધારણાશક્તિથી સંતપ્ત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૧૩૩ દેવતા : મેખલા

દેવતાઓએ આ મેખલા બાંધી છે, જે અમને સહેવ કર્મ કરવા માટે
તત્પર રાખે છે તથા કર્મમાં જોડે છે. અમે જે દેવતાઓનાં અનુશાસનમાં
રહીને કાર્ય કરી રહ્યા છીએ તેઓ અમને સફળતાના આશીર્વાદ આપો અને
બંધનથી મુક્ત કરો. હે આહૃતિઓથી સંસ્કારિત મેખલા ! તમે ઋષિઓનું
શરણ છો. તમે શત્રુઓનાં ઘોદાઓને મારનારી છો. હે મેખલે ! તમને ભૂતોના
નિર્માતા આદિ ઋષિઓએ બાંધી હતી. તેથી તમે અભિચાર દીખનો નાશ કરી
દીઘિયું માટે મને બાંધો અને ચિરંજીવી બનાવો.

સૂક્ત-૧૩૪ દેવતા : વજ

ઈન્દ્રદેવના વજની જેમ આ દંડ પણ શત્રુઓને રોકવામાં તેમજ તેમના
રાજ્યનો નાશ કરવામાં સમર્થ થાઓ. જેવી રીતે ઈન્દ્રદેવ વૃત્તાસુરનું ગળ્યું અને
હાથ કાચા હતાં તેવી જ રીતે આ દંડ શત્રુઓનો નાશ કરો. હે વજ તમે
શત્રુઓને શોધીને મારો તેમજ તેમને સીમાન્ત જગ્યાએ પાડીને નાશ કરી
નાખો.

સૂક્ત-૧૩૫ દેવતા : વજ

હું પૌષ્ટિક અન્ન ખાલ્ય છું જેથી મારું બળ વધે. હું વજને ધારણ કરું
છું અને શત્રુઓના ખભાને એવી રીતે જ કાપું છું જેવી રીતે ઈન્દ્રદેવ
વૃત્તાસુરના ખભા કાપીને અલગ કરે છે. જેવી રીતે સમુદ્ર નદીને પાને

પોતાનામાં સમાવી વે છે, તેવી રીતે હું પણ જે પીઠિ છું તે બશાબર જ પીઠિ છું. હું પહેલા શત્રુઓનાં પ્રાણ, આપાન આદિના રસને પીને શત્રુને જ પા જાઉ છું. શત્રુનાં પ્રાણ, આપાન, ચક્ષુરૂપ આદિ રસને ગળી જાઉ છું પછી જ હું શત્રુને ગળી જાઉ છું.

સૂક્ત-૧૩૬ દેવતા : કેશ દેટ કરનારી વનસ્પતિ

હે ઔપદે ! તમે પૃથ્વી પર ઉત્પન્ન થયા છો. વાંદી થઈને ફેલાતી હે ઔપદે ! અમે આપને અમારા વાળ મજબૂત કરવા ખોટીને એકત્ર કરીએ છીએ. હે દિવ્ય ઔપદે ! તમે વાળને મજબૂત, લાંબા કરો અને હવે પછી ઊગનારા વાળને પણ દઢ બનાવો. જે વાળ ખરી જાય છે તે દોષોને ઔપદે-રસથી પલાળીને દૂર કરો.

સૂક્ત-૧૩૭ દેવતા : નિતાલી વનસ્પતિ

મહર્ષિ જમદાનિએ પોતાની કન્યાના વાળની વૃદ્ધિ માટે જે ઔપદેને ખોટી તે વીતહય નામવાળા મહર્ષિ, કૃષ્ણકેશ નામના મુનિ ઘરેથી લાવ્યા હતા. હે વાળ વધારવાની ઈચ્છાવાળા ! તમારા વાળ ભરેવા તે આંગળીઓ દ્વારા માપી શકતી હતા જે હવે 'બામ' જેટલા લાંબા થઈ ગયા છે. હે ઔપદે ! તમે કેશોના આગળના ભાગને લાંબા, મધ્ય ભાગને રિથર તેમજ મૂળ ભાગને મજબૂત કરો. નદીકિનારે જેમ 'નડ' (નરકટ) ઝડપથી વધે છે, તેમજ માથા પર ચારે બાજુ કાળા વાળ વધો.

સૂક્ત-૧૩૮ દેવતા : વનસ્પતિ

હે લતાઓમાં શ્રેષ્ઠ અમૃતવીચા ઔપદે ! અમારા શત્રુને તમે નિર્વિદ્ય અને સ્ત્રી જેવા કરો. તેમના પુરુષત્વના પ્રતીક અંગવિશેષને ઈન્દ્રદેવ વજથી ચૂઝૂં કરી દો તેમજ માથા પર લાંબા વાગવાળો બનાવો.

સૂક્ત-૧૩૯ દેવતા : વનસ્પતિ

હે સહસ્રવણી ! તમે સૌભાગ્યને વધારનારી થઈને આપ પ્રગત થઈને અમને સૌભાગ્યશાળી બનાવો. આપની સો શાખાઓ તથા તેવીસ ઉપશાખાઓ છે. તે સહસ્રપણી દ્વારા અમે તમારા હદ્યને સંતપ્ત કરીએ છીએ. હે કામની ! જેવી રીતે તરસથી પીડાતી વ્યક્તિનું મોં સુકાય છે તેવી જ રીતે મને પ્રાપ્ત કરવાની કામનાથી, વિયોગથી તપાત થયેલી, સુકાયેલા મોંવાળી થઈને ચાલો. હે ઔપદે ! આપ વિયોગી સ્ત્રી-પુરુષને ફરી મેળવી દો.

સૂક્ત-૧૪૦ દેવતા : બૃહસ્પતિ, દન્ત

વાખ જેવા હિંસક વધીલા બે દાંત માતા અને પિતાને કષ્ટ આપનારા છે. હે મંત્રાધિપતિ દેવ ! તે અજિનદેવ ! આપ તેમને માતા-પિતાને સુખ આપનારા બનાવો. હે દાંત ! તમે ચોખા, જવ, અડદ તેમજ તલ ખાઓ. આ તમારો ભાગ તમારી તૃપ્તિ માટે પ્રસ્તુત છે. બાળકના શારીરિક કષ્ટને જોઈને માતા-પિતાને જે કષ્ટ થાય છે તે કષ્ટથી માતા-પિતા મુક્ત થાવ.

સૂક્ત-૧૪૧ દેવતા : અધિનીકુમાર

વાયુદેવ આ ગાયોને એકઠી કરો. ત્વાદેવ તેમને પુષ્ટ કરો. ઈન્દ્રદેવ આમને સ્નેહયુક્ત વચન કહો. રૂદ્રદેવ આની ચિહ્નિત્યા કરો અને વિકસાવો. હે ગાયોના પાલક ! લાલ વર્ણવાળા તાંબાના શર્સન દ્વારા યુગ્ઘલનું ચિહ્ન અંકિત કરો. હે અધિનીકુમારો આપ પણ અનેક પ્રકારના પુષ્ટિકારક શુભ ચિહ્નન અંકિત કરો જે સંતતિ સાથે હિતકારી થાઓ.

સૂક્ત-૧૪૨ દેવતા : વાચુ

હે યવ ! આપ ઊળીને ઊંચા થાવ. અનેક પ્રકારે વિકસો. હે યવદેવ ! આકાશ જેવા ઊંચા અને સમુદ્ર જેવા અક્ષય થાઓ. આ ભૂમિમાં અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ધનભંડાર અક્ષય રહો. તેને ધેર લાવનારા તેમજ ઉપયોગ કરનારા અક્ષય સૌભાગ્યવાળા થાઓ.

*

ઃઃ સાતમો કાંડ ૩૩૦ઃ

• પહેલો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧ દેવતા : પ્રજાપતિ

પરા આદિ વાણીઓ વડે સુતિ કરાતા પ્રજાપતિ, અજિન, ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓ અમારી ક્રમના પૂર્ણ કરો. ત્રણે લોકમાં વ્યાપ્ત, બધાં કર્મોના પ્રેરક, સર્વજ્ઞ બ્રહ્માને પરમપિતાએ સર્વપ્રથમ બનાવ્યા હતા.

સૂક્ત-૨ દેવતા : પ્રજાપતિ

હે પ્રજાપતિ ! તમે માતાના ગર્ભરૂપ, પિતાના વીર્યરૂપ અને દેવોના બંધુરૂપ છો. તમારા આ સ્વરૂપને જાણ્ણતા હોય એવા બ્યક્તિ અમને બનાવો.

સૂક્ત-૩ દેવતા : પ્રજાપતિ

પ્રજાપતિ દેવ કર્મફળના પ્રદાતા, વરણીય, વિશ્વાત્મારૂપથી બધામાં વ્યાપ્ત અને યજ્ઞાદિ કર્મોના પ્રેરક છે.

સૂક્ત-૪ દેવતા : ભણા-વાયુ

સર્વના પ્રેરક, આહૃવાન કરવા યોજ્ય ભણા અને વાયુ ૧૧, ૧૨ અને ૧૩ ઘોડાઓવાળા રથમાં બેસીને અમારા યજ્ઞમાં પદારો.

સૂક્ત-૫ દેવતા : આત્મા

દેવોએ પહેલા યજ્ઞ દ્વારા યજ્ઞરૂપ ભગવાનનું પૂજન કર્યું આથી તેઓ એ સ્વર્ગમાં ગયા જ્યાં પહેલેથી અન્ય દેવતાઓ રહેતા હતા. યજ્ઞની ઉત્પત્તિ થઈ, વૃદ્ધિ થઈ અને દેવોનો સ્વામી બન્યો. દેવતાઓ દ્વારા અમર-દેવોનું ભજન કરવામાં આવે છે અને તેઓ આત્મામાં પરમાત્માના પ્રકાશને જુઓ છે. શાન્યજ્ઞ, આત્મયજ્ઞ જ છે. આત્મયજ્ઞ કરનારા જ પરમાત્મા સ્વરૂપનો ઉપદેશ આપી શકે છે.

સૂક્ત-૬ દેવતા : અદિતિ

આકાશ, અંતરિક્ષ, જન્મદાતા માતા-પિતા અને પુત્ર, દેવતા, શ્વર, જગત બધાં પૃથ્વીમાંથી ઉત્પન્ન થયાં છે. હિતકારિણી, બળશાલિની, સત્યપાલિયત્રી, અન્નદાની પૃથ્વીનું અમે આહૃવાન કરીએ છીએ. સુરક્ષિકા, સુખદાયિની, કુશલકર્મી પૃથ્વીના અમે શરણે જઈએ છીએ. અન્નની ઉત્પત્તિ થયે અમે મરુભૂમિની સ્તુતિ કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭ દેવતા : અધિતિ

દેત્યોને સમુદ્ર પરથી દૂર કરી, દેવતાઓને અમે તેમનો અધિકાર અપાવીએ છીએ.

સૂક્ત-૮ દેવતા : બૃહસ્પતિ

હે ભૌતિક સુખેચ્છક ! કલ્યાણાર્થ પ્રયત્ન કરો. બૃહસ્પતિ તમારું માર્ગદર્શન કરશે.

સૂક્ત-૯ દેવતા : પૂણા

પૃથ્વી, આકાશ, અંતરિક્ષમાં પૂણા પ્રગટ થાય છે. તેઓ કર્મના સાક્ષી છે. તેઓ બધી દિશાઓને જાણે છે. તેજસ્વી, કલ્યાણરી સૂર્ય અમારું માર્ગદર્શન કરે. પૂણાનું વ્રત ધારણ કરનારા અમે ઐચ્યાચંપન બનીએ.

સૂક્તા-૧૦ દેવતા : સરસ્વતી

હે સરસ્વતી ! શાંતિ-સુખદાયક, પવિત્ર, પુષ્ટિકારક અને પ્રાર્થનીય છે. આપની કૃપા અમારા ઉપર વરસો.

સૂક્તા-૧૧ દેવતા : સરસ્વતી

હે સરસ્વતીહેવી ! આપનું હિવ્ય શાન્તિપી પય શાંતિ આપનાર, સુખ આપનાર, મનને પવિત્ર કરનાર, પુષ્ટિદાતા અને પ્રાર્થનીય છે. અમે હંમેશા ધન, પુત્ર, મિત્ર આદિથી સંપન્ન રહીએ.

સૂક્તા-૧૨ દેવતા : સભા-સમિતિ (સરસ્વતી)

સભા-સમિતિઓ પ્રજાપતિની પોણિકા છે. રાજ રેમની પારોથી સલાહ લે છે. સભામાં હું વિવેકપૂર્વક વાત કરું. સભાસથી સમતાનો બ્યવહાર કરે. સભાસાઠીના જ્ઞાન-તેજને હું ગ્રહણ કરું છું. હે સભાસાઠી ! તમારું મન અમારી તરફ કરો.

સૂક્તા-૧૩ દેવતા : સૂર્ય

અમે શનુંઘોના તેજનું એવી રીતે હરણ કરીએ છીએ જેવી રીતે સૂર્યોદય તારાઘોનું તેજ હણી લે છે.

• જીજો અદ્યાય •**સૂક્તા-૧૪ દેવતા : સવિતા**

જગતના ઉત્પાદક-નિકલ સવિતાની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ. સર્વત્ર પ્રકાશિત તેજવાળા, ઉત્તમ કર્મ, સોમોત્વાદક સવિતાની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. તેઓ સર્વપ્રथમ, શ્રેષ્ઠ દાની યજમાનને યશ, ધન, પુત્ર-પૌત્ર, પદથો આપે. આ અભિષુત કરેલો સોમ તેઓ ગ્રહણ કરે.

સૂક્તા-૧૫ દેવતા : સવિતા

કણવત્રશિખે જે બુદ્ધિ મેળવી હતી, તેવી સત્ત્વોરિત, ગ્રાધ, શોભિત બુદ્ધિની હે સવિતાદેવ ! અમે તમારી પારોથી માંગીએ છીએ.

સૂક્તા-૧૬ દેવતા : સવિતા

હે સવિતાદેવ ! યજમાનનો સૂર્યોદયકાળમાં ઊંઘવાનો દીષ દૂર કરી તેમની ઉન્નતિ કરાવો, તેમને ક્રતપાવલ બનાવો.

શૂક્ત-૧૭ દેવતા : ધાતા આદિ

હે વિશ્વધારક ધાતા ! અમને ધન આપો, કામનાઓ પૂર્ણ કરો, અક્ષય જીવન આપો અને વરણીય પદ્ધતિ આપો. હે ધાતા, સવિતા, આજિન, ત્વષ્ટા, વિષ્ણુ અમારા હવિનો સ્વીકાર કરો. પૌત્ર-પૌત્રતાની રીતે સુર્જન આપો.

શૂક્ત-૧૮ દેવતા : પૃથ્વી, પર્જન્ય

હળ વડે ખેડાપેલી ભૂમિ બારે વરસાદ સહન કરે છે. હે પર્જન્ય ! તમે ઉત્તમ વર્ષા કરો. જ્યાં ચોમ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાંની પૂજા થાય છે, ત્યાં ઉત્તમ વર્ષા થાય છે અને કલ્યાણ થાય છે. ઉનાણો અને શિયાળો અસહ્ય બનતા નથી..

શૂક્ત-૧૯ દેવતા : ધાતા, પ્રજાપતિ

હે પ્રજાપતિ ! તમે પ્રજાઓને ઉત્પન્ન કરો છો, ધાતા તેનું પાલન કરો છો, પૂર્ણ તેમની પુણિ કરે છો. સંગઠિત પ્રજાઓ વિવેકશીલ બનો.

શૂક્ત-૨૦ દેવતા : અનુમતિ

હે અનુમતિદેવી ! ચંદમા અનુકૂળ બનો, આજિનદેવ સુધી હવિ પહોંચાડો. અમને કલ્યાણકારી સુલુદિ અને સુસંતાન આપો. અનુમન્યતા દેવના અમે કૃપાપાત્ર બનીએ. હે હવિ ! અમને યશ, અક્ષય ધન, સુસંતાન આપો, અમારા યજાની રક્ષા કરો.

શૂક્ત-૨૧ દેવતા : આત્મા

હે નંધુઓ ! સૂર્યદિવની સ્તુતિ કરો. તેઓ નવજીત પ્રાણીનું કલ્યાણ કરે છે.

શૂક્ત-૨૨ દેવતા : મંગોકા

સર્વમાનનીય, સત્કર્મમાં સ્થિર મન રાખવાવાળા હે સૂર્યદિવ ! અમને તમારા જેણું સહસ વર્ષનું જીવન આપો.

• ગ્રીજો અધ્યાય •

શૂક્ત-૨૩ દેવતા : દોપ-ત્વાગ

હે દેવતાઓ ! અમે ખરાબ સ્વભાં, કષ્ટપૂર્ણ જીવન, દર્શિકતા, ભય, ફુનામ ઉચ્ચારણ અને અસત્ય વાણીનો ત્વાગ કરીએ.

શૂક્ત-૨૪ દેવતા : સવિતા

ઈન્દ્ર, અર્જિન, વિશેષેવા, મરુત આદિ દેવતાઓ અમને જે ફળ આપે છે તેનું જ ફળ અમને પ્રજાપતિ-સૂર્ય પણ આપો.

શૂક્ત-૨૫ દેવતા : વિષ્ણુ

વિષ્ણુ અને વરુણ બન્નેના બળથી લોક સ્થપાયેલા છે, સંસાર પ્રવૃત્તિમય છે. જેમની આજ્ઞાથી વિશ્વ પ્રકાશિત છે, પ્રાણ ધારણ કરે છે, કર્મ કરે છે તેવા બન્ને દેવ (વિષ્ણુ-વરુણ)ને હોતપાઓ હવિ આપે છે.

શૂક્ત-૨૬ દેવતા : વિષ્ણુ

વિષ્ણુ ભગવાન નિલોકના રચયિતા છે. તેઓ સ્તુતિ દ્વારા સ્તોત્ર પાસે પહોંચી જાય છે. તેમના ત્રણ પગલાંમાં આખું વિશ્વ સમાઈ ગયું હતું. તેઓ ઈન્દ્રના સખા અને બધાના ગુજુા-ધર્મના દશ્ય છે. શાનીઓ તેમના પ્રકાશને જાણો છે. હે ભગવાન ! ત્રણો લોકના ધનને ગ્રહણ કરો અને બન્ને હાથથી વહેંચી દો.

શૂક્ત-૨૭ દેવતા : દડા

સોમપુષ્ટા, ઘૃતપદી, કામ્ય-ફળ આપવામાં સમર્થ ઈડા આ યશને પ્રકાશિત કરો.

શૂક્ત-૨૮ દેવતા : દર્ભ, કુશાદિ

દર્ભ (કુશા), વૃત્ર-ધાલ કાપવાનું ઓજાર, પરશુ ઈત્યાદિ યજમાન માટે સહાયક અને કલ્યાણકારી બન્નો.

શૂક્ત-૨૯ દેવતા : અર્જિન, વિષ્ણુ

ઘૃતનું પાન કરનારા, યજમાનને ગૃહ, અશ્વ, ધન આદિના દાતા હે અર્જિન ! હે વિષ્ણુ ! અમારી આલુતિઓ આપના સુધી પહોંચે. આપ બન્ને, ચદ્ર, પુરોડશ ગ્રહણ કરો છો અને સ્તુતિ વડે વૃદ્ધિ પામો છો. આપ બન્ને ધીની આલુતિ ગ્રહણ કરો.

શૂક્ત-૩૦ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વી

હે ધાવા-પૃથ્વી, સૂર્યદિવ, બ્રહ્મણસ્પતિ અને સવિતાદેવ ! અમારી આંખોની સ્વસ્થતા માટે ઉત્તમ અંજન આપો.

મૂકૃત-૩૧ દેવતા : ધર્મ

હે ધનવાન, શૂરવીર ઈન્ડ ! અમને બધા પ્રકારથી રક્ષિત કરો. અમે
નીમનાથી અને જેઓ અમારો દ્રેપ કરે છે તે બધાનો નાશ થાવ.

મૂકૃત-૩૨ દેવતા : આચુ

સર્વપ્રિય, સ્તુતિ-યોગ્ય, તરુણ અભિનને નમ્રતાપૂર્વક હવિ અર્પણ કરીએ
મિએ. તેઓ અમને દીવિધ્યાયુષ્ય આપો.

મૂકૃત-૩૩ દેવતા : પૂષા, બૃહસ્પતિ, મરुત, અભિન

મરુત, પૂષા, બૃહસ્પતિ, અભિન દેવતા. અમને સુસંતતિ, ધન-ધાન્ય
અને દીવિધ્યાયુષ્ય આપો.

મૂકૃત-૩૪ દેવતા : અભિન

હે અભિનદેવ ! અમારા પ્રગટ-અપ્રગટ તથા યુદ્ધની ઈચ્છાવાળા શત્રુઓને
નષ્ટ કરો.

મૂકૃત-૩૫ દેવતા : અભિન, સ્ત્રી

હે અભિનદેવ ! અમારા પ્રગટ-અપ્રગટ શત્રુઓને નષ્ટ કરો. રાજ્યને
સમૃદ્ધ બનાવો. હે સ્ત્રી ! તારી બધી નારીઓ અને ધમનીઓનું મુખ બંધ કરું
છું અને જનનેન્દ્રિયને સ્વસ્થ કરું છું. તને પ્રાણવાન સંતાન આપું છું.

મૂકૃત-૩૬ દેવતા : અક્ષિ, મન

હે પત્ની ! તારા અને મારો નેત્રો તેમજ મનમાં મધુર ભાવ જાગો. 'તુ
મને હૃદયમાં ધારણ કર.

મૂકૃત-૩૭ દેવતા : સૂત્ર

હે સ્વામી ! તમે મારા જ રહો. અન્ય સ્ત્રીના થશો નહિ. આથી તમને
અભિમંગિત સૂત્ર બાંધું છું.

મૂકૃત-૩૮ દેવતા : વનસ્પતિ (શાંખપુષ્ટિ)

પતિને વશમાં કરનારી સૌવર્ચસ (શાંખપુષ્ટિ) ઔષધિને હું ખોદું છું,
જેથી હું તમારી પ્રિય બની રહું. હે પતિ ! તમે બીજી સ્ત્રીનું નામ પણ લેશો
નહિ. જો તમે ક્યારેક મારાથી જુદા થઈ જશો તો આ ઔષધિ તમને મારી
પાસે લઈ આવશે.

• ચોથો અધ્યાય •

સૂક્ત-૩૬ દેવતા : મંગોકત

સુંદર ગમનવાળા, ઔષધિ પ્રવર્ધક, વિશ્વના તૃપ્તિદાતા, જળની કામના, કરનારા (સરસ્વાન) દેવતાને ઈન્દ્રદેવ અમારા ગોઠમાં પ્રતિષ્ઠિત કરો.

સૂક્ત-૪૦ દેવતા : સરસ્વાન

સરસ્વાન દેવતા જળદ્વારાયક, ધન-વૃષ્ટિ, પુષ્ટિ કરનારા છે. હે હવિદાતા ! તેઓ ઈચ્છિત ફળ આપનારા છે, તમે તેમની પાસે જાવ. અમે તેમને આહુતિ આપીએ છીએ.

સૂક્ત-૪૧ દેવતા : સૂર્ય

અનેક ગુણવાળા હે સૂર્યદિવ ! ઈન્દ્રની સાથે અમારું કલ્યાણ કરો. અમારા નવા ગૃહ-નિર્માણના સ્થળે પદ્ધારો. અમે અહીં લાંબો સમય નિવાસ કરીએ. અમારા દ્વારા અપાતો હવિ પિતૃઓને સ્વધારૂપે પહોંચો.

સૂક્ત-૪૨ દેવતા : સોમ, કુરુ

હે સોમ ! હે કુરુ ! અમીભા, વિશ્વચિકા (મરડો) રોગ, ભૂત-પિશાચો તેમજ અમારા પાપોને નાષ્ટ કરો. રોગનાશક ઔષધિઓને શરીરમાં વ્યાપ્ત કરો.

સૂક્ત-૪૩ દેવતા : વાઙ्

હે પુરુષ ! સ્તુતિ-નિંદાની વાણીને પ્રસન્ન મનથી ગ્રહણ કરો. આવી વાણી બોલનારાઓના મનની ત્રશ અવરથા હોય છે, (પરંતુ) તમારા મનની એક જ સ્થિતિ રહો.

સૂક્ત-૪૪ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે ઈન્દ્ર ! હે વિષણુ ! તમે રાક્ષસો સાથે યુદ્ધ કરો છો ત્યારે તમારો વિજય જ થાય છે. ક્યારેય પરાજય થતો નથી.

સૂક્ત-૪૫ દેવતા : ઈષા દૂર કરવી

સર્વ દિત સાધક, કોણાપહારી ઔષધિઓને અમે જાણીએ છીએ. હે ઈષાનિવારક દેવ ! તમે ઈષાયુઓને શાંત કરો.

સૂક્ત-૪૬ દેવતા : સિનીવાલી

હે અમાવાસ્યાની અવિષ્ટાત્રી, દેવાની બહેન, સુંદર હાથોવાળી,

પ્રજાપત્રિકા, દેવપત્રી, હે સિમીવાલી ! અમારો હવિને ગ્રહણ કરો અને ઈન્દ્રને અમારો માટે ધન આપવાની પ્રેરણા કરો.

શુક્તા-૪૭ દેવતા : અમાવાસ્યા (કુહુ)

કુહુ (અમાવાસ્યા)ની અમે યજ્ઞમાં આહૃતિ આપીએ છીએ. જે જળ,
બૂતો અને અમૃતની પોષિકા છે. તે અમારો યજ્ઞમાં આવો અને અમને ધન-
સંતાન આપો.

શુક્તા-૪૮ દેવતા : રાકા (પૂર્વિંદ્રા)

રાકાને અમે મંત્રોથી આહૃત કરીએ છીએ. તે અમારી સ્તુતિ સાંભળો
અને પ્રજનન કરાવી યશરસ્તી પુત્ર આપો. રાકા અમને સુખુદ્ધ અને ધન
આપો.

શુક્તા-૪૯ દેવતા : દેવ-પત્નીઓ

હે ઈન્દ્રાઙ્ગી, વરુણાની, રોદરી, અશ્વપત્રી અમારો પોકાર સાંભળો અને
અતુક્ષળમાં હવિ ગ્રહણ કરો. પૃથ્વી અને અંતરિક્ષમાં રહેનારી હે દેવીઓ !
અમને ધનસુખ પ્રદાન કરો.

શુક્તા-૫૦ દેવતા : જુગારીનો વધ કરવાની કામના આદિ

જેવી રીતે વિદ્યુતઅજિન વૃક્ષોને નાષ્ટ કરે છે તેવી રીતે અમે પાસા દ્વારા
જુગારીઓને નાષ્ટ કરીએ છીએ. હું ‘કૃત’ નામના પાસા છું. જુગાર ન
ભોડનારાઓનું ઐશ્વર્ય-ધન વળે મારા પાસાઓને મળો. જે સ્તુતિ
કરનારાઓને ધન આપો છે તે સ્વાવસુ નામના અજિનની અમે સ્તુતિ કરીએ
છીએ. હે ઈન્દ્રદેવ ! આપની મદદથી અમે વેરનારા શત્રુઓને છતીએ. આપ
અમને વરિષ્ઠ સ્થાને પહોંચાડી. ધન આપો. હે ઈન્દ્ર ! અમારી દુર્ગતિવાળી
ગરીબીથી ઉત્પન્ન દુર્ગતિને ગાય આદિ પશુધન દ્વારા દૂર કરો. યવ આદિ
દ્વારા ભૂખને શાંત કરો. અમારા જમણા હાથમાં કૃત (કમ) અને ડાબા હાથમાં
વિજય છે. આ બંનેથી અમે ગાય, અશ, ધન, ભૂમિ તેમજ સોનું આદિ ગ્રાસ
કરવામાં સક્ષળ જઈએ. અમને દૂધ આપનારી ગાય જેવા ફળદાયી, વિજય માટે
અસ (પાસા) ગ્રાસ્ત થાએ. જે અમને વિજય અપાવનાર બનો.

શુક્તા-૫૧ દેવતા : ઈન્દ્ર અને બૃહસ્પતિ

બૃહસ્પતિ નીચે, ઉપર, પશ્ચિમ આદિ બધી બાજુથી અને ઈન્દ્ર પૂર્વ
તેમજ મધ્યમાં અમારી રક્ષા કરો. ઈન્દ્ર સ્તોત્રાને ઐશ્વર્ય આપો.

• પાંચમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૫૨ દેવતા : અધિનીકુમાર

અમે એકમત બનીએ. હે અધિદ્વદ્ય ! પારકા-પોતાના પ્રત્યે સમાન ગતિવ્યાળા બનાવો. અમે મનને જોડીએ, મળીને કાર્ય કરીએ, મનનું ઉચ્ચાટન કરશો નહિ.

સૂક્ત-૫૩ દેવતા : આચુ, બૃહસ્પતિ, અધિનીકુમાર

હે અજિન ! તમારા પ્રભાવથી અધિદ્ય આ બાળકના મૃત્યુનાં કારણોને દૂર કરો. હે પ્રાણ-અપાન ! તમે આ બાળકના શરીરમાં રહો. આ પુરુષના શરીરમાંથી પ્રાણપાન જશો નહિ. સપ્તાર્ષી તેને વૃદ્ધાવરથા સુધી સુધી રાખો.

સૂક્ત-૫૪ દેવતા : અઙ્ગ, સામ, ઈન્દ્ર

અમે ઋત્સ્વિજ અને યજમાન ઋગવેદ અને સામવેદથીય કરીએ છીએ. આ બને દેવતાઓને યજ-ભાગ પહોંચાડે છે. આ પ્રકારે હે ઈન્દ્ર ! પઠિત વેદ અમને હિંસિત ન કરે અને ઈચ્છિત ફળ આપે.

સૂક્ત-૫૫ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે ઈન્દ્ર ! જે માર્ગોથી તમે પ્રાણીઓને કર્મમાં લગાડો છો અને તે દ્વારા અમને સુધી કરો.

સૂક્ત-૫૬ દેવતા : વૃથિક આદિ, વનસ્પતિ, બ્રહ્માણસ્પતિ

કાળા નાગ, કંકપર્વતી આદિ સપ્તવિષને 'મધૂક' ઔષધિ દૂર કરે છે. હે બૃહસ્પતિ ! જેને તેર ચંદ્રનું છે તેનાં અંગો શિથિલ થઈ રહ્યાં છે તે વિષ દૂર કરો. હે ઔષધિઓ ! કર્કોટકના તેરને ઉતારો. હે વિંજી ! તારી પૂછીયીમાં વિષ છે, પરંતુ તું મુખ અને પૂછી બને દ્વારા પ્રહાર કરે છે.

સૂક્ત-૫૭ દેવતા : સરસ્વતી

હે સરસ્વતી ! અમારા વાકુળ અંગને તમે સ્વરથ બનાવો. આકાશ અને દેવતાઓને મનુષ્ય હતિ આપે છે. આકાશ-પૃથ્વી મનુષ્યનું મંગળ કરે છે. તેમને અન-જળ સંપન્ન કરો છો.

સૂક્ત-૫૮ દેવતા : ઈન્દ્ર, વરુણ

હે ઈન્દ્ર, વરુણ ! તમે સોમપાન કરો. દેવતાઓની કામનાઓવાળા યજમાનને ત્યાં તમારો રથ પહોંચો. હે વરુણ, ઈન્દ્ર ! કુશના આસન ઉપર બેસીને કામનાવણી સોમનું પાન કરો.

સૂક્ત-૫૯ દેવતા : શરૂનાશ

અમે નિંદા કરતા નથી, પરંતુ જેઓ અમારી નિંદા કરે છે તેઓ વીજળી પડવાથી સુકાઈ જતા વૃક્ષની જેમ સમૂલ નાટ થઈ જાય છે.

• છણો અધ્યાય •

સૂક્ત-૬૦ દેવતા :

સુખુદ્ધિ, સુરાંપત્તિ, સ્નેહથી પ્રસન્ન હું ગૃહપતિ સ્નેહભાવથી સ્તુતિ કરું છું. હે ગુફાઓ ! તમે પ્રસન્ન થાવ. હે ગુફાઓ ! તમે વિપુલ ધન અને વિપુલ પદાર્થો પ્રાપ્ત કરીને પ્રસન્ન થાવ. તમારી અંદર રહેનારા મનુષ્ય પણ પ્રસન્ન થાવ. ભૂખ્યા મનુષ્યો તમારી અંદર ન રહે. અમે દેશ-દેશાંતરથી ધન કમાઈને લાવીશું. તમે ધનથી આધિક તેજસ્વી બનશો.

સૂક્ત-૬૧ દેવતા : અઞ્જિ

હે અઞ્જિ ! તમારા માટે જે સમિધા વગેરે લાવે છે તેમને અમે તમારી નજીક લાવીએ છીએ. ચાંદાયણ આદિ વ્રત અમે તમારી સમીપ કરીએ છીએ. તમારી પાસે જ શરીર સુકવવાનું તપ કરીએ છીએ. સ્તુતિઓ સાંભળીને અમે બુદ્ધિમાન અને દીર્ઘિયુ બનીએ.

સૂક્ત-૬૨ દેવતા : અઞ્જિ

અત્યિજો દ્વારા ઉત્તરવેદીમાં સ્થાપિત પ્રબુદ્ધ ગાર્હપત્ય અઞ્જિ હવિના દેવતાઓનું પાલન કરે છે. તે શરૂનાશ કરે છે.

સૂક્ત-૬૩ દેવતા : અઞ્જિ

હવિ-ભાગને દેવતાઓ સુધી પહોંચાડનારા, ધુલોકવાસી અઞ્જિદેવને અમે ઉકથો વડે આહૃતિ આપીએ છીએ. તેઓ વિપત્તિ અને પાપોને નાટ કરે છે.

સૂક્ત-૬૪ દેવતા : જળ, અઞ્જિ

હે મૃત્યુ ! આ કાગડાએ મારા અંગ ઉપર આઘાત કરીને અંગસ્પર્શ કર્યો છે. આ પાપમાંથી અમને અનિયન્ત્રિત જળ અને અઞ્જિ છોડાવે.

સૂક્ત-૬૫ દેવતા : આપામાર્ગ

હે આપામાર્ગ ! મારા દોષ દૂર કરો. વ્યાવિગ્રહ પુરુષ સાથે ભોજન કરવાનું જે પાપ મેં કર્યું છે તે પાપમાંથી મને છોડાવો.

સૂક્તા-૫૫ દેવતા : વેદપાઠ

મેઘાચછન્ન આકશમાં, આંધીમાં, વૃક્ષની નીચે બેસીને, ધ્યાન્યોના
સમીપ, પશુઓની સાથે બેસીને જે વેદપાઠ કરવામાં આવ્યો તેનું નાણ થયેલું
ફળ અમને પુનઃ પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્તા-૫૬ દેવતા : આત્મા

મારામાં જિવાત્મા પુનઃ પ્રવિષ્ટ થાવ. ઈન્દ્રિયો પુનઃ સચેત બનો. ધન
અને વેદ મને ફરીથી પ્રાપ્ત થાવ. વેદીમાં અજિન ફરીથી સમૃદ્ધ થાવ.

સૂક્તા-૫૭ દેવતા : સરસ્વતી

હે સરસ્વતી ! તમને અર્પણ કરાયેલી ઘૃતયુક્ત હવિને તમે પિતૃઓ
સુધી પહોંચાડો. તે હવિ દ્વારા અમે અન્નથી સમૃદ્ધ બનીએ. તમારાં દર્શનથી
અમે વચ્ચિત ન રહીએ. અમારા રોગાદિનું શમન કરી અમને સુખ આપો.

સૂક્તા-૫૮ દેવતા : સુખ

હે વાયુ ! અમને સુખ આપો ! સુખદાતા દેવતા અમને સુખ આપો.
દિવસ-રાત્રી-ઉષા અમને સુખ આપો.

સૂક્તા-૫૯ દેવતા : શ્વેણ (ભાજ પકી) આદિ

અમારી હિંસાનો સંકલ્પ કરનાર શત્રુને પાપ દેવતા અને ઈન્દ્રથી ગ્રેરિત
દેવતા નાણ કરો. હે શત્રુ ! અમે તારી બનો ભૂજાઓ અને મુખને મંત્રથી
બાંધીએ છીએ. તારા કમની અજિન-કોપ વડે નાણ કરીશું.

સૂક્તા-૬૧ દેવતા : અજિન

હે અજિન ! તમે યજામાં વિઘ્ન કરનાર રાક્ષસોનો નાશ કરો છો.
રાક્ષસને મારવાની તમારી ક્ષમતાને કારણે અમે તમને ધારણ કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૬૨ દેવતા : ઈન્દ્ર

હે ઋત્વિજો ! ઋતુ-યજામાં પરિપક્વ ભાગ માટે આહુતિ આપો. જો તે
(હવિ) બરાબર પાક્યો ન હોય તો સુતિ દ્વારા પકાવો. હે ઈન્દ્ર ! હવે હવિ
પાકી ગયો છે. તમે જલહી આવો. હે વજિન ! સોમયુક્ત હવિનું પાન કરો.

સૂક્તા-૬૩ દેવતા : અશ્વિનો, મંત્રોકત દેવતા

હે અશ્વિદ્વય ! તપાવેલું ધી તૈયાર રાખ્યું છે. અહીં આવો અને પાન
કરો. આ ઘૃત તમારામાં વ્યાપ્ત બનો. તમે મધ સમાન દૂધનું પાન કરો. તમે

ધર્મદૂધા-ગાયના દૂધને તપાવેલા ધીમાં નાંખો. હે અધ્યર્થ ગાયનું દોહન કરો.
સાવિત્રા એ દૂધ અમારા માટે આપો. હે અજિન ! મારી ભક્તિ જોઈને તમે
અહીં પદારો. શત્રુ-સેનાનો નાશ કરી તેનું ધન અમને આપો. હે ધર્મદૂધા
ગાય ! તમે તૃષ્ણ ભક્તાં કરો, વિચરણ કરો અને જળ પીવો.

સૂક્ત-૭૪ દેવતા : અજિન, મંત્રોક્તિ

કષ્ટદ્વારા (ગંડમાળા) કંઠમાળ રોગની ગાંઠને મુનિ' નામની દિવ્ય
ઔષધિ દ્વારા હું નાશ કરું છું. હે કોધી અને ઈર્ષાર્ણુ પુરુષ ! અમે તારી ઈર્ષાર્ણુ
કે કોધી પ્રકૃતિને સૂક્ષ્મ વિવેચનાત્મક વાણીથી શાંત કરીએ છીએ.

સૂક્ત-૭૫ દેવતા : ગૌ

હે ગૌ માતા ! તુદદેવ આપને કષ્ટ ન આપો. વાઘ આદિ હિંસક પશુ
આપનાથી દૂર રહે. આપ ઉત્તમ પ્રકારે વાછા સહિત તૃષ્ણ અને નિર્મિણ
જળવાળા ક્ષેત્રમાં વિચરણ કરો અને ગૌશાળા તેમજ અમારા ઘરને ગલ્ય
પદાર્થોથી સમૃદ્ધ બનાવો.

સૂક્ત-૭૬ દેવતા : લેખજ

કંઠમાળનો રોગ પસુ કરનારો તેમજ ખૂબ પીડાદારી હોય છે. ગળા
અને ગુણ પ્રદેશમાં થતો આ કંઠમાળનો રોગ મંત્ર-ઔષધિ વડે નાશ પામો.
હાડકામાં વ્યાપેલો, માંસનો ક્ષય કરનાર, ગરદનની પાછળ જીમી જાય છે
એવો આ રોગ નાશ પામો. હે ઈન્દ્રદેવ ! સોમનું પાન કરી અમને ઔષધ
આપો.

સૂક્ત-૭૭ દેવતા : મરુત

હે મરુતો ! અમારી રક્ષા માટે હવિનું શેવન કરો. જે શત્રુઓ સંતાઈને
બાર કરે છે, તેમને હે વરુણ તમે પાશમાં બાંધો. મરુદગણ અમને પાપથી
છોડાવો.

સૂક્ત-૭૮ દેવતા : અજિન

હે અજિન ! રોગીને અનુકૂળ થાઓ. હું રોગીના કંઠ, બગલ, મધ્ય
દેશની તેમજ નિભન્દેશીય ગાંઠોથી તેને મુક્ત કરું છું. હે અજિનદેવ ! આપ
હવિ ગ્રહણ કરો. અમને પુત્ર આદિ સુખ આપો અને યજમાનની કામનાપૂર્ણ
કરવા ઈન્દ્રને ગ્રાર્થના કરો.

સૂક્તા-૭૭ દેવતા : અમાવાસ્યા

હે અમાવાસ્યા ! દેવગણોએ આપને હવિનો જે ભાગ અપણા કર્યો છે તેને ગ્રહણ કરી અમારા યજને પૂર્ણ કરો. આપ અમને કાર્યકુશળા, સુંદર પુત્રાદિ સહિત ધન આપો. તેને માટે અમે હવિ અપણા કરીએ છીએ. તેઓ અમને અન્ન, દૂધ, અન્ય રસ તેમજ ધન આદિ પુષ્ટ કરો. તમારા સિવાય દેવતાઓ સૃષ્ટિની રચના કરી શકતા નથી.

સૂક્તા-૮૦ દેવતા : પૂર્ણિમા

પૂર્ણ ચંદ્રવાળી તિથિને પૂર્ણિમા કહે છે. પૂર્વમાં, પદ્ધિમમાં અને મધ્યમાં તે ચમકે છે. તેમાં દેવતાઓની સાથે રહીને અમે સ્વર્ગથી ઉપર અન્નરસ પ્રાપ્ત કરી આનંદિત થઈએ. સોમ આદિ હવિ તેમને અપણા કરીએ છીએ. હે પ્રજ્ઞપતિ ! તમે સૃષ્ટિકર્તા છો. અમારા હવિ વડે અમને આભિષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કરાવો.

સૂક્તા-૮૧ દેવતા : સાવિત્રી, સૂર્ય, ચંદ્ર

આકાશમાં વિચરણ કરતા સૂર્ય-ચંદ્ર અંતરિક્ષમાં ઘૂમે છે. હે ચંદ્ર ! તમારી એક-એક કળા વધતી જાય છે. તિથિઓ — રાત-દિવસ, કૃષ્ણ-શુક્લ પક્ષ તમારે આધિન છે. તમે દેવતાઓને હવિ અને દીવાયુ આપો છો.

હે બુધ ! તમે વીર-પાલનકરતા છો. હે સોમ ! તમે પૂર્ણિમાએ સમૃદ્ધ થાવ છો. અમે પણ સમૃદ્ધ બનીએ. જે અમારો દ્રેષ કરે છે અથવા અમે જેમનો દ્રેષ કરીએ છીએ તેમને હે ચંદ્ર ! તમે નષ્ટ કરો. ચંદ્ર, ઈન્દ્ર, વરુણ, બૃહસ્પતિ, વિશ્વેદેવા અમને સમૃદ્ધ કરો.

• આઠમો અધ્યાય •

સૂક્તા-૮૨ દેવતા : અજિન

અમે અજિનને ધારણ કરીએ છીએ. અજિનમાં આ આહુતિ આપીએ છીએ. હે અજિન ! અમારામાં ઐશ્વર્ય પ્રતિષ્ઠિત કરો. ઉષાની સાથે પ્રદીપ થઈ, દિવસની સાથે પ્રજ્વલિત બની અજિન સૂર્યની જેમ સર્વત્ર પ્રકાશિત થાય છે. હે અજિન ! મનુષ્ય તમને ધી વડે પ્રદીપ કરે છે. ગાયો તમારા માટે ધી આપે છે.

સૂક્તા-૨૩ દેવતા : વરુણ

હે વરુણ ! અમને રોગો, પાપો અને અમારા કહેલા શાપ-વચનોથી બચાવો. હે વરુણ ! અમારા શરીરના ઉધર, મધ્ય અને અધોભાગમાં રહેલા બંધનો તમે ખોલો. અમે પાપ રહિત બનીએ. અમને હુસ્વભન્યુક્ત ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ પાપ-બંધનોથી છોડાવો. અમે પુષ્યલોક મેળવીએ.

સૂક્તા-૨૪ દેવતા : અજિન, ઈન્દ્ર

હે અજિન ! તમે સર્વજ્ઞ, અમર, જગધારક છો. તમે યજમાં પ્રદીપ્ત થઈને અમારી રક્ષા કરો. હે ઈન્દ્ર ! તમે અક્ષય બળ સહિત પ્રગટ થાવ છો. હે અજિન ! શત્રુઓનો નાશ કરો અને અમને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવો.

સૂક્તા-૨૫ દેવતા : તાક્ષણ

અમે તાક્ષણ (ગરુડ)ને બોલાવીએ છીએ. દેવતાઓ તમારા માટે જ સોમ લાવ્યા હતા. તેઓ બળયુક્ત છે. આ અરિષ્ઠને મીના પિતા દૃતગમી, શત્રુઓના વિજેતા છે.

સૂક્તા-૨૬ દેવતા : તુદ

ભયોના રક્ષક, યુદ્ધોમાં આહ્વાનીય પુરહૃત ઈન્દ્રને અમે બોલાવીએ છીએ. તેઓ અમારું મંગળ કરો.

સૂક્તા-૨૭ દેવતા : ઈન્દ્ર

તુદ પ્રગટરૂપે અજિનમાં, વરુણરૂપે જળમાં અને સોમરૂપથી લતાઓમાં રહે છે, તેમને અમારા નમન.

સૂક્તા-૨૮ દેવતા : સર્પ વિષ દૂર કરનાર

હે વિષ ! તું દંશ દીવેલા પુરુષમાંથી દૂર થઈ તે સાપની પાસે જા, જ્યાંથી તું આવ્યો છે.

સૂક્તા-૨૯ દેવતા : અજિન

દિવ્ય જળ લઈને તેમાં ઔષધિ-રસ મેળવીએ છીએ. તેને તેજસ્વી બનાવીએ છીએ. હે અજિન ! આ દૂધને તેજસ્વી બનાવો, અમને બળયુક્ત બનાવો, સંતાન તથા જીવન આપો. હે જળ ! અમને પાપથી બચાવો. હે અજિન ! અમને તમારી જેમ તેજસ્વી બનાવો.

સૂક્તા-૩૦ દેવતા : મંત્રોક્ત

હે અજિન ! શત્રુને બળહિન કરો. ભયથી રક્ષા કરનાર, બધા જ

પ્રકારના સંઘર્ષમાં બોલાવવા યોગ્ય ઈન્દ્રઠેવનું અમે આહ્વાન કરીએ છીએ.
જેથી કોઈ પીડા કરનાર, કુકમા કે હુઝર કરવાની હિમત કરે નહિ.

• નવમો અંદ્યાય •

સૂક્તા-૬૧ દેવતા : ઇન્દ્ર

હે ઈન્દ્ર ! રક્ષા કરો, શત્રુનાશ કરો, ભય દૂર કરો અને અમને ધનના
સ્વામી બનાવો.

સૂક્તા-૬૨ દેવતા : ચંદ્ર, ઇન્દ્ર

હે ચંદ્ર ! હે ઈન્દ્ર ! આ શત્રુઓને દૂર ભગાડો અમે તમારા અનુકૂળ
રહીએ અને મંગળ પ્રાપ્ત કરીએ.

સૂક્તા-૬૩ દેવતા : ઇન્દ્ર

યુદ્ધ કરવાની ઈચ્છા રાખતા શત્રુને અમે ઈન્દ્રની સહાયથી વશમાં
કરીએ. હે ઈન્દ્ર ! તે બધાનો નાશ કરો.

સૂક્તા-૬૪ દેવતા : સોમ

અમે રાજી સોમનું આહ્વાન કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! અમારા સંતાનોને
સમાન મનવાળા બનાવો.

સૂક્તા-૬૫ દેવતા : ગૃહી

શત્રુઓના પ્રાણ-અપાન બંધ થઈ જાવ. જેવી રીતે થાકેલા બળદને
ઉઠાડીએ છીએ, વરુથોને ભગાડીએ છીએ, ભસતા કૂતરાઓને ભગાડીએ
છીએ, તેવી રીતે શત્રુઓના પ્રાણને પણ ભગાડીએ છીએ. ધનનું અપહરણ
કરનારે બાંધી લઈએ છીએ.

સૂક્તા-૬૬ દેવતા : મંત્રોકત

જેવી રીતે પક્ષીઓ પોતાના માળામાં જાય છે, ગાયો ગૌશાળામાં જાય
છે, પર્વત પોતાના સ્થાનમાં અચળે રહે છે તેવી રીતે અમે શરીરમાં બને
કિણનીને સ્થાપિત કરીએ છીએ.

સૂક્તા-૬૭ દેવતા : ઇન્દ્ર, અઞ્જિન

હે હોતા અઞ્જિને ! અમારા હવિને દેવતાઓ સુધી પહોંચાડો. હે
ઈન્દ્ર ! અમારી સુતિઓને વાણી આપો અને અમને પણુંસંપન્ન કરો. હે

વસુઓ ! યજમાનને ધન આપો. હે દેવતાઓ ! તમે અમને ધન આપી સ્વર્ગમાં લઈ જાવ. હે યજ્ઞ ! તમે વિષ્ણુ પાસે જાવ. આ ઘૃત-આહૃતિ તમારા માટે છે.

હે યજ્ઞપતિ ! યજ્ઞ તમારા કલ્યાણ માટે છે. ઘૃતાહૃતિ અજિન માટે છે. જેઓનું પૂજન થઈ ગયું છે અથવા જેમનું પૂજન બાકી છે તેઓને આ ઘૃતાહૃતિ પહોંચો. હે દેવો ! તમે યજ્ઞમાં જે માર્ગેથી આવ્યા હતા તે માર્ગેથી જ પાછા કરો. હે મનના સ્વામી ! આ યજ્ઞને સ્વર્ગ, અંતરિક્ષ, પૃથ્વી અને આકાશમાં સ્થાપિત કરો.

સૂક્ત-૯૯ દેવતા : મંત્રોક્ત

ઘૃત તેમજ હવનસામગ્રીથી આહૃતિઓ ભરપૂર માત્રામાં આપવામાં આવી છે. એનાથી ઈન્દ્ર, વસુ, મહુત સહિત સમસ્ત દેવતાગણ તૃપ્ત થાઓ. આ ઉત્તમ આહૃતિઓ ઈન્દ્રદેવને પ્રાપ્ત થાવ.

સૂક્ત-૧૦૦ દેવતા : વેદી

હે દર્શ ! વેદી ઉપર ફેલાઈ જાવ. આ પીળા રંગનું દેવતાઓનું આસન છે. તે સુવર્ણયુક્ત બની જાવ.

સૂક્ત-૧૦૦ દેવતા : દુ:સ્વાનનાશક

અમે દુ:સ્વાનનિવારક મંત્ર રિદ્ધ કરી લીધો છે. આ અમારું કવચ છે. દુ:સ્વાન જનિત પાપો દૂર થાવ.

સૂક્ત-૧૦૧ દેવતા : દુ:સ્વાનનાશક

સ્વાનમાં ખાદ્યાંદું અન્ન સવારે ટેખાતું નથી, તોપણ આ અન્ન અમારા માટે કલ્યાણકારી થાઓ..

સૂક્ત-૧૦૨ દેવતા : ધાવા-પૃથ્વી આહિ

ધાવા-પૃથ્વી, અંતરિક્ષ, મૃત્યુને અમે નમન કરીએ છીએ. આ લોકમાં અમે દીર્ઘકાળ સુધી રહીએ. અજિન, વાયુ, સૂર્ય અમારો વધ ન કરે.

• દસમો અધ્યાય •

સૂક્ત-૧૦૩ દેવતા : મંત્રોક્ત

કયા રાજી દુગ્ધતથી બચાવશે ? અમારા યજ્ઞની કામના કોણ કરે છે ? અમારા ધનની પૂર્તિ અને દીઘાયુ કરનાર કોણ છે ?